

VIGILIA

2001/6

KOCSIS IMRE: Isten lelke lakik bennetek

A szerzetesség értelme ma

Barsi Balázs, Etienne Richer, Heribert Arens,
Kereszty Rókus, Orosz Athanáz és Puskelly Mária írása

VIZKELETY ANDRÁS: A Gellért-legendák
ZOLTÁN GÁBOR: Ez most olyan (regényrészlet)

LUKÁCS LÁSZLÓ:	A kinyújtott kéz	401
KOCSIS IMRE:	Isten lelke lakik bennetek	402

A SZERZETESSÉG ÉRTELME MA

OROSZ ATHANÁZ:	A feltámadás fényének keleti hírnökei	411
BARSI BALÁZS:	A keresztség és a szerzetesi élet	420
PUSKELY MÁRIA:	Mit jelent ma szerzetesnek lenni?	424
ETIENNE RICHER:	A megszentelt élet avagy Betánia illata (<i>Versegi Beáta fordítása</i>)	433
KERESZTY RÓKUS:	A szerzetesélet ma az Egyesült Államokban	436
HERIBERT ARENS:	A szerzetesi élet Európában (<i>Várnai Jakab fordítása</i>)	441

SZÉPÍRÁS

ZOLTÁN GÁBOR:	Most ez olyan (<i>regényrészlet</i>)	448
KARAFIÁTH ORSOLYA:	Három hal (<i>vers</i>)	455
VIZKELETY ANDRÁS:	A Gellért-legendák (<i>tanulmány</i>)	457
GÖMÖRI GYÖRGY:	Ítélet előtt; Angol biológus (<i>versek</i>)	466

A VIGILIA BESZÉLGETÉSE

TÓZSÉR ENDRE:	A szerzetesélet mai értelme	467
---------------	-----------------------------	-----

KRITIKA

LÁZÁR KOVÁCS ÁKOS:	A szavak piramisa	474
--------------------	-------------------	-----

SZEMLÉ

(a részletes tartalomjegyzék a hátsó borítón)	476
---	-----

A kinyújtott kéz

Athén, Damaszkusz, Kijev, Görögország, Szíria, Ukrajna. Három nagymúltú város, három eltérő vallási és politikai berendezkedésű ország. II. János Pál pápa korával és betegségével dacolva kereste föl ezeket az országokat. Az előbbi kettőt azért (is), hogy a Nagy Jubileumhoz kapcsolódóan elzarándokoljon Jézus földi életének színtereire, és fölkeresse a legfontosabb bibliai helyeket. Az utóbbit viszont azért (is), hogy legalább egy lépéssel közelebb juthasson a „szent orosz földhöz”. Nem hódítóként, mint a történelem során annyian mások, hanem zarándokként, megbékélést és kiengesztelődést keresve.

A kereszténység 1054-ben szakadt ketté, s bár a II. Vatikáni zsinat egyik legnagyobb eseménye Athenagorasz pátriárka és VI. Pál pápa ünnepélyes kiengesztelődése volt egyházuk nevében, a valódi megbékélés még mindig várat magára. Egyelőre sem a méltán híres vatikáni diplomácia, sem II. János Pál pápa személyes erőfeszítései nem vezettek számottevő eredményre. A „testvéregyházak” mintha nem fogadnák el a feljükk nyújtott kezét, pedig teológiai szempontból éppen az ortodox egyház áll a legközelebb a katolikushoz, amint ez sokszor, sokféleképpen kifejezésre jutott.

Miért az elzárkózás? A múltban elszenvedett sérelmek miatt? A pápa ünnepélyesen bocsánatot kért a keleti egyházaktól Athénben. A Rómával egyesült keleti rítusú egyházak miatt? Talán mindkét oldalról jobban tiszteletben kellene tartani a másikat, a sokféleséget. A volt szovjet érdekszféra területén az évtizedeken át betiltott és üldözött görög katolikus egyház újraélése, templomaik, épületeik visszaigénylése miatt? Az érintettek igényei nem jogtalan követelések, csupán történelmi igazságszolgáltatást szeretnének. A katolikus kereszténység dinamikusabb terjedése miatt? Elmúlt az a világ, amikor politikai határokkal lehetett kijelölni egy-egy egyház, vallás illetékességi körét.

A sajtónak évek óta csemegét kínál a találgatás: mikor és hol, milyen feltételekkel hajlandó a moszkvai pátriárka, II. Alekszij találkozni II. János Pál pápával. A tét azonban jóval nagyobb. A keresztény egyházak ökumenikus közeledése, kiengesztelődése tudja-e segíteni az európai egyesülés folyamatát? Az egyházak meg tudják-e látni az idők jeleit, képesek-e a széthúzásokkal, vallásháborúkkal, szakadásokkal terhelt második évezredből átlépni a harmadikba, a testvériség és a szolidaritás jegyében?

A legújabb kutatások szerint Európa mai lakossága mindössze mintegy ötven embertől származik. Az első időkben bizonyára főleg a természet viszontagságai fenyegették őket. Most önmagunkkal és egymással kellene megbékélnünk, hogy felépíthessünk egy új kontinenst, a „szeretet civilizációját”.

Isten lelke lakik bennetek

KOCSIS IMRE

A megszentelő és életadó Lélek Szent Pál apostol tanításában

Született 1957-ben. 1983-ban szentelték pappá. Teológiai doktorátust Budapesten, biblikus szaklicenciátust pedig Rómában a Pápai Biblikus Intézetben szerzett. 1989-től kezdve az Egri Hittudományi Főiskolán a szentírástudomány tanára. Legutóbbi írását 1997. 12. számunkban közöltük.

Bár Lukács és János írásaiban is gyakran esik szó a Szentlélekről, a pneumatológia szempontjából Pál apostol levelei mégis megkülönböztetett figyelmet érdemelnek. Egyrészt ezek az Újszövetség legrégibbi iratai, és sok olyan megfogalmazás (hitvallások, himnuszok) található bennük, melyek a Pál előtti (a kereszténység kezdeti időszakából származó) hagyományból valók. Másrészt a Lélek működését tekintve — úgy tűnik — Pál tanítása a legrészletesebb. „Pál számára ugyanis a Lélek működése egyáltalán nem korlátozódik a rendkívüli jelenségekre, hanem a megkereszteltek egész életét felöleli.”¹ Értekezésünkben a Szentléleknek ezt a változatos szerepét szeretnénk bemutatni.

Leveleiben Pál többször is említi, hogy apostoli tevékenységét a Szentlélek által, a Szentlélek erejével fejtí ki. „Mi ugyanis az evangéliumot nemcsak szóval hirdettük nálatok, hanem erővel és Szentlélekkel is, és egész teljességgel” — írja a tesszalonikieknek (1Tessz 1,5). Hasonlóan nyilatkozik a Rómaiaknak írt levél végén: „Természetesen csak arról merek beszélni, amit Krisztus vitt általam végbe a pogányok megtérítésére szóval és tettel: a jelek és csodák erejével, a Lélek erejével” (Róm 15,18–19). Ezek a kijelentések az apostoli igehirdetés csodás kísérőjelenségeire vonatkoznak, azokra a külső jelekre, melyekkel Isten Pál tanítását megerősítette. A Szentlélek azonban nemcsak külső „tényező”, nemcsak külső jelekkel támogatja az apostol missziós munkáját, hanem ő az, aki belsőleg irányítja, lelkesíti, és sikerre vezetí azt. A második Korintusi levélben Pál, tágabb értelemben véve, a „Lélek szolgálata” megnevezéssel illeti apostoli működését (2Kor 3,6). Ellenfeleivel szemben, akik ajánlólevelekkel szüremkedtek be a keresztény közösségbe, ő a korintusi egyházat tekintí saját ajánlólevelének: „Mert nyilvánvaló veletek kapcsolatban, hogy Krisztus levele vagytok, amely a mi szolgálatunk által készült, nem tintával, hanem az élő Isten Lelkével írva, nem kőtáblákra, hanem a szív húsból való tábláira” (2Kor 3,3). A mondat arra a korabeli szokásra utal, mely szerint hosszabb levelek megírásakor írnokokat alkalmaztak. Ilyen „írnok” Pál is, aki Krisztus megbízottjaként, Krisztus nevében és Krisztus Lelkétől vezetve alapítíja a keresztény közösségeket.

¹Kremer, Jakob:
*Pfingstbericht und
Pfingstgeschehen,*
Stuttgart, 1973, 28.

A Lélek szolgálata

A Szentléleknek az apostoli igehirdetés gyümölcsöző elfogadásában is meghatározó szerepe van. A korintusi működéséről így emlékezik meg az apostol: „Beszédem és igehirdetésem nem a bölcsesség meggyőző szavaiból állt, hanem a Lélek és erő bizonyosságából, hogy hitetek ne emberi bölcsességen, hanem Isten erején nyugodjék” (1Kor 2,4). Első látásra az lehet a benyomásunk, hogy a „Lélek és erő bizonyossága” kifejezéssel most is a Szentlélek által véghezhiitt rendkívüli tettekre, csodákra történik utalás. Ez a magyarázat azonban nem felel meg a szövegösszefüggésnek. Pál ugyanis az idézett mondat előtt a „gyengeségben” való megjelenését hangsúlyozta: „gyengeségben, félelemben és nagy rettegésben voltam nálatok”. Korábban (1Kor 1,22) pedig a görögök bölcsesség-keresésével párhuzamban a zsidók jelkérését kifogásolta. Ezek után aligha hivatkozhat úgy a csodákra, mint a hit végső alapjára. A „Lélek és erő bizonyossága” inkább ezt jelenti, hogy Pál szavai nem maradtak hatástalanok, hanem Isten Lelke által hitet ébresztettek a hallgatók szívében. Az, hogy a korintusiak a kereszt „oktalansága” és az apostol gyengesége ellenére hisznek Krisztusban, a Lélek belső, hatalommal teli működésének az eredménye.²

²Vö. Kremer, Jakob:
Der erste Brief an die Korinther, Regensburg, 1997, 53.

A hitben való megerősítés

A Szentlélek persze nemcsak feléleszti a hitet, hanem Ő az, aki abban megerősít. Az első Korintusi levél elején Pál nyomatékosan állítja, hogy a „világ bölcsessége” szerint gondolkodók képtelenek megérteni „Isten bölcsességét”, vagyis Isten üdvözítő tervét, azt, hogy az üdvösség Krisztus kereszthalála által valósul meg. A keresztre feszített Krisztusról szóló igehirdetés a „bölcsesség” keresői számára nem más, mint oktalanság (1Kor 1,23). Ám „amit szem nem látott, fül nem hallott, ami az ember szívébe föl nem hatolt” (1Kor 2,9), vagyis ami emberi érzékeléssel felfoghatatlan, azt Isten a Lelke által kinyilatkoztatta a hívőknek. A Szentlélek által lehetségessé vált az Isten titkaiba való betekintés, ami nemcsak Isten személyének közvetlen, bensőséges ismeretét jelenti, hanem Isten üdvözítő tervének, a már megvalósult, és a még beteljesedésre váró üdvösségnek hívő meggyőződéssel történő elfogadását is: „Mi nem a világ lelkét kaptuk, hanem azt a Lelket, amely Istentől van, hogy megismerjük, amit Isten nekünk ajándékozott” (1Kor 2,12).

Apostoli tevékenységének lényegét igen eredeti módon, kultikus fogalmakkal írja le Pál a Rómaiaknak írt levél befejezésében: az Istentől kapott kegyelem arra szolgál „hogy Krisztus Jézus szolgálja legyenek a pogányok között, és Isten evangéliumának szent szolgálatát végezzem, s így a pogányok kedves, és a Szentlélek által megszentelt áldozattá legyenek” (Róm 15,16). A pogányok között végzett misszió papi szolgálatként jelenik itt meg. A *szolga* (leiturgosz) főnév ugyan általános értelmű, de a *szent szolgálatot végezni* (hierurgeó) ige kizárólag kultikus cselekményt jelöl, s többnyire a papok áldozatbemutatására vonatkozik.³ Pál papi szolgálata teszi lehetővé, hogy a pogányok Istennek tetsző áldo-

³Vö. Vanhoye, Albert:
Prêtres anciens, prêtre nouveau selon le Nouveau Testament, Paris, 1980, 300–301.

zattá váljanak. Az áldozatbemutatás a Szentlélek által valósul meg, hiszen ő szenteli meg az „áldozatot”, vagyis ő készíti a pogányokat az evangélium hívő elfogadására, ő erősíti meg őket hitükben és Krisztus iránti elkötelezettségükben, s ő formálja át őket a keresztség szentségében. A „megszentelni” ige, amely szintén szerepel az idézett mondatban, a keresztségben végbemenő nagy változásra utal. A Lélek a keresztség felvételekor vesz lakást a hívőben, s egyben belülről megtisztítja, megújítja, szentté és igazzá teszi őt (vö. 1Kor 6,11). Aranyszájú Szent János meglátását követve azt mondhatjuk, hogy a Lélek azt a szerepet veszi át a keresztyének áldozatában, melyet a zsidó rituálé szerint a tűz töltött be. Az ószövetségi felfogásban ugyanis a tűz formálta át, és juttatta Isten elé az áldozati adományt. Az újszövetségi időszakban a Lélek az átformáló, aki által a keresztyének képesek felismerni, mi az Isten akarata, s testüket (önmagukat) „élő szent, Istennek tetsző áldozatul” tudják adni (Róm 12,1).⁴ Pál a hívek megszenteléséhez sajátos papi szolgálatával járul hozzá, hiszen ő készíti fel a híveket a Szentlélek befogadására, sőt Isten szavának hirdetésével, valamint a kereszteleléssel közvetíti is számukra a megszentelő és életadó Lelket.

⁴A Zsidókhöz írt levél szerint Jézus is az örök Lélek (= Szentlélek) által adta önmagát szeplőtelen áldozatul Istennek (Zsid 9,14).
Vö. im.: 223.

Egy Lélekben egy testté lettünk

A Szentlélek azon túl, hogy a kinyilatkoztatást elmélyíti és személyes meggyőződéssé teszi, a hit nyilvános megvallására is készítet: senki sem mondhatja: Jézus az Úr, csakis a Szentlélek által (1Kor 12,3). A hitvallás itt közösségi aktus. Éppen a Szentlélek által elmélyített közös hit, illetve annak nyilvános (istentiszteleten történő) megvallása az, amely a hívek egységét és együvé tartozását biztosítja. A keresztyének közötti egység ugyanakkor a közösségi imában is kifejezésre jut: Nem a szolgaság lelkét kaptátok, hogy ismét csak féljetek, hanem a fiúvág fogadás Lelkét, akiben kiáltjuk: Abba, Atya! (Róm 8,15). A kiáltani (kradzein) ige liturgikus akklamációt jelöl. Az istentiszteletre összegyűlt keresztyének a szolgaságtól megszabadító Szentlélektől vezérelve szólítják — hangos kiáltás formájában — Istent Atyának, mégpedig az egészen közvetlen és családias kapcsolatot kifejező „Abba” formulával. A felszabadult, szívből-lélekből jövő istendicsőítés jele annak, hogy a hívők nem a szolga félelmével, hanem a gyermekek szeretetével, bizalmával és ráhagyatkozásával fordulhatnak Istenhez, aki a megváltás által Krisztus testvéreivé és társörököseivé tette őket (Róm 8,17).

A Szentlélek által létrehozott egység oly szoros, hogy a keresztyének, bár nemzeti és társadalmi hovatartozás szempontjából különbözőek, mégis egy testet alkotnak: „Mi ugyanis mindnyájan egy Lélekben egy testté keresztelkedtünk, akár zsidók, akár görögök, akár szolgák, akár szabadok; és mindnyájunkat egy Lélek itatott át” (1Kor 12,13). A keresztség hatása tehát nemcsak a Szentlélekkel való eltöltődés („átítatódás”), hanem az „egy test”-be, Krisztus testébe (1Kor 12,27) való beoltódás is, amely azonban

⁵Krisztus és a Szentlélek szoros kapcsolatát Pál a „Krisztus Lelke” (vagy „az Úr Lelke”) megnevezéssel juttatja kifejezésre (vö. Fil 1,19; Gal 4,6; Róm 8,9; 2Kor 3,17).

éppen a Lélek közvetítésével valósul meg, hiszen Krisztus a Lelke által fogja egybe és köti önmagához a megkeresztelteteket.⁵

Mivel a Szentlélek az egység Lelke, érthető, hogy Pál igen élesen száll szembe azokkal, akik az egyház egységét veszélyeztetik. Erre a Korintusiaknak írt első levélben több példát is találunk. Már a levél elején értesülünk arról, hogy a korintusi közösség életét pártoskodások bomlasztják. Különböző igehirdetők (Pál, Apolló, Kéfás) neve alatt különböző, egymással vetélkedő és szembenálló csoportok alakultak ki (1Kor 1,11–12). Ennek a viszálykodásnak az oktalanságát Pál főleg a levél 3. fejezetében mutatja ki. Hangsúlyozza, hogy a pártokra való szakadás fölöttébb emberi gondolkodásmódra vall. A korintusiak helytelenül ítélik meg az igehirdetők szerepét. Ezek ugyanis nem a közösség urai, nem önmaguk számára követőket verbuváló és egymással vetélkedő vezeték, hanem szolgák, akik Isten, illetve Krisztus szolgálatában állnak. Érvelésének végén Pál a korintusi keresztényeket arra a méltóságra figyelmezteti, melyet Isten Lelkének közöttük lakása jelent számukra: „Nem tudjátok, hogy Isten temploma vagytok, és Isten Lelke lakik bennetek?” (1Kor 3,16). A kérdés hátterében a jeruzsálemi templom ószövetségi értékelése áll: a templom az a hely volt, amelyben Jahve (egyres hágyományok szerint Jahve neve vagy dicsősége) lakást vett. Éppen a hívőket legszorosabban összekapcsoló Lélek által válik a keresztény közösség (az egyház) Isten templomává, amely Isten tulajdona és Isten szentségében részesedik. Aki a templomot „lerombolja”, Isten ellen vét, és Isten büntetésére kell számítania. Mindez komoly figyelmeztetés azoknak, akik a közösségen belül feszültségeket szítanak, s a pártokra való szakadást előidéznek: tevékenységük Isten Lelke, s általa Isten ellen irányul.

Az egység veszélyei

Az egyház egységének veszélyeztetettsége áll a 12–14. fejezetekből álló egység hátterében is. Ebben a részben Pál a „lelki adományokkal” kapcsolatban ad útmutatásokat. Főleg a 14. fejezet alapján arra következtethetünk, hogy a Lélek külső megnyilvánulásai (karizmák) komoly problémát jelentettek a közösségen belül: rivalizálás és megosztottság jött létre miattuk. Ez elsősorban a nyelveken szólásra és a prófétálásra érvényes, melyeket rendkívüli jellegük miatt egyesek különösen nagyra értékelték, és a Szentlélek jelenlétének legbiztosabb jeleként tartottak számon. Ezt a helyzetet szem előtt tartva Pál főleg a következő szempontokra hívja fel a figyelmet: a Szentlélek jelenléte nemcsak a rendkívüli adományokban mutatkozik meg, hanem sokkal egyszerűbb és hétköznapiabbnak tűnő dolgokban is. Aki az egyház hitét a leg-egyszerűbb hitvallásformulával megvallja, már biztos lehet abban, hogy a Szentlélek vezeti, mert „senki sem mondhatja: »Jézus az Úr«, csakis a Szentlélek által” (1Kor 12,3). Az apostol azt is kiemeli, hogy a lelki adományok (és egyházi szolgálatok) sokfélesége természetes dolog, és önmagában véve nem veszélyezteti az

egyház egységét. A veszély akkor jelentkezik, ha valaki nincs tisztában azzal, hogy „a Lélek megnyilvánulásait mindenki azért kapja, hogy használjon vele” (1Kor 12,7). Ezért a lelki adományok felhasználásánál az egyház építését kell szem előtt tartani (1Kor 12,7; 14,5), és minden adományt a szeretet szellemében kell gyakorolni (13. fejj.). A Szentlélek külsőleg is érzékelhető adományainak (a karizmáknak) értékét nem a rendkívüliség, nem is a látványosság adja meg, miként azt Korintusban egyesek gondolták, hanem a szeretet. Nyilvánvaló, hogy maga a szeretet is Istentől jövő adomány. Feltűnő azonban, hogy Pál nem sorolja azt a karizmák közé, melyeket a Lélek saját tetszése szerint juttat, „mindenkinek úgy adva részt, ahogy akarja” (1Kor 12,11). Az apostol „út”-nak, „mindennél kiválóbb út”-nak (1Kor 12,31) nevezi a szeretetet. Minden más megnyilvánulás, legyen az természetes képesség vagy felülről jövő adomány eredménye, csakis a szeretet útján járva lesz közösséget építővé és személyes lelki haszon forrásává.

Az élet Lelkének törvénye

⁶Ebből következik, hogy a Lélek sem Istennel (Atyával), sem Krisztussal nem azonosítható.

Pál apostol teológiájában a Szentléleknek nemcsak közösségi vonatkozásban van jelentősége, hanem a keresztények személyes, erkölcsi életvitelében is. Isten Lelke, aki egyben Krisztus Lelke,⁶ nemcsak az egyház éltetője és megszentelője, hanem a hívőké is. Az apostol nemcsak az egyházat nevezi templomnak, amelyben Isten Lelke lakozik, hanem az egyes keresztényeket is (1Kor 6,19). Azt is hangsúlyozza, hogy a Szentlélek a közösségi tanúságtétel és ima mellett a hívők tanúságtételét (Róm 8,16) és imáját is vezeti (Róm 8,26). A személyes vonatkozásban azonban Pál leginkább az erkölcsi életvitel irányítását emeli ki. A Szentlélek a megigazulás jele, s egyben a megigazulásnak megfelelő élet biztosítója. Ez a szempont — a Szentléleknek az erkölcsi életvitelben betöltött szerepe — a páli levelekben jóval hangsúlyosabb, mint az Ószövetségben és a judaizmusban. Ezért ezt a szempontot tekinthetjük a páli pneumatológia — nem kizárólagos, de igen kidomborított — sajátosságának.

Leveleiben Pál gyakran ad hangot annak a meggyőződésének, hogy a megváltást nélkülöző ember annyira bűnös, hogy önmagára hagyatva, saját erejéből nem képes a jót tenni és Isten akaratát teljesíteni. A megváltás eredményeképpen, Isten Lelkének segítségével azonban lehetővé válik számára az Isten akaratának megfelelő életvitel. Ez lényegében a szabadság állapotát jelenti: „ahol az Úr Lelke, ott a szabadság” (2Kor 3,17). A hívő, aki a Lélekben él, és akit Isten Lelke irányít, megszabadult a bűn, a törvény és a halál szolgaságából. A megváltást nélkülöző ember a bűn rabja, s reménytelenül kiszolgáltatott a halálnak, nemcsak a testi, hanem a lelki halálnak is, amely az Istentől való elszakítottság állapota. A bűn és a halál mellett a „törvény” is negatív szerepet tölt be: nem azért, mert önmagában rossz lenne, hanem, mert gyenge. Nem segít annak megtartásában, amit előír, sőt a

bűn hatalma alatt álló emberben csak erősíti a bűnre való hajlamot. Isten Lelke azonban megszabadít ezektől a „hatalmaktól”, véget vet a rosszat tevés kényszerítő erejének, s mentesíti az embert a kárhoztató ítélettől. Egyben a törvény szerepét is átveszi, amennyiben Isten akaratát közvetíti, nem kívülről, hanem belülről fakadóan.

Az élet Lelkének törvénye

Erre vonatkozik az első látásra különösnek tűnő „élet Lelkének törvénye” kifejezés (Róm 8,2). Ennek megértéséhez figyelembe vehetjük azokat az ószövetségi jövendöléseket, amelyek az „új szövetségre” vonatkoznak. Jeremiás próféta szerint az „új szövetség” lényege az lesz, hogy Isten az ember szívébe írja majd a törvényét (Jer 31,33). Ezekiel pedig új lelket ígér: Isten a saját Lelkét adja az ember bensejébe, s így teszi őt alkalmassá arra, hogy a parancsokat megtartsa (Ez 36,27). A szívbe írt törvény, illetve Isten Lelkének adományozása szorosan összefüggenek. Isten a Lelke által írja a törvényt a szívbe. A Lélek, aki lakást vesz a megkeleszteltben, áthatja a „szívet” (az akarat és döntési központot), és a „törvénynek” (Isten akaratának) a megtételére ösztönzi az embert, sőt ehhez a szükséges segítséget is megadja. A „rég” törvény feltárta ugyan Isten akaratát (vö. Róm 7,13), de ezt csupán kívülről tette meg, s ezért a bűn hatalma alatt álló emberrel szemben erőtlén volt. A Lélek ellenben belülről ösztönöz a jóra, sőt hatékonyan elő is segíti azt.

A Róm 8,4 szerint Krisztus megváltásának célja, hogy a „törvény rendelése beteljesedjék bennünk, akik nem test szerint, hanem Lélek szerint élünk”. Érdekes, hogy Pál itt „rendelkezés”-ről és nem rendelkezésekről beszél. Ennek oka az lehet, hogy az apostol számára a törvény egy parancsban, a szeretet parancsában összefoglalható (vö. Gal 5,14; Róm 13,8–9). Arra is felfigyelhetünk, hogy a — „beteljesedni” ige szenvedő alakban áll (pléróthé = beteljesedjék), amely Istenre utaló szenvedő szerkezetként (passivum divinum) értelmezendő.⁷ Ebből következik, hogy a törvény rendelkezésének, vagyis a szeretetnek megvalósítását Isten teszi lehetővé bennünk, mégpedig a Szentlélek által.

Figyelemre méltó, hogy a Galata levélben Pál a test „cselekedetei”-vel a Lélek „gyümölcsét” állítja szembe. Ebben a megfogalmazásban is az a meggyőződés jut kifejezésre, hogy a megváltott ember új életformája elsősorban nem emberi teljesítmény, hanem a Lélek belső működésének természetes következménye. Az is feltűnő, hogy a görög szövegben a „gyümölcs” (karposz) főnév egyes számban áll, de utána egy hosszú felsorolás következik: „szeretet, öröm, békesség, türelem, kedvesség, jóság, hűség, szelídség, önmegtartóztatás” (Gal 5,22–23). Az egyes szám minden bizonnyal a felsorolt erények közötti szoros belső összefüggést fejezi ki. A testi ember szétesettségével szemben Isten Lelke belső egységet és harmóniát hoz létre, amely különböző fogalmakkal írható le, de ezek nem függetlenek egymástól, hanem egymásra

⁷A szenvedő alak az Újszövetségben gyakran Isten nevének körülírására szolgál.

- ⁸Vö. Mussner, Franz:
Der Galaterbrief,
Freiburg, 1981, 375.
⁹*Der Brief an die
Galater*,
Göttingen, 1971, 257.

épülnek, és egymást kiegészítik.⁸ Nem véletlen, hogy első helyen a szeretet (agapé) áll, amely minden erény foglalatosa. „A Lélek mindenekelőtt és mindenben a szeretetet ajándékozza” — írja találóan H. Schlier.⁹ Ez a szeretet válasz Isten szeretetére, amely éppen a Szentlélek által árad ki szívünkbe (Róm 5,5) mint egy egészen személyes, bensőséges istentapasztalat forrása. A szeretet azonban a felebarát iránti nagylelkűséget és irgalmat is magában foglalja (vö. Gal 5,14). Végeredményben a Lélek által „kiérlelt” szeretet az, amely által a Krisztusba vetett hit valódisága megmutatkozik: „Hiszen Jézus Krisztusban sem a körülmetélés nem ér semmit, sem a körülmetéletlenség, csak a hit, amely a szeretet által munkálkodik” (Gal 5,6).

A Lélek irányító szerepe persze nem mentesíti az embert a felelősségtől. A Szentlélektől való vezéreltség nem azt jelenti, hogy minden magától megy, hiszen a Léleknek ellenállni is lehet, ami a régi állapotba való visszaesést eredményezi. Erre vonatkoznak azok a szövegek, melyekben Pál a „testet” (szarx) és a „Lelket” (pneuma) szembeállítja egymással, s arra buzdít, hogy a keresztények ne a test, hanem a Lélek szerint éljenek. A „test” (szarx) szó itt a bűn szolgálatában álló testet (érzékiesség, ösztönösség, önzés) jelöli, amely hatalomként szolgásgba tudja vetni az embert. A „test” és a „Lélek” ellentéte ezért végső fokon az Isten ellen lázadó bűn és az isteni életet adó Szentlélek ellentéte.¹⁰ A hívő keresztény életében ugyan nem beszélhetünk a „test”-nek való kiszolgáltatottságról, a „test” kísértéséről viszont igen. A kereszténynek ezért minden helyzetben azon kell lennie, hogy meghallja és kövesse a Lélek szavát: „Azt mondom tehát: Lélek szerint járjatok, és ne teljesítsétek a test kívánságait. Mert a test a Lélek ellen vágyakozik, a Lélek pedig a test ellen; ezek ugyanis egymással ellenkeznek, hogy ne azt tegyétek, amit szeretnétek” (Gal 5,17). A „test” és a Lélek nemcsak szemben állnak egymással, nemcsak merőben ellentétes magatartásra kívánják ösztönözni a megkeresztelt embert, hanem egymás törekvését kölcsönösen akadályozzák is. A Lélek jóra való sugallatait a „test” igyekszik megüszíteni, a „test” rosszra való csábítását pedig a Lélek igyekszik meggátolni. Ezen belső pszichológiai konfliktus ellenére a hívő nem tehetetlen eszköz, hanem megvan a szabad választási lehetősége. Amennyiben tudatosan és határozottan a Lélek mellett dönt, képessé válik ellenállni a „test” minden törekvésének, mivel a Szentlélek mint egy új életvitel forrása a maga isteni hatóerejével megfékezi, sőt „megöli” a „test cselekedeteit” (vö. Róm 8,13).

A Lélek záloga

Bár Krisztus megváltása következtében a hívek valóságosan Isten gyermekei lettek, és megszabadultak a bűn uralmától, az üdvösség teljességére még várniuk kell: „A mi hazánk a mennyekben van, ahonnan mint üdvözítőt várjuk az Úr Jézus Krisztust. Ő átalakítja gyarló testünket, és hasonlóvá teszi az ő dicsőséges testéhez” (Fil 3,20–21). A végső üdvösség garanciájának Pál a hívek-

¹¹A görög „arrabón” főnév voltaképpen előleget, foglaltót jelent.

A megváltás teljessége

ben lakó és működő Szentlélek tekinti, akit Isten „zálogként” (2Kor 1,22; 5,5) adott nekik.¹¹ A Lélek, aki a jelenben az erkölcsi halál feletti győzelmet biztosítja, a fizikai halál feletti győzelem ígérete is: „S ha annak Lelke lakik bennetek, aki feltámasztotta Jézust a halálból, akkor Ő, aki feltámasztotta Jézus Krisztust a halálból, életre kelti halandó testeteket is a bennetek lakó Lelke által” (Róm 8,11). Az eljövendő feltámasztásnak éppen az a biztosítéka, hogy a Szentlélek máris a hívekben lakik, s testük ezáltal az ő „templomává” vált (vö. 1Kor 6,19).

A megváltás teljességéről Pál a Rómaiakhoz írt levél 8. fejezetének végén szól részletesebben. Hangsúlyozza, hogy a beteljesedésre az egész teremtett világ sóvárogva vár (Róm 8,19–22). Majd így folytatja: „De nemcsak azok, hanem mi is, akik magunkban hordjuk a Lélek zsengejét, mi magunk is sóhajtozunk bensőnkben, s várjuk a fogadott fiúságot, testünk megváltását” (Róm 8,23). A „zsenge” főnév az Ószövetségben az áldozatokkal kapcsolatban szerepel: az első termést jelöli, amelyet Istennek kellett felajánlani, s amely az egész termést képviselte (vö. Kiv 23,19; Lev 2,12; 23,10). Az idézett mondatban a Lélek az első adomány, amely elővételezetten magában foglalja, s ezáltal biztosítja Isten jövőbeli adományait. Arra is felfigyelhetünk, hogy a hívek várakozásának tárgya a „fiúvá fogadás” (hüiotheszia), amely „testünk megváltása”-val azonos. A „hüiotheszia” főnevet Pál korábban (Róm 8,15) a jelenlegi istengyermekségre vonatkoztatta, s hangsúlyosan állította, hogy a hívek a keresztségben valóságosan Isten gyermekei lettek. Pál felfogásában tehát az istengyermekség részben jelenbeli, részben jövőbeli valóság. A jelen és a jövő közötti kapcsolatot éppen a Szentlélek biztosítja, aki egyrészt folytonosan tudatosítja bennünk istengyermeki mivoltunkat (Róm 8,16), másrészt a beteljesedés iránti reményünket erősíti. Erre vonatkozólag több páli kijelentést is idézhetünk: „a remény pedig nem engedi, hogy megszégyenüljünk, mert Isten szeretete kiáradt szívünkbe a nekünk adott Szentlélek által” (Róm 5,5). A reménység Istene töltson el titeket a hit teljes örömevel és békéjével, hogy a remény bőségben legyen bennetek a Szentlélek erejéből (Róm 15,13).

A Szentlélek nekünk nyújtott segítsége végső soron arra irányul, hogy az Istennel való kapcsolatunk és egész magatartásunk megfeleljen annak a reménynek, amely Krisztus megváltásából fakad. Ez a segítség nemcsak a keresztyén életvitel alakításában, hanem a keresztyén életet megalapozó imádságban is megtapasztalható: „Hasonlóképpen a Lélek is segítségünkre van gyengeségünkben, mert nem tudjuk, mit kérjünk, úgy ahogy kell; de maga a Lélek jár közben értünk szavakba nem fogható sóhajtásokkal” (Róm 8,26). A „hasonlóképpen” formula minden bizonnyal a korábban (Róm 8,23) említett sóhajtozni ígérete utal vissza. Tehát nemcsak a teremtett világ és a keresztyének, hanem a Lélek is sóhajtozik. Ez a sóhaj azonban nem ugyanaz, mint az előzőek. A te-

remtett világ és a hívők saját érdekükben, a végső megdicsőülésükért „sóhajtoznak”, a Lélek viszont „gyöngeségünk” segítségére siet, vagyis minket támogat. A „gyöngeség” lényege: „nem tudjuk, mit kérünk, úgy, ahogy kell”. Önmagunktól nem vagyunk képesek a megfelelő kérés imára, olyanra, amely Isten akaratával fenntartás nélkül azonosul s istengyermekei mivoltunkat mindenben visszatükrözi. Bizonyára nem teljes irányt tévesztésről van itt szó, hanem arról, hogy a mindennapi teendők, gondok és szenvedések között nehezen látjuk át, mit is kérünk ahhoz, hogy az eszkatologikus célt elérhessük. Kéréseink gyakran földhözköttöttek, a láthatókra irányulnak, s nincsenek teljes összhangban az Isten gyermekeire váró eljövendő dicsőséggel: „azt, amiért mindenekelett és tulajdonképpen imádkoznunk kell, amit Isten akarata szerint kérnünk kell, csak »gyengén« fontoljuk meg, akarjuk és mondjuk.”¹²

¹²Schlier, Heinrich:
Der Römerbrief,
Freiburg, 1979, 268.
¹³Farkasfalvy Dénes:
im. 111.

Ebben a „gyöngeségben” siet segítségünkre a Szentlélek, aki „kiegészíti, kiegészíti, áthangolja belső magatartásunkat”.¹³ Csakis a Szentlélek közbenjárása által válik a végső dicsőség utáni vágy jelen élethelyzetünket meghatározóvá. A Lélek „sóhaja” azonban szóban kifejezhetetlen, hiszen az, amire a sóhaj (belső vágy) irányul, emberi szavakba nem önthető. A Lélek a mi megtisztított és felerősített vágyunkat mintegy isteni nyelven továbbítja az Atyának, s egy bensőséges, bár emberi eszközökkel ellenőrizhetetlen istentapasztalatot tesz lehetővé. Farkasfalvy Dénes joggal jegyzi meg: „A »kifejezhetetlen« sóhajok az apostol levelében nem téveszthetők össze egy romantikusan felfogott misztikus élet csúcsmélységeivel.” Pál itt a mindennapi élet lelki tapasztalatairól szól, melyek által rá tudunk hangolódni Isten üdvözítő akaratára. Ezek „a Szentlélek tényleges hatása alatt állnak, még ha sem ékesszólás nem kíséri őket, sem különleges hatások a fogalmi, teológiai értés szintjén”.¹⁴

¹⁴Im. 111.

A feltámadás fényének keleti hírnökei

OROSZ ATHANÁZ

Született 1960-ban Nyíregyházán. 1985-ben szentelték pappá. Tanulmányait Rómában folytatta. 1996-ban tett örök fogadalmat Chévetogne bencés monostorában. Jelenleg a Görög Katolikus Hittudományi Főiskola tanára. Legutóbbi írását 2000. 12. számunkban közöltük.

**„Mert én a te szolgád
vagyok”**

A. Tarkovszkij *Andrej Rubljov* című filmjében, amikor az ikonfestő szerzetes a zuhogó esőben csuromvizesen áll, szépen hallható az eredeti szövegből, hogy a körülállók orosz nyelven a „rab” szóval kommentálják életformáját: „Isten szolgája”. Istennek ebből a sáros, együgyűnek tekintett szolgájából lett hosszú hallgatása után a feltámadás világának hírnöke, aki a Szentháromság örök boldogságot jelentő asztalához vezette el népét. A sokak által kigúnyolt „kalugyer” nemcsak Krisztus és a Szentháromság ikonjának új dimenziójával ajándékozta meg egyházát, hanem a Szentatya keletiekhez szóló körlevelének találó kifejezése szerint maga is „az Ikon ikonja szerinti lett”, vagyis „a Képmásnak, a Fiúnak a képmására formálva (...) a szeretet Lelke által lett elvezetve a tökéletes közösségig”.

Saját hivatásomat sem képzelhetem el másként, mint hogy kizárólag „Isten szolgája” legyek. Annak az Istennek a szolgája, aki megmentésünk érdekében minden kiváltságáról lemondva szolgálai alakot vett föl, s (...) hasonló lett az emberekhez (Fil 2,7), s szolgálai munkája végeztével kinyilatkoztatta: „Már nem mondalak titeket szolgálknak, (...) barátainknak mondalak titeket.” Az egyik legkorábbi szerzetes-ábrázolásról, a kopt Ménász atya 7. századi ikonjáról is mindig ez a János evangéliumban fölajánlott barátság juthat eszünkbe. A Krisztus által átkarolt sivatagi atya mindnyájunk hivatásának csúcsára jutott el az Üdvözítő barátságának élvezetében.

Az egyiptomi sivatag egyik ma is nagy létszámú monostorában egy egész éjszakai virrasztás után a kairói papcsaládból oda került Benjámin atya mesélte el, milyen boldog lehet az, aki valóban Istent keresi, és be is illeszkedett a közösségbe. Öröm volt hallgatni a fáradt és betegségéből még csak lábadozó, de hivatásával elégedett fiatal atyát, csakúgy, mint a már egy évtizede nyugati misszióban működő testvérét, Lukácsot, vagy a szomszéd monostorok kipróbált „sivatagi atyáit”. Az egyiptomi szerzetesek életét az Istennel való állandó érintkezés tölti be ezerhétszáz éve, és ez az intenzív lelki élet olykor a vezeklő atyák boldog arcára van írva.

Athosz hegyére, illetve a félsziget kikötőjébe tizenkét éve egy Dimitriosz nevű szaloniki egyetemista kísért el. A fiatalember elmesélte, hogy barátai egymás után ottmaradtak a legkülönbözőbb monostorokban. „Az egyiknek a magas sziklára épült Szimo-Petrasz tetszett, a másiknak inkább a Filotheu monostora, s egyszer

végérvényesen ott is maradt.” A szünidőkben rendszeresen a Szent Hegyre zarándokló fiatalok „megragadták a széles választékból” azt, ami leginkább érdekelte és vonzotta őket. Mint aki szerelmes pillantást vetett a tömegeből valakire, nekik is megtetszett ez vagy az a festői szépségű monostor, akár hegycsúcsra, akár lankásabb hegyoldalra vagy tengerpartra épült, s örömmel lehorgonyoztak ott, bezárkóztak oda imádkozni, hogy egészen „Istennek tetsző” életet éljenek. A Szent Hegynek ezek az ifjú és öreg lakói ma is jelek, hiszen életformájukkal tanúskodnak arról, hogy a pusztán gazdasági növekedéssel és fogyasztással mérhető evilági értékrendszer nem az egyetlen lehetséges világrend. Ott nem születik ugyan senki, csak szépen meghalni készülnek az ott lakók, de mivel maguktól vállalják a Szent Pál által az önmegtartóztatásra vonatkoztatott test „halálra adását”, a világról lemondva már egy új élet előjeleit is megtapasztalhatják. A feltámadás hírnökei, akik kora hajnaltól Isten dicséretét zengik szinte szünet nélkül, közösségileg és egyénileg is. Mivel Krisztus halálának jegyeit hordozzák magukon, már az egyház megújulásának is eszközei.

Az ukrán sztuditák fő monostorában a már csaknem 90 éves Gedeon atya szinte szégyenkezve mondja, hogy nekik az unyivi házban csak alig egy tucat jelöltjük van. „Menj el bárhová az ortodoxokhoz, s ott majd látod, hogy nekik mindenütt rengeteg novíciusuk van”, Sztudita Szent Tivadar görög katolikus monostorában is újabb és újabb jelöltek szinte egymásnak adják a kilincset. A szomszéd faluban pedig az elmúlt öt év alatt nagy számban összegyűlt nővérek szó szerint „kinőtték az óvodát”, amit a kilencvenes években használatra kaptak. Látogatásunk napján éppen egy orvos-egyetemista lány bizonygatja lelki atyjának: „Édesanyám ugyan semmiképp sem akarja, hogy otthagyjam az egyetemet, de én már nem tudok és nem is szeretnék másként élni, mint ahogy itt ezek a nővérek imádkoznak.” Egy másik, svájci lány Sankt-Gallent és Európa csúcsát hagyta ott azért, hogy ebben a sáros ukrán helységben teljesen az imádságnak szentelhesse életét.

Olaszország észak-nyugati csücskében a zsinat zárónapján alapított boscói monostor ma már túlzásfolt fiatal szerzetesekkel és jelöltekkel. A több tucat katolikus és néhány református fiatal mellett egy öreg kérte felvételét: Emilianosz ortodox nyugalmazott metropolita, aki öreg napjaiban újra szerzetesközösségben akart élni. Vele beszélgettünk a szerzetesi hivatásról. „Egyszer az Athosz-hegyi Szent Szilvan tanítványának az angliai közösségében jártam. A monostort alapító Szofronij atyával beszélgettünk, aki elmesélte, hogy az egyik szerzetesnő a Skandináv-félsziget egyik legsikeresebb balerinája volt. Egyszer csak idejött hozzánk, s bevallotta, hogy őt most már egyáltalán nem érdekli a közönség, hanem csakis Istent akarja szolgálni.”

Engem pannonhalmi diákéveim óta vonzott a szerzetesség, s az első bulgáriai monostor-látogatás óta fokozatosan erősödött ez

a hivatásom. Csak nehéz volt megtalálni a helyemet. Roger Schutz perjel éppen húsz éve Taizében azt tanácsolta: „Telepedj csak le, imádkozz szerzetesként valahol a hazádban, s ott majd egyszer csatlakoznak hozzád mások is, ha hasonló hivatásuk van.”

Ehhez az életformához le is kell mondani sok mindentről, de Isten bőségesen kárpótol. A bizánci szerzetesfogadalom evangéliuma éppen ebben a meggyőződésünkben erősít meg: „senki sem hagyja el otthonát, feleségét, testvérét, szüleit, gyermekeit Isten országáért, anélkül, hogy sokkal többet ne kapna e világon, a másvilágon pedig az örök életet” (Lk 18,29–30).

A bizánci szerzetessé szentelés

A szerzetessé szentelés szertartása sok mindent megmagyaráz. A bizánci rítusúaknál a jelölt a hajdani katekumenek és bűnbánók helyéről, a templom végéből, mezítláb és a tékozló fiú rongyaira emlékeztető ócska ruhájában kezd bekapcsolódni a liturgiába: „Tékozlással éltem föl mindenemet, Uram és Üdvözítőm, de most szemeimet irgalmad kimeríthetetlen gazdagságára függesztem. Atyai karodat gyorsan tárd ki felém, kérlek, és nyomorúságra jutott lelkemet ne vesd meg!” Miután jelképesen megismételte a megtérés útját, s három földreborulás után eljutott az atyai karok közé, ott az oltártól előhozott új ruhát és sarut kap, s a tékozló fiúnak jutott gyűrű már nem is szükséges, mert nyilvánvaló, hogy a szerzetes egyszer s mindenkorra Istennek jegyezte el magát. Az idősebb szerzetesársak testvérként fogadják be őt, s a hizlalt borjú helyett Isten Báránya leületésének örök lakomájára hívják meg, amelynek előízét együtt veszik magukhoz a szent kehelyből.

Tizenéves koromtól elbűvöltek „a hegyre épült városok”, mint például Pannonhalma, Tihany, Rila... De még szilárdabb volt elszántságom a papi hivatás felé, hiszen már kisiskolásként is nap mint nap imádkoztam azért, hogy „jó pap lehessen”. Szerettem volna paptanár lenni. Mi vonzott mégis további irányváltás felé? Hiszen a papság is életem nagy feladata lett, főként mióta a papnevelésbe is bekapcsolódtam.

Az Ige, az Evangélium Jézusa, az egyházban hatékonyan működő Krisztus magával ragadott. Ha nem is olyan fogható, tetten érhető formában, mint a gazdag ifjút, akire egy bizonyos pillanatban rátekintett és megszerette, de egyértelműen tudom, hogy életemet csakis az Ő szolgálatában érdemes tölteni. S az Ő Testénél, Lelkénél, társaságánál, közelségénél, ikonjánál, áldásánál, egyházánál fontosabb már semmi sem lehet az életemben. Őt követve, vele egyesülve szolgálni az Atyát, ez a legfontosabb életprogram, amit csak el tudok képzelni.

Fontos számomra a szentek közössége. Krisztus Urunk után ők a legnagyobbak az emberiség történelmében. Nem e világ mércéje szerint, hanem az eljövendő világ, a beteljesülés szempontjából. Márpedig nekünk ez számít. Velük együtt maradni olyan, mint egy álom. A szerzetesség közösség a bibliai szentekkel, prófétákkal, apostolokkal, akik a mennyei Jeruzsálem alapkövei, oszlopai.

Aztán a vértanúkkal, akikhez hasonló hősiességre mi már nem vagyunk képesek. S a szentéletű vezeklő atyákkal, önmegtagadókkal, szent szüzekkel, akik számára nem e világ értékrendje, hanem csakis az eljövendő világ, a beteljesülés mennyei Jeruzsáleme számított. Velük együtt közbenjárni, életpéldájukon nap mint nap épülni és hozzájuk fohászolni olyan lehetőség, amihez hasonlót semmilyen kultúrprogram nem kínál. Ők azok, akik e tér-idő keretben már életmódjukkal is „a feltámadás fiai, az Isten fiai” (Lk 20,36). S ha ég és föld elmúlnak, az Igével együtt maradók azért nyomtalanul „el nem múlnak”.

A szerzetesek öröme

Sokak elképzelései szerint a szerzetesek inkább csak a bánatos vezeklés, a kemény aszkézis képviselői. Én sem hittem, hogy felszabadult örömnömpre is képesek. Pedig mennyire! A vasárnapról vasárnapra a Pászkát ünneplő és a feltámadásra vonatkozó öröm már az eljövendő élet teljességét elővételező öröm. A feltámadás ünneplése szinte sehol nem ér véget a templomban. A Pászka-vacsora titokzatos folytatása legkülönbözőbb formákat ölt. Egyiptomban húsvéthétfőn a cellák kiürülnek, mert a szerzetesek némi kis „piknikkel” a kertben közösen keresik a találkozást azzal, aki feltámadása után kertészként jelent meg először Mária Magdolnának. A szent Makariosz monostorban például a rózsalugasban elköltött közös étkezéshez társuló beszélgetés és a különlegesen meghitt hangulat elkerülhetetlenül megérinti a jelenlévők szívét. Az egyik szemtanú szerint a Feltámadottat ünneplő testvérek szinte már nem is e világban, vagy legalábbis az újra megnyílt paradicsomkertben érezhetik magukat e napon. Amint tehát sokukon látszik, Istentől arra kaptak hivatást, hogy feltámadottak legyenek. Nem abban az értelemben, hogy a halál ne érné el őket, hanem hogy már túl vannak az Istentől való elszigeteltségen, és szeretetközösségként annak az Országnak tanúi, amelyik a feltámadottak közössége, s amelyik Isten jelenlétét sugározza mindenki felé. Ha nincs új családjuk, ezt nem hiányként kell átélniük, hanem abban a biztos tudatban, hogy a Feltámadott már nekik is helyet készített az Atya nagy családjában.

Az életmódjukat meghatározó evangéliumi helyek közül két évtizede többször is volt alkalmam alaposabban is átgondolni Krisztus Urunknak Lukács evangéliumában rögzített szavait: „E világ fiai nősülnek és férjhez mennek. Akik pedig méltók rá, hogy eljussanak a másik világba és a halálból való feltámadásra, nem nősülnek és nem is mennek férjhez. Hiszen már nem halhatnak meg többé, mert az angyalokhoz fognak hasonlítani, és az Istennek a fiai, mert feltámadtak” (Lk 20,34–36). Ezt a titokzatos bibliai ígét olykor Szent János evangéliumának bizonyos verseivel együtt magyarázták, amelyekben a feltámadás már jelenvalónak tűnik. Vagy mások az utolsó boldogságot vonatkoztatták rájuk, amely szerint „a ti jutalmatok bőséges (nemcsak lesz, hanem már most az!) a mennyekben”. Sokan még a Jelenések könyvének

szép képét is idekapcsolták, mely az Isten Bárányának mennyei kíséretéhez tartozó száznegyvennégyezer szentet így jellemzi: „Asszonyt nem érintettek, szüzek maradtak, és mindenüvé követék a Bárányt, ahová ment... (14,4-5). Az evangéliumban ugyan az angyalokkal való egyenlőség ígérete eredetileg általában véve a feltámadottakra vonatkozott, a Jelenések könyvének idézett helye viszont lehetővé tette, hogy ezt a helyet a szüzekre és a szerzetesekre alkalmazzák.

Az angyali élet

A keleti egyházban él még az a meggyőződés, hogy a szerzetesség „angyali élet”. Bár az angyalok közösségi életére vonatkozó illúzióimat filozófiatörténet professzorom már az első szemeszterben lerombolta, mégis meg vagyok győződve róla, hogy az Istent szolgáló szellemi lények sem állnak távol életmódunktól és főleg liturgiánktól. Manapság férfiembernek talán bevallani is szégyen, hogy angyali módon szeretne élni, hiszen a közhiedelem szerint ez ártatlan kislányok vagy aggszüzek privilégiuma. Mégis vonz az oltár felé mindazoknak a szellemi lényeknek a jelenléte is, akik kezdettől fogva „élvezik” az Isten közelségét, s az Úrral együtt jelen vannak „bemenetelünk” idején. Nagy megtiszteltetés ez a lelki-szellemi „koncelebráció”. S ugyanakkor eljövendő örökségünk záloga is, hiszen az imént idézett evangéliumi szakasz szerint a „feltámadás fiai nem halhatnak meg többé, mert az angyalokhoz fognak hasonlítani, és az Istennek a fiai”.

Ahogy hitünk szerint az angyalok szüntelenül látják Istent és dicsőítik őt, a szerzetesség is mindenekelőtt az imádság és imádás életformája. Aki valaha is belépett egy keleti monostor templomába, a liturgia vagy zsolozsma közben megérezhette ezt a „mennyei liturgikus légkört”. „Keleten ugyanis belső kapcsolat van a liturgikus imádság, a lelki hagyomány és a szerzetesi élet között.” — indokolja a Szentatya ezt a keletiekről szóló apostoli levelében¹ Az angyali istendicséret szépségét idéző bizánci liturgikus tapasztalat ugyanis még a pápa figyelmét is lekötötte: „Íme, ezért lesz a liturgia a mennyország a földön. (...) A liturgikus imádság (...) az emberi személyt a maga teljességében vonja be az imádságba: és mindenben megnyilvánul a szépség.” Ennek a szépségnek a szempontjából már nem tűnik fölöslegesnek az, amit mi nehezen viselünk el: „A szertartások elnyújtott ideje, a könyörgések ismétlése, mindez kifejezi az egész személyiség fokozatos azonosulását az ünnepelt misztériumokkal. És így az egyház imádsága már a mennyei liturgiában való részesedés, a végső boldogság elővételezése.”²

¹Il. János Pál:
Kelet Világossága.
SZIT, Budapest,
1995, 27. f.

²l.m.: 11. f.

A csönd

Az istendicséret hangja mellett időről időre magával ragadott a csönd. Nemcsak azért, mert a zajban nem lehet odafigyelni, összpontosítani az Isten ígéjére, hanem gyakorlati okokból is: e világ zajában nehezen haladok a munkáimmal, sőt még aludni is csak nehezen tudok. A városokban élve nagyra értékeltem a Szentatya szavait, akinek apostoli levele szerint az isteni „jelenléthez minde-

nekelőtt úgy közeledünk, ha hagyjuk magunkat ránevelni egy imádkozó csendre (...) Hozzá a Szentírás és a liturgia imádságos magunkba fogadásával közeledünk. (...) Ebben látom én azt az imádságos magatartást és azt a teológiai módszert, amelyet Kelet előnyben részesít, és állandóan felajánl minden Krisztusban hívőnek. Be kell vallanunk, hogy mindnyájunknak szükségünk van erre az imádott jelenléttel teljes csendre. Szüksége van rá a teológiának, hogy teljesen érvényre juttassa saját bölcsességi és spirituális lelkét; az imádságnak, hogy soha el ne felejtjük, Istent látni annyit jelent, mint annyira sugárzó arccal szállni le a hegyről, hogy kényszerítve érezzük magunkat eltakarni azt egy lepellel, és hogy közösségeink tudjanak teret engedni Isten jelenlétének, és így elkerüljék önmaguk ünneplését”.³

³l.m.: 16. f.

A közösség

A keletiek szerint az Úr előtt végső soron nem állhat egyedül az ember, s a Szentatya szerint is minden szerzetesnek köze van az egyház közösségéhez: „Bármilyen életmódot tartogat a szerzetesnek a Szentlélek, ő hivatásának lényegénél fogva mindig a közösség embere...”⁴ S a görög egyház nagy szerzetesalapítója, Nagy Szent Bazil minden szabály elé a szeretet főparancsát fogalmazta meg, s igyekezett a közösségbe lépőket a szeretet paradicsomába, valamiféle földöntúli békébe eljuttatni, ahol ki-ki felelősnek érzi magát a másikért is. „A közös fedél, közös asztal, közös megértés kereteit” eredetileg nem szabályzattal akarta biztosítani, hanem a Szentírás legfontosabb idézeteiből ollózta össze az Evangéliumi Etikát, a hivatás alapelveit és gyakorlását szabályozó kinyilatkoztatás ígéit. Életszabályai szerint élve egyáltalán nem érzi magát a nagy emberi közösségből kirekesztettnek az imádságra visszavonult szerzetes, sőt jobban a közösség embere lehet, mint a társadalom bármely tagja.

⁴l.m.: 9. f.

„Kelet Világossága”

Amint az eddigi idézetekből is kiderülhetett, szerzetessé válásomban a végső nagy ösztönzést az adta, hogy II. János Pál pápa 1995. május 2-án apostoli levelet adott ki *Kelet Világossága* kezdettel, ahol főként a keleti monasztikus életeszmenyt fogalmazta meg. Talán soha még egy pápa sem fejezte ki ilyen hitelesen a keleti lelkiséghez, s azon belül a szerzeteseszmenyhez való ragaszkodását: „Hallgatni akarom Kelet egyházait, mert tudom, hogy ők élő tolmácsai az általuk őrzött hagyomány kincseinek.”⁵ Számomra sokat jelentett az új szív fogalmának tisztázása a keletiekkel való kapcsolatban. A teljes szöveg így hangzik: „Ha olykor az ortodox egyházakkal való viszonyukban félreértések és nyílt ellentétek keletkeztek, ma mindnyájan tudjuk, hogy szakadatlanul kell kérnünk az Isten irgalmát, adjon nekünk új szívet, amely minden elvisel vagy okozott sértés után is képes a kiengesztelődésre”. Ezt a korszerű szempontot már semmiképpen se hagyhatnám figyelmen kívül. S ehhez az új szív megszerzéséhez kapcsolódik a megújulás lelki programjának ökumenikus megalapozása.

⁵l.m.: 5. f.

Keleti katolikus testvéreink tudatában vannak annak, hogy az

ortodox testvérekkel együtt élő hordozói ennek a hagyománynak.” — mondja rólunk a pápa. Tehát ha valaha is értékes volt a keleti szerzetesi életforma, akkor ma végképp aktuális, hiszen a világegyház is innen várja a megújulás impulzusait. „Kelet egyházaihoz tartozó testvéreihez száll most a gondolatom, azzal a vággyal, hogy együtt keressük az erőt, amellyel válaszolni tudunk azokra a kérdésekre, amelyeket a világ minden részén felvetnek az emberek, (...) annak tudatában, hogy az egység felé vezető lépéseket nem lehet újra meggondolni, mert ez az út visszafordíthatatlan, mint az Úr felhívása az egységre.”⁶

⁶l.m.: 3. f.

A monostorok

Mindezek előrebocsátásával a pápa „a keleti kereszténység széles tájait egy sajátos magaslatról szemléli, amely lehetővé teszi, hogy annak sok vonását felfedezzük. Ez a magaslat a szerzetesség. (...) Ha Isten mindenestül hív valakit, mint a szerzetesi életben, akkor a személy elérheti azt a legmagasabb pontot, amit fogékonysága, kultúrája és lelkisége révén ki tud fejezni”.⁷ Sokan még szinte rossz néven vették, hogy a keletiek bemutatásakor a pápa a megújulásnak csak egy sajátos eszményképét jelölte meg. Szerinte „a monostor az a prófétai hely, ahol a teremtett világ Isten dicsőítésévé, a szeretetnek gyakorlatban megélt parancsa az emberi együttélés eszményévé válik, és ahol az ember korlátok és akadályok nélkül keresi Istent, és ezzel útmutató lesz mindenki számára, akiket szívében hordoz és segít Isten keresésében”. Ezzel egyáltalán nem értékítéletet ad, hanem lelkiségi pontokat ahhoz, hogyan léphetne be életünkbe a föltámadt Krisztusnak országa és Szentlelkének ereje. Ezek a lelkiségi pontok pedig a szerzetességen túl is a minden megkeresztelt emberre jellemző szentégi élet alapelveihez vezetnek vissza. Hiszen a pápa is minden megújulást végső soron a keresztségi újjászületésből eredeztet: „a szerzetességet nem csupán úgy szemlélik Keleten, mint egy különálló állapotot, amely a keresztények egy kategóriájának a sajátja, hanem sajátosan úgy, mint viszonyítási pontot minden megkeresztelt számára, az Úrtól kinek-kinek felajánlott ajándékok mértékében, amely úgy áll előttünk, mint a kereszténység jelképes összefoglalása”.⁸

⁷l.m.: 9. f.

⁸l.m.: 9. f.

Isten Szava és az eucharisztia

„A szerzetesség sajátos módon kinyilvánítja, hogy az élet két csúcspont között van felfüggesztve, Isten Szava és az eucharisztia között.” Ezzel a pápa nem a szerzeteseket helyezi előtérbe, hanem Isten ígését, hiszen megújulásunk forrása csakis ez lehet: „egy Szó, amely szólít, meghív, személyes válaszra készít, ahogy az apostolokkal történt. Ha egy személyt elér ez a Szó, akkor engedelmesség születik, a Szó meghallgatása a szó-fogadás, amely megváltoztatja az életet”. S itt méltán lehet a szerzetesre hivatkozni, aki hivatásszerűen „mindennap az Ige kenyérével táplálkozik. Ha ettől megfosztják, akkor éhen hal, és nincs több mondanivalója a testvéreknek, mert a Szó Krisztus, a szerzetesnek pedig az a hivatása, hogy hozzá hasonuljon”. Itt válik világossá, hogy a

hagyományhoz való visszatérés nem üres frázis, hanem ahogyan Jákobtól kezdve a Biblia nagyjai is tették: kútfúrást kell folytatnunk, hogy a régi forrásokon keresztül visszataláljunk „atyáink Istenéhez”.

Ezt idézi föl a pápa a zsolozsma és „az igen gazdag liturgikus himnuszköltészet” kapcsán, „amelyre joggal büszke minden keleti egyház, s ami nem más, mint az olvasott, a megértett, a magunkba szívott és végül a megénekelt Szónak a folytatása”.⁹ Ugyanakkor ennek az imádságos tapasztalatnak a csúcán mutat rá az eucharisziára. Amikor életünk megújulására keresünk támpontot, akkor itt kell a lényegre bukkannunk: „Az eucharisziában tárul fel az egyház legmélyebb természete, amely az ünneplő gyülekezetbe meghívottak közössége. Az eucharisztia az, ami elővételezi az embereknek és a dolgoknak a mennyei Jeruzsálemhez való tartozását.”¹⁰

⁹l.m.: 11. f.

¹⁰l.m.: 10. f.

¹¹l.m.: 14. f.

A keleti szerzetesről szóló pápai elmélkedés az imádság elemzésével fejeződik be: „Imádságában elmondja a Lélek leesését erre a világra, és biztos abban, hogy meghallgatásra talál, mert ez az ima részesedik Jézusnak ugyanilyen imájából. Így érzi meg, hogy mélységes szeretet születik benne az emberiség iránt: az a szeretet, amelyet Keleten az imádság oly gyakran tisztel Isten tulajdonságaként, hiszen Ő az emberek barátja.”¹¹ Nemigen találhatnánk ennél szebb eszményképet a szerzetesi megújuláshoz sem: eszményképünk nem lehet más, mint az itt említett „emberszerető Isten, aki nem vonakodott saját Fiát feláldozni”. Ez „az egyházi közösség szolgálatában is megnyilvánul az idők és helyek szerint változó formában, a szociális munkától a vándorló prédikálásig. Kelet egyházai igen nagylelkűen élték meg ezt a feladatot, elkezdve az evangelizációtól, (...) hogy aztán ezt kövesse a lelki és anyagi segítségnyújtásnak sok más formája”. Igen fontos szöveg ez a megújulásunk értékrendje szempontjából. Az derül ki belőle, hogy a legfontosabb a testvéri és atyai szeretet hiteles megélése lenne, s ebből táplálkozhat a lelkipásztori hatékonyság, hiszen „ha szeretet nincs bennem, mit sem érek”. Egyúttal fölmerül a Szentlélek szerepe is: „Kelet különösen is azt tanítja, hogy vannak testvéreink, (...) akiknek a Lélek megadta a lelkivezetés adományát: értékes vonatkozási pontok ők, mert annak a szeretetnek a szemével néznek, amellyel Isten lát minket.”¹² A Szentatya itt az orosz sztarecek virágkorára gondol, akik egyesítették a világról való lemondást a világ szolgálatával. Szerinte mai „világunknak igen nagy szüksége van atyákra”, akiknek élete sugározza a Szentlelket, s akik éppen ezért a Lélekből fakadó megújulás úttörői lesznek.

¹²l.m.: 13. f.

Hosszan lehetne még folytatnunk a megújulásra utat mutató idézetek sorát. A pápai levél történelmi áttekintéséből azonban elég azt kiemelnünk, hogy milyen „nagy a szétszakadásunk bűne”, s hogy „keleti katolikus egyházaink is (...) milyen drámai sebeket hordoznak testükön, mert még akadályozva van a keleti or-

- 13l.m.: 21. f. todox egyházakkal való közösségük, jóllehet közös ezekkel az atyáiktól kapott örökségük”.¹³ Egyházunk megújulásának a feltételei bizonyos „új, bátor gesztusok”: „Az Úr nyissa meg szívünket, térítse meg gondolkodásunkat és sugalmazzon konkrét, bátor lépéseket, amelyek szükség esetén képesek áttörni a közhelyeket, a kényelmes beletörődést vagy a hatalmi előnyöket.”¹⁴ A konkrétan ránk vonatkozó következtetés végül is „a szerzetesi életnek jól szervezett és kellő indítékokkal alátámasztott újrakezdése volt, amelyet az apostoli levél a keletiek szórvány-területeire is vonatkoztatt: mert a keleti monostorok jelenléte nagyobb biztonságot adhatna a keleti egyházaknak ezekben az országokban, ezenkívül értékes támaszt nyújthatna a nyugati keresztények vallásos életéhez is”.¹⁵

Az egységtörékvés

- Mindez számomra megadta a döntő lökést, amelynek láttán már „nem tekinthettem testre és vérre”, egyszóval bármi áron vagy mindenáron szerzetes akartam lenni. S egyúttal szíven talált a keresztény egységtörékvések megújítására vonatkozó drámai hangú végső buzdítás: „...mert a hit és szeretet teljes közösségében megélt századok szent vágyakozása sürget minket. (...) Az evangélium visszhangja továbbra is erősen hangzik, csak a mi szétváltságunk gyengíti azt: Krisztus kiált, de az ember nehezen érti meg szavát, mert nekünk nem sikerül egybehangzó szavakat továbbítani. A mi szavaink örökre találkoznak majd a mennyei Jeruzsálemben, de azt akarjuk, hogy ezt a találkozást már most elővételezzük a szent Egyházban. (...) A harmadik évezred embere már élvezhesse ezt a felfedezést, akihez végre eljut az egyetértő és ezért teljesen hihető szó, amelyet egymást szerető testvérek hirdetnek, akik hálát adnak azért a gazdagságért, amellyel kölcsönösen megajándékozzák egymást. És így jelenünk meg az Úr előtt a kiengesztelődés tiszta kezeivel, és a világ embereinek biztos indokuk lesz arra, hogy higgyenek.”¹⁶

- 16l.m.: 28. f.

Ez volt tehát a Szentatya kérése, s aki ezt meghallja, szinte nem is tehet mást, minthogy elindul ezen az úton. Bizonyára nem véletlen, hogy szerzetesi fogadalomtételtem épp a *Kelet Világossága* kezdetű levelének megjelenése első évfordulójára, Szent Athanáz ünnepére lett kitűzve.

A napi zsolozsmánkban visszatérő zoltársor természetesen nem csak a szerzeteseké. Minden elkötelezett hívő őszintén elmondhatja Istennek: „én a te szolgád vagyok”. A mi helyzetünk legfőljebb annyiban más, hogy a szerzetesi fogadalomban már önszántunkból is életre szólóan és mindenestül „leszerződünk neki”. Vagyis inkább megkaptuk a kegyelmet, hogy Urunk sajátosan gondjaiba vett és mindenestül magának tart fenn bennünket. S már magunkra vonatkoztatva imádkozhatjuk a 26. zoltár szavait is: „Egyet kértem az Úrtól, ismét azért esdeklek: hogy az Úr házában lakjam életemnek minden napján” Adja Isten, hogy ez „mindannyiunk és az egész Anyaszentegyház javára” valósulhasson meg.

A keresztség és a szerzetesi élet

BARSI BALÁZS

Született 1946-ban. 1964-ben belépett Szent Ferenc rendjébe. 1982-től teológiai tanár. Legutóbbi írása a Vigília 2001. 4. számában jelent meg.

A szerzetes nem pap és nem is átmeneti lény az ún. „egyszerű” hívő és pap között.

Az ő hivatása, létmódja és küldetése nem a papság szentségének és küldetésének erőterébe tartozik (lásd: szerzetesnők! — ők ugyanannyira szerzetesek, mint a szerzetestestvérek). Ezért értetlenül állok azelőtt, ha valaki egy szerzetes testvérünktől, akinek nincs papi hivatása, elvárja, hogy, ha már szerzetes, akkor legyen pap is. Az más kérdés, hogy egy férfi szerzetes kaphat papi hivatást is, és azt minden „ütközés” nélkül szerzetes módon gyakorolhatja, hiszen a szentatyák korában a legnagyobb és az egyház életét leginkább meghatározó püspökök szerzetesek voltak. Ennek emléke, hogy a keleti egyházban a püspökké kinevezett papnak, ha előbb nem volt szerzetes, be kell lépnie a szerzetesek közé.

Mindezt csak azért írtam, hogy sikerüljön jól megragadnunk a keresztény szerzetesség gyökereit, amelyek az első és legfontosabb szentség misztériumaiba nyúlnak bele, illetve abból nőnek ki.

Valójában a nagy szerzetesalapítók csak keresztények, Krisztus követők akartak lenni. Assisi Szent Ferenc sem egy új szerzetesrendet akart alapítani, hanem egyedül Krisztust akarta követni. A gazdag, Assisiből való polgár, Bernát csatlakozása, pontosabban az a tény, hogy Ferencről kér tanácsot az Úr követésére vonatkozóan viszi bele Ferencet egyfajta új közösségbe, amelyből szerzetesrend lesz.

A keresztség: a szerzetesélet alapja

Úgy tűnik tehát, hogy van a keresztség szentségének egy sajátos megvalósulása, amely különbözik a világban elkötelezett, családban élő keresztény életformájától. Itt tehát elsősorban nem a tökéletes és a kevésbé tökéletes Krisztus-követés áll egymással szemben, hiszen az Újszövetség szerint egyetlen tökéletesség van, a szeretet tökéletessége, hanem egy profétai Krisztus-követés és egy rejtettebb.

A szerzetesi Krisztus-követés sajátosan profétai, tehát nyílt, azonnal látható. Ez azt jelenti, hogy a szerzetes életének mindennapjain átlátszik, azonnal láthatóvá válik az Atyaistenhez való tartozás Jézus Krisztus által a Szentlélekben, míg a világban élő keresztény életében ez rejtett, de nem kevésbé fontos!

Ha egy szerzetes ateistává lenne, de továbbra is hordaná szerzetesi ruháját azonnal embernek is ronggyá és hiábavalóvá válna, míg ha egy világban, családban élő keresztény válna hitetlenné;

emberi kötelei, családi feladatai, polgári elkötelezettségei stb. — még bizonyos értelemben életét igazoltta, elfogadhatóvá tették.

Ki a szerzetes?

Az a jó szerzetes, akit se munkája (lehet az pasztoráció is), se kivívott egyházi és társadalmi elismertsége, „rangja”, se emberi kötelei nem igazolnak, csak egyedül az a tény, hogy Jézus Krisztus az Isten Fia megtestesült, meghalt és feltámadt és dicsőségesen újra eljön; vagyis a Hiszekegy nagy tényei, igazságai.

A szerzetes olyan megkeresztelt hívő, akit a Lélek arra kényszerít, hogy szinte megbotránkoztatóan radikálisan és kizárólagosan tartozék Jézus Krisztushoz, aki érte meghalt és föltámadt.

Az a szerzetes férfi, akinek oldalsebét nem gyógyíthatja be Éva, csak Krisztus oldalsebe; ő nem kevésbé vágyik a szeretetre, mint egy világi keresztény férfi, hanem minden mértéket felülmúló módon. Az a szerzetes nővér, akinek egyedül a meghalt és feltámadt Krisztus lesz testének megváltója az örökkévalóság napján: a föltámadáskor.

Az a szerzetes, aki a keresztségi hitvallás letétele előtti hármast ellentmondást napi, és pedig elsődleges feladatának tartja: az ellentmondást a test kívánságának, a szemek kívánságának és az élet kevélységének, de olyan radikális módon, hogy az ún. megengedett, sőt a házasság szentségében megszentelt valóságot sem teszi magáévá, mert ő Krisztust és Szent Anyját a szüzességben is követni akarja. Ki merésznél azt mondani, hogy ebben tilos követni Krisztust? Ki mernél azt állítani, hogy természetellenes az, ahogyan Jézus Krisztus élt? Az ilyen összetévesztés a természetfelettit a természetellenessé, ami ma igen gyakori! Holott éppen napjainkban látható, hogy ahol az embertől elveszik a természetfelettit, ott az ember természetellenes irányba indul, mert Isten az ő képére teremtette az embert.

A hármast fogalom

A hármast fogalom, (szüzesség, engedelmesség, szegénység) később alakult ki abból, ami a szerzetességben kezdettől fogva megvolt (ld. pusztai atyák élete és mondásai), a keresztségi szerzetesség „ellene mondok” sajátos, radikális vállalásában.

A ferencesek kordáján a három csomó ezt a három „ellene mondok”-ot jelenti, és még többet: a „lemondok róla” világát is. Milyen esetleges az emberi nyelv az igazán nagy dolgok kifejezésére. Ez a három „nem”, ez a három „ellene mondok”, és „lemondok” egyetlen „igenből” hajt ki. Ez pedig igenmondás Jézus Krisztus mindenek fölött való szeretetére. Viszont a szerzetesek és a szerelmesek tapasztalatból tudják, hogy mihelyt valóban megszeretnek valakit, szinte az egész világ az ellenségüké lesz. Nagy kísértés, hogy ők is ellenségessé váljanak. Erre is nemet kell mondani. Csak a bűn szerzőjének, a Sátánnak és a bűnnek legyenek ellenségei, de soha ne az embereknek.

Az igazi nagy szeretetben (szerelemben) van valami, amit mintha szégyellni kellene, mert legbensőbb intimitásunk tárul fel benne. A nem túl nagy szeretetben, a bűnös szeretkezésben vagy

az érdek barátságban nincs mit szégyellni a világ előtt, mert azt a világ megérti, de az ingyenesség szentháromságos világába bele-nyúló, ragaszkodó, szinte megszállottságig menő szeretetet a világ nem érti, sokszor az elrongált egyházi közízlés sem.

Már az emberek között Istenben vállalt minden érdeket felül-múló, ragaszkodó, tiszta szeretet is szégyelli magát, mert igazolni lehetetlen, de megnevezni is. Nincsen rá szavunk, mert a szavak-kal kifejezhető világon túlra ér. Ilyen a szerzetes kapcsolata Krisztussal. Csak ezt mondhatná: „Jézusom — mindenem.” Egy ilyen mindenképp fölé emelkedő, örök szeretetkapcsolat Jézussal eredményezi azt, hogy a szerzetes lemond, ellene mond, tagad, elvet... Pontosan ezekben lehet lemérni azt, hogy kicsoda neki Krisztus, hogy ti. mit ad oda érte. Így a szerzetes eleve teológus. Nem abban az értelemben, hogy előadásokat ad a krisztológia területéről, hanem, hogy bemutatja akarva-akaratlanul, hogy mennyit ér neki Krisztus.

Szerzetesek és világiak

A világban élő hívő hite is erre a pontra tart. Ő lassan, és élete egész folyamán a haláláig folyamatosan ad oda mindent azért a Krisztusért, aki érte meghalt és föltámadt. A szerzetes azzal kezdi, amivel a nem szerzetes hívő befejezi, de a szerzetes ezért, pusztán ezért nem tökéletesebb, legföljebb profétaibb. A szerzetes nem tehet mást, ha szerzetes. Mivel a szerzetesség az ő számára a szent keresztség vállalása, tehát egyben az ő üdvösségének az útja is. Ne hordja fenn az orrát, nem külön senkinél, sőt Szent Pál szavai szerint ő a salak, a semmit érő, akit Krisztus kiválasztott, hogy megmutassa benne az ő föltámadásának erejét.

Amit most leírtam, az félelmetes következményekkel jár ránk, szerzetesekre nézve. Ha a szerzetesség egyszerűen az én üdvösségem útja, akkor elhagyni a szerzetességet annyi, mint elhagyni üdvösségem útját (örökfogadalom után). A szerzetesség nem fakultatív másodállás a kereszténységen belül.

Arra is oda kell figyelünk, hogy amikor a hivatását elhagyó, aposztatáról írok, akkor senkit nem ítélek el. Ők bűnbánatukban megelőzhetnek bennünket Isten országában; de tettük félelmetes, sőtét tett. Nem egyházi állapotot hagytak el, hanem a számukra kijelölt üdvösség útját. Ezután üdvösségük csak Isten mindenhatóságának és irgalmának egy újabb jele lehet.

Ha engem Isten nem erre a radikális útra hív meg, hanem családosnak, világában élőknek — én elvesztem volna, mert nem vagyok olyan erős, mint világi keresztény testvéreim.

Aki a szerzetesi életen belül a szigorításra vágyik, mint én is, és képes lenne, ha botrányokat nem okozna vele (lehet, hogy egyszer azt is meg kell tenni), egy még radikálisabb életvitelre, az ezt azért teszi, mert gyöngébb, mint a többi. Van, aki a világban jár-kálva, részt véve minden emberi összejöveteleken, követve a legutóbbi nyári divatot, strandra járva, TV-t nézve képes szerzetes-

nek maradni. Csodálom! Tartozom azonban egy kiábrándító valomással, én így élvén aposztatává lennék.

Szinte percről percre kell keresnem Krisztus arcát, jelenlétét, szavát, szentségi reális praesentiáját, templomát, a róla szóló lán-goló szerelmű írásokat, a szentek barátságait, hogy egyáltalán emberi szinten maradhassak. Engem egyedül Krisztus emel az emberek közé és tart meg közöttük.

Írásom befejezetlen, mert csak a hármass ellentmondásról írtam, majd valamikor egyszer talán írok arról is, hogy a szerzetes élete nem más, mint a keresztségi hitvallás (Hiszekegy) nagy tételeinek, valóságainak sajátos megélése, védelme, illetve megvalósulása...

Még annyit, hogy a keresztségben nem mi szenteljük oda magunkat a Szentnek (Istennek). Ez eretnokség. Hiszen tagadnánk így a kegyelmet. Maga Isten ölel minket magához: az Atya a Fia által a Szentlélekben isteni természete részeseivé téve bennünket.

Akkor a szerzetesi consecratio sem azt jelenti elsősorban, hogy én szentelem magam oda az Istennek, hanem Ő von magához, és én ezt engedem... Mikor vesszük már egészen komolyan Urunk szavait: „Nem ti választottatok engem, hanem én választottalak titeket...” (Jn 15,16).

Mit jelent ma szerzetesnek lenni?

PUSKELY MÁRIA

A Miasszonyunkról nev. Szegény Iskolanővérek Kongregációjának tagja. Orosz-magyar-latin szakos tanár. Legutóbbi írását 2000. 5. számunkban közöltük.

Nehéz misztériumról tanulmányt írni. Jószert nem is lehet, inkább csak megközelítésre nyílik lehetőség. Induljunk talán kívülről befelé.

Mit tud a szerzetesről a 21. századi magyar társadalom? Mit a szerzetes környezete? Mit sejt meg a szerzetes létéből a külső szemlélő? Álljon itt szemléltetésként néhány példa huszonéves egyetemisták tollából. Köztük olyanok is megszólalnak, akik szerzetest még életükben nem láttak. Szókincsük, fogalmaik, elképzeléseik, olykor téveszméik nagyrészt a mai magyar társadalom eszmeileg kilúgozott közegében keletkeztek.

Ki a szerzetes?

1) Erre a kérdésre: Ki a szerzetes?, lazán csoportosítva, többek között ilyen válaszok születtek:

Negatív felhang

a) *Az értetlenség mellett első szembetűnő vonásként jelentkezik a lemondás, a világból való kivonulás motívuma. A külső szemlélő szerint az első cselekvő személy mindig az ember, aki önállóan választ, vállal, dönt stb... Az alábbi mondatokban, a helytálló megállapítások mellett olykor erős a negatív felhang:*

— A szerzetes az, aki feladva az átlagos életvitelt, vállalva a nem családi életet, isten (*sic!*) szolgálatába áll.

— Olyan ember, aki elvonul a világ hívságától, lemond az élet örömeiről és Istennek áldozza életét. Lemond a nemiségről és az anyagi javakról.

— A világi élettel szemben a kontemplációt és az aszkézist választja. Így készülvén a túlvilági boldogságra. E magasztos cél érdekében különféle fogadalmakat tesz... Élete folytonos önmegtartás, lemondás a világi javakról, az evangéliumi erények gyakorlása.

Nemes célok

b) *A szerzetes élete valamilyen módon kapcsolatban áll az egyházzal (bár ennek fogalma is cseppfolyós), egy meghatározott regulával, szerzetesrenddel, esetleg valamiféle nemes céllal:*

— A világi egyház (?) mellett az egyház másik jelentős része a szerzetesség. A világtól elvonult szerzett keretek között élnek vallásos életet.

— Valamilyen regula szerint él a közösség tagja. Nem feltétlenül felszentelt pap.

— Az egyházon belül valamely rend tagja, aki fogadalmat

(szegénység, nőtlenség, valamely tevékenység) tesz az adott rend regulájának elfogadására és egész életen át való szolgálatra Istennek.

— Az egyház kötelékében élő személy, aki Isten szolgáljaként tevékenykedik, megszabadulva az e világi élet felesleges hívságaitól.

— Szerzetes: Istennek hármassal fogadalommal szentelt életet folytató ember, aki lemondva önmagáról, a világról, életét a hitnek és mások szolgálatának szenteli.

— Olyan férfi vagy nő, aki hajlandó elvonulni a világtól, hogy teljesen Istennek szentelje életét... Más életmódot követ, mint az átlagos ember, elsődleges helyen Isten áll. Kész feláldozni vágyait egy közösségért vagy egy felsőbb hatalomért (?).

— Lemond a világi életben való részvételről, hogy Jézust szolgálja... példamutató életmóddal.

Tartalmas gondolatok

c) Tartalmas gondolatok, többé-kevésbé fésületlen, bizonytalan megfogalmazásban, imitt-amott tévedéssel is megtűzdelve:

— A szerzetes az, aki elhivatottságot érez, hogy más életet éljen...

— Olyan pap (?), aki valamely szerzetesrend tagja, a világtól elzárkózva, kolostorban él és szent fogadalmat tesz.

— Krisztus jegyese, akinek különleges hivatása van, hogy a világtól félrevonulva éljen és a világért imádkozzék.

— Olyan férfi vagy nő, aki életét Istennek szentelte. A társadalomból kivonulva él, de az emberekért, a világért... Életükkel, létükkel Isten országát kell tükrözniük.

— Életét Isten szolgálatának szenteli, önmegtartóztató életet él, célja mások segítése. Idejét munkával, imával és elmélkedéssel tölti. A világtól némileg el van szigetelve, szerzetesek között él.

— Olyan ember, aki úgy gondolja, hogy Istenre akar figyelni, de maximálisan, így bevonul a rendbe... Kizárja azokat a dolgokat, amelyek elvonnák a számára leglényegesebből a figyelmet.

— Aki komoly, megfontolt elhatározás eredményeként Isten szolgálatára — és mindenre, ami ebből következik — teszi fel életét. Kizárólag Istennek, Istennel szeretne élni. A szerzetesnöket Krisztus jegyesének nevezik.

— Életét közvetlenebbül állítja Isten szolgálatába... Legfőbb tevékenysége Krisztus követése.

— Szerzetesnek azokat az embereket nevezzük, akik egy közösségben élve valósítják meg Isten szeretetét.

— A szerzetes az, aki személyesen próbál Istennel kapcsolatot teremteni és kizárja a közvetítőket (?), például papokat, püspököket, valamint megpróbál Istennek tetsző életet élni, a bűnös világtól elzárkózni.

— Olyan ember, aki életét annak szentelte, hogy elmélyüljön a Szentírásban, teljes lelki és szellemi életet éljen.

- Pragmatikus meglátások**   *d) Történelmi összefüggésben megfogalmazott, pragmatikus szemlélet, végén helytálló meglátással:*
- Olyan emberek, akik olyan közösségbe vonulnak, ahol zavartalanul gyakorolhatják feladataikat, a gyógyítást, a tanítást, a könyvmásolást és -írást... Krisztusnak örök hűséget fogadnak.
- Frappáns megállapítások**   *e) Frappáns, esetenként eredeti megállapítás:*
- A szerzetes szenvedélyes istenkereső, aki ezt főfoglalkozásként űzi.
  - Isten szolgája, szegénységet, tisztaságot és engedelmisséget fogadva.
  - Férfi vagy nő, aki Istenhez köti életét.
  - Életét Istennek, Krisztusnak ajánlotta. Közösségben él. Fogadalmat tesz.
  - Szüzességi, szegénységi, engedelmisségi fogadalmat tevő egyházi személy.
  - Olyan személy, aki az adott rend reguláját elfogadva szerzetesi fogadalmat tett.
  - Teljes életét Istennek adó személy. Lehet férfi vagy nő.
  - Olyan egyházi személy, aki Isten szolgálatába áll... Vannak nővérek és apácák köztük (!).
  - Szerzetes az, aki belép egy rendbe, annak reguláját magára veszi. Aki elhivatottnak érzi magát arra, hogy Istent szolgálja. Férfi. Lehet nő is (!).
  - Az a férfi vagy nő, aki életét Istennek szenteli, és ezt az egyház előírta formában teszi.
  - Teljesen Istennek adja magát, s ebből a szeretetkapcsolatból szolgálja az embereket.
  - Az egész életét Istennek ajánló, Isten szolgálatára szentelt ember. Nem feltétlenül pap.
  - Isten szolgája, egyházi személy, aki szabad akaratból választotta ezt az életet.
  - Jel-ember, a jövő jele.
  - Az a férfi vagy nő, aki teljesen Istennek szenteli életét. Fő kritériuma a szüzesség.
- Szabatos megfogalmazások**   *f) Néhány lényegre mutató, szinte szabatos megfogalmazás:*
- Olyan férfi vagy nő, akit Isten meghívott, hogy szegénységben, engedelmisségben és tisztaságban szolgáljon neki. A szerzetes jel a világban, az eljövendő Ország hírnöke.
  - Az a keresztény férfi vagy nő, aki Isten szerető hívására válaszolva Istennel köt örök szeretetszövetséget.
  - Isten hívó szavát, szeretetét meghallja, s erre elhivatottsággal válaszol, őszinte szeretettel. A személy nő vagy férfi.
  - Az a férfi vagy nő, aki megtapasztalva Isten szeretetét, feltétel nélkül igent mond rá.

— Krisztuskövető férfi vagy nő, aki fogadalmak alapján éli Istennek tetsző életét.

— Olyan férfi és nő, aki szeretetkapcsolatát Istennel éli meg, így Isten Országát már a földi életben megvalósítja (vagy közelít hozzá).

— Olyan férfi vagy nő, aki Istennel köt házasságot.

g) Ami a szerzetesség geneziséét illeti, figyelemre méltó az alábbi spiritalitástörténeti megközelítés:

— Az első szerzetesrendet Pakhomiosz alapította a gyengébb hívők számára, akik nem bírták a remeteséget.

Mit jelent ma szerzetesnek lenni?

2) A második kérdés közvetlenül a címben megadott témát célozta meg: Mit jelent *ma* szerzetesnek lenni?. A feleletek többsége e korosztály jó megfigyelőkészségéről, kritikai szelleméről és igényes elvárásairól tanúskodik. A kérdés természetéből adódik, hogy gyakran ismételnék pragmatikus szempontokat. A konkrét ismeret, személyes tapasztalat, élmény hiánya természetesen e válaszokban is jelentkezik. Többen nem tudtak feleletet adni.

Igényes elvárások

a) Arról a világról, társadalomról, politikai összefüggésekről, értékrendről, illetve ennek hiányáról, amelyben a szerzetes is él, éles hangú bírálatot mondanak, ugyanakkor kifejezik igényes elvárásaikat, megjelölve a mai szerzetes feladatait:

— Megbecsülés és a világ megértése nélkül is vállalnak egy olyan életformát, amely egy nyitott világban bezárkózást jelent sokaknak.

— A mai világban, amikor nincs egységes értékrend, s látszólag a keresztény vallás szerepe is csökken, nekik is feladatuk a keresztény értékek megmentése, s ma is nagyon sok ember segítségre szorul.

— Ahhoz, hogy valaki szerzetes legyen, bátorság és elhivatottság kell, mert a mai világ értékrendjében nem ott foglal helyet a szerzetesség, ahol évszázadokkal ezelőtt.

Abban a világban, ahol az ember csak a megszerzett javak alapján értékes, hasznos vagy sem, a szerzetes egy egészen más értékrendet él és jelenít meg.

— (Bemutatják) a fogadalmat jelentő erényeket, az emberi értékeket és a hit fontosságát az életünkben, valamint azt a tényt, hogy le lehet mondani a világról és annak vágyairól.

— A mai világban a szerzetesek igen hasznos tevékenységet végezhetnek... Korunk egyre jobban halad a materiális javak halmozása felé és a korábbi értékrend felborul. A hit és a morál háttérbe szorult az agresszíven növekvő technikai vívmányokkal szemben. Így a mai kor sokkal kevésbé kedvez a monasztikus életnek, mint az amúgy is túlvilági életre összpontosító középkor.

— Ma a szerzetesek sokkal inkább a világtól elvonult, de job-

bítására törekvő emberek, mint régebben... Egyszerre furcsább a mai ember számára, mert más a gondolkodásmódja, és a világ nem érti, miért mond le valaki a „világi örömökről”, ugyanakkor elfogadhatóbb is.

— A világ szemében ma különösen furcsa, ha valaki szerzetes lesz, talán éppen ezért különösen felelősségteljes feladat. Az elidegenedett, fogyasztói társadalomban valami olyat képvisel, ami azal teljesen szemben áll.

— Ma a szerzetesek leginkább példát tudnak mutatni a többi ember számára. Másokat is elvezethetnek az Istenkövetés (*sic!*) helyes útjára... Áldozatot is jelent, mert a világban sok hitetlen ember nem fogadja el a vallást.

— Tanítani, jelen lenni, műveltnek lenni. Okosságot jelent, tisztánlátást... A remeteségnek ma nem veszik hasznát (!).

**Társadalmi
kirekesztettség**

b) Az elidegenedés, elavultság s ennek következményeképp a társadalmi kirekesztettség motívuma is hangot kap:

— Ma azok lesznek szerzetesek, akik abszolút nem tudnak azonosulni a mai világgal, elvetik azt, és olyan erős hittel élnek, hogy magukra tudják vállalni a szüzességet.

— A közgondolkodásban, mivel a keresztény hit nem olyan társadalmat összefogó erő, mint az iszlám, az egyház hatalmának elmúltával idejétmúlt, haszontalan, ósdi dolog. A művelt ember ehhez még hozzáteszi, hogy tiszteletre méltó. Az egyházi kisebbség számára pedig az értékek megőrzését, a reményt jelenti, hogy talán még nem jött el a vég (?!).

A mai szerzeteseket kirekeszti a társadalom nagy része, felfoghatatlan és érthetetlen dolognak tartják, hogy valaki ezt az utat választja. Szerzetesnek lenni, ma, nehéz választás...

**Az állandóság, a
folytonosság**

c) Az állandóság, a megszakítatlan folytonosság faktorait jelzik az alábbiak:

— Változik az, hogy mit jelent szerzetesnek lenni?... Ez ma is ugyanarról szól: szolgálat.

— Közösséget vállalni Istennel és az emberekkel, bemutatni azt az életet, ahogyan a szerzetesek élnek.

— Jelenti az egyes rendek hagyományainak követését és a szolgálatot.

— Talán ugyanazt, mint annak idején: követni Krisztust, megtartani az evangéliumi tanácsokat.

— Ma is ugyanazt jelenti, csak a kor felfogása változott, kevésbé szigorú. A szerzetesi élet szabályai pedig ugyanazok.

— Ugyanazt jelenti, mint pár száz évvel ezelőtt. A szerzetest olyan embernek kell tekinteni, aki tisztában van önmagával és azal, hogy milyen cél vezérli az életét. Lehet, hogy ezt sokan nem mondhatják el magukról.

— Az elhatározás komolysága és célja mára sem változott.

— Ugyanazt jelenti, mint más korokban... A legfontosabb ma is az, hogy az életükkel hirdessék Isten országát. Ma talán ez fontosabb, mint bármikor máskor, mert ilyen a kor, amiben élünk.

— A szerzetesi élet eszmei tartalma nem változik, csak külső formája, ami talán kevésbé kötötté vált.

— A körülmények megváltoztak ugyan, de a szerzetesi élet célja és eszméje nem. Szolgálni az Urat egy közösségben, nyugodtan a külvilágtól.

— A mai szerzetesség értelme ugyanaz, mint korábban volt, de mára az életforma azzal is jár, hogy a szerzetesnek teljesebb „elzárkózást” kell vállalnia, hiszen a társadalom nagyobb részének értékrendje kevésbé fogadja el, mint az előző korokban.

— Ma is Krisztus hívása miatt állnak szerzetesnek (*sic!*) az emberek, elfutván a világ bűnei elől, hogy szolgáljanak Krisztusnak. Nem tudom, manapság ez nehezebb vagy könnyebb.

Tömör válaszok

d) Tömör, a lényeghez is közelítő válaszok:

— Mit jelent ma szerzetesnek lenni? Isten szeretetét.

— A regula és az egyéni karizma szerint Isten országának építését, a főparancs teljesítését.

— Hitvallást, isteni és emberi szolgálatot. Folytatni a régi hagyományt.

— Tanúságtételt Jézus mellett, hogy közelebb segítsék az embereket Istenhez.

— Jel a szerzetes a (mai) világ számára.

— Ma szerzetesnek lenni? Tanúsítani a világnak Krisztus szeretetét, amit osztatlan szívük fejez ki... Krisztus előbb szeretett minket.

— Isten szeretetét közvetíteni.

— Láthatóan megjeleníteni, képviselni, hirdetni — pusztán már az életforma által — Isten eljövendő s már jelenvaló országát.

— Arra kell törekednie, hogy a tevékenységben is Istent keresse, illetve ezeken keresztül másoknak tanúskodjék Istenről.

— Mély elhivatást és önmegtartóztatást jelent. Szükség van rá, mert kell, hogy a világban legyen Istennek szolgálója.

— Ma tudnia kell lemondani nagyon kellemes dolgokról; (jellemezze) önmérséklet és mértékletesség...

— Ma, mint mindig, a szerzetes jel, egy másfajta élet lehetőségének jele. Azé, hogy van Isten, és hogy érdemes, lehetséges az Ő útján járni, az Ő törvényei szerint élni.

— Közvetíteni Isten szeretetét, elvonulni, de mégis az emberekért élni, a szegényeket segíteni... A szerzetesség most kezdi visszanyerni régi helyét.

Ezek az idézetek magukért beszélnek. Átvéve a szót, megismételhetjük: való igaz, hogy nagyon nehéz a megszentelt, szerzeteséletnek misztériumáról valamit is elmondani. Magának a szerzetesnek talán a legnehezebb.

A szerzetesnek voltaképp csak Istenről kellene szólnia, Krisztusról, a Megfeszítettéről. S a megváltásról. Megváltott, megajándékozott, szeretetbe burkolt létünkről. Ekképp tehát az emberről, — aki ugyancsak misztérium. S így az ember és Isten kapcsolatáról, ezen belül arról a sajátosan megszentelt életállapotról, ami nem a birtoklás, hanem a lét szintjén tapasztalható meg.

A reflexió kiindulópontja egyszerű: minden embernek van hivatása. Senki sem kapott véletlenül életet. A teremtésben nincs sejt, melléktermék, hulladék. Minden ember — nemétől, fajától, vallásától, fizikai állapotától stb. függetlenül — Istennel megélt örök boldogságra hivatott. Amint ez a meghívás, úgy a megváltottság is egyetemes, minden emberre vonatkozik.

A hittel megajándékozott és azt elfogadó keresztény abban a szerencsés helyzetben van, hogy az egyházban megismerheti Krisztust, a Megváltót, az Üdvözítőt. Az egyetlen Modellt, aki minden kor valamennyi embere elé élte, bemutatta küldetését. A keresztségi konszekrációval ezen egyetlen Küldetésben részesedve mondhatja az ember: hivatása van. Személyre szabott, páratlan, megismételhetetlen.

Kétféle életállapot

A keresztény hivatásokat — megtartva a misztérium iránti tiszteletet — kétféle életállapot szerint szokták osztályozni:

1) Férfi és nő kölcsönös szeretetkapcsolata, értékes önmaguk feltétel nélküli egymásnak ajándékozása: ez a titokzatos szerelem, a házasság. Ez az életállapot érthető(-nek tűnik), pedig lényegét tekintve ugyancsak misztérium. Miért ez a férfi szereti meg ezt a nőt? Mi vonzza őket egymáshoz? Miért tud egyik is, másik is lemondani saját magáról, azért, hogy a másiknak örömet szerezzen, a másikat boldoggá tegye? Miért tudnak hűségesek maradni holtomiglan-holtodiglan? Miért? Nincs rá válasz.

Hitvesi szeretet

Milyen Isten-adta rajongó szerelem fűzhette egymáshoz az ifjú Árpád-házi Szent Erzsébetet és kedves fivérét, Lajos örgrófot? Istenben szerették egymást, Tőle fogadták gyermekeiket, kiáradó szeretetüknek nem volt határa. Örök hűséget esküdtek egymásnak, nem ideigvalót. Krisztuskövető útjuk az idő egy meghatározott pillanatában összetalálkozott, keresztény hivatásuk összekapcsolódott, hogy Istenben örökké szerethessék egymást.

Az évezredek során hányan szerették s szeretik ma is így egymást, élik hivatásukat, kézenfogva segítik egymást a Krisztuskövetés olykor szűkre szoruló ösvényén! A Teremtő Isten boldog munkatársai.

Túl eszményi volna a hitvesi szeretet e képe? Ritka az ilyen házasság? Biztos, hogy nem Istenen múlik!

2) A nem házas állapotban élők, az előzőhöz képest szűk csoportjában (a szerzetesség soha nem tömegmozgalom!) sajátos prófétai

Prófétai hivatás

hivatást kaptak azok a keresztény nők és férfiak, akik Isten már jelenlévő, de még beteljesedőben lévő országáért Istennel közvetlenül élük meg az örök hűség szeretetszövetségét. Általában őket szoktuk hívni konszekrált életű szerzeteseknek (remeték, megszentelt szüzek, aszkéták, monasztikus szerzetesek, apácák, szerzetes-testvérek és nővérek stb.). Nem ők választották, vállalták ezt a sajátos hivatást, hanem Isten örök hívására szabad akaratú, szerelmes szívvel igent mondtak, „Istennel kötöttek házasságot”.

Az első, aki öröktől szeret, viszontszeretetre s prófétai feladatra hív: Isten. Szabadon kimondott választ vár. El lehet tehát Őt utasítani, hívását elhárítani. Ez a lehetőség mindig megmarad. Az embert saját képére és hasonlatosságára teremtő Isten vállalja ezt a kockázatot.

A meghívott Igen-válaszát az egyház szentesíti: s amikor ezt elfogadja, a lélek-jegyest örökre elgyűrűzi a Völegénnyel, Krisztussal. A megszentelt életű szerzetes ettől kezdve nem magáé, hanem azé, akit a lelke szeret.

Útja Krisztusé. Tankönyve a Szentírás, különösképp az Evangélium. Étele maga Krisztus, az Eucharisztia. Krisztus küldetésében részesedve próféta: létével, életével hirdeti, hogy *van* Isten! Hogy minden látszat ellenére megváltottak vagyunk. Hogy az ember zarándokúton halad, célja a mérhető időn túli örök boldogság. Örökké... Örökké... — hajtogatta a hatéves Avilai Teréz, s ez a szó jegyesi várakozássá varázsolta egész életét!

Mit jelent tehát *ma* keresztény szerzetesnek lenni?

Ugyanazt, mint kétezer éve.

Lényegét tekintve nincs s nem is lehet benne semmi új, semmi modern, semmiféle szenzáció.

A mai szerzetes, megszentelt szüzek, vértanúk, remeték, aszkéták utódának tudva magát követi az őt meghívó Krisztust. Elődei gazdag örökösöként ő is Krisztus katonája (*miles, proelator, bellator Christi*), kezében a hit pajzsa (*scutum fidei*), rajta a remény vértete (*lorica spei*), ereje, virtusa a szívébe árasztott szentlelkes szeretet (*caritas*), fegyvere a kereszt (*signum crucis*) és az áldás (*benedictio*). Testvéri szeretetének lefordítása az ima (*oratio*) és a társadalom kihívásaira adott evangéliumi válasz, vagyis szolgálat (*servitium*).

Mesterével együtt haláláig harcol a világban jelenlévő személyes Gonosz ellen: szívében radikálisan szakítva a bűnös bírvágy, az élvezetvágy és mások hatalmi leigázásának kísértése ellen. Nem birtokol, nem használja a másikat, nem hatalmaskodik. A világban él, de egyszer s mindenkorra szakított a reklámszínekben ágáló, magát tetszetősen kellett bűnnel. Krisztus Szívével szerelve küzd minden ember, vagyis testvérei üdvösségéért. Lételeme az állandó ima Annak jelenlétében, akinek jegyese, követője, választott prófétája.

Létének lényege önmaga előtt is Istenben van elrejtve Krisztussal (Kol 3,3), útja az evangéliumi szűk ösvény, vagyis a keresztút,

halála kikerülhetetlenül a megfeszítettetés Krisztussal (Gal 3,19). S ebben rejlik boldogsága.

Odaajándékozott létét a mélységek csendje veszi körül; az ágostoni benső végtelenben él, hittel és eszkatologikus reménnyel. Olyan esendő, botladozó ember, mint bárki más, hibái gyakran nagyon is szembeötlőek, de Istenért még esendő önmagát is derűvel tudja elviselni. Nem beszél, szónokol az alázatról, csak az igazságot keresi magában, közösségében, testvéreiben, az egyházban és a teremtett világban. Krisztussal együtt reméli minden ember üdvösségét.

Külsőleg? Jel-mivoltából következik, hogy egyértelműen felismerhető, de nem feltűnő. Ruházata egyszerű, szegényes, ugyanakkor tiszta, gondozott. Magatartása udvarias, nyitott és előzőkeny, egyszersmind tartózkodó. Ha lehet, kikerüli az erőszakot, de vállalja a lenézést, a mindenkori társadalmi agressziót. Az elmentmondás jele, mert némán Istent kiált. Tudja, hogy mindig ki lesz téve értetlenségnek, üldözésnek. Ez szinte együtt jár hivatásával. Ha engem üldöztek, titeket is üldözni fognak: áll minden Krisztuskövetőre, fokozottan a szerzetesre.

S ez így van rendjén.

Végül mit *nem* jelent sem a múltban, sem ma szerzetesnek lenni? Nem jelenthet látványos sikert, bókokat, elismerést, szédítő karriert, ünnepeletet, kitüntetések, még kevésbé csillogást, összkomfortos kényelmet avagy létbiztonságot. Nem jelenthet sem lírai ömlengést, önreklámozást, sem kicsinyes önszeretetet. Különféle címkék alatt nem jelentheti a világgal való azonosulást, sem felfordult értékrendjének megalkuvó átvételét, vagy ezzel elmentében végletes ítélkezést, másokra szórt anathémát. Soha nem jelenthet immanens, evilági szemléletet, a bűn tagadását vagy elkendőzését.

A szerzetesi megszentelt élet eszménye, akárhonnán közelítjük is, a hit titka, személyes misztérium marad. A háromságos Istenről szól, kimondhatatlan szeretetéről, emberhez hajló irgalmáról, a világ és az ember eszkatologikus céljáról, végső soron Isten dicsőségéről s így az ember Isten-akarta boldogságáról.

Hála legyen érte!

A megszentelt élet – avagy Betánia illata

ETIENNE RICHER

1960-ban született Franciaországban. Újkori történelmet tanult, majd 1985-ben belépett a Nyolc Boldogság Katolikus Közösségbe. 1991-1999 között a közösség csehországi házában előljárója. 1992-ben szentelték pappá. 1991 óta a Közösség közép-európai tartományfőnöke.

A megszentelt élet Isten adománya

Miért van a megszentelt élet? A kérdés nem új keletű, aktualitásából azonban mit sem veszít. A szerzetesek tanúságtétele kérdőjel, amely csodálatot vagy zavart kelt, tiszteletet, meg nem értést, sőt, üldöző erőszakot. A 20. századi totalitárius rendszerek üldözték az egyházat, és kiváltságos áldozataik a szerzetesek és az apácák voltak. A megszentelt élet nem hagy közömbösen. II. János Pál pápa a *Vita Consecrata* szinódus utáni apostoli buzdítás befejezésében a következő kérdésekkel nézett szembe: „Miért kötelezik el magukat emberek erre az életformára, amikor a felebaráti szeretet és az evangelizálás területén oly sok a szükséghelyzet, melyek megoldhatók az Istennek szenteltség nélkül is? Vajon az Istennek szentelt élet nem az emberi erők eltékozlása-e, melyeket a hatékonyság elvét követve jobban lehetne hasznosítani az emberiség és az egyház javára?” (VC 104).

Hogy meghalljuk a választ ezekre a kérdésekre, először is emlékeznünk kell arra, hogy a megszentelt élet Isten adománya, Isten hívása, nem pedig emberi találmány. A megszentelt élet evangéliumi eredetű és isteni alapítású: „Az evangéliumi tanácsokat, az Istennek szentelt szegénységet, tisztaságot és engedelmisséget isteni ajándékként kapta Urától az egyház, hiszen az Úr szavain és példáján alapulnak, az apostolok, az egyház tanítói és pásztorai ajánlják, az isteni kegyelem is mindig megőrzi ezt az ajándékot” (LG 43).

Istennek ez az adománya, ami az evangéliumi tanácsok megvallásával a megszentelt élet, a Szentlélek egy karizmája, amely arra hív férfit és nőt, hogy abban az életformában kövesse Krisztust, amit Ő saját magának választott: „Az Ő tiszta, szegény és engedelmes élete úgy jelenik meg, mint az evangélium legradikálisabb megvalósítása a földön, egy isteni életforma, mert az Istenember, az egyszülött Fiú vállalta magára, mint az Atyával és Szentlélekkel való kapcsolatának kifejezését” (VC 18).

Ez az észrevétel olyan egyszerű, mint amilyen lényeges. Hogy a legszorosabban kövessük Krisztust. Kezdeti kérdésünk: „Miért van a megszentelt élet?” így alakul át: „Miért követjük Krisztust?”

A megszentelt élet „pazarlás”

Az igazság, ami szabadabbá tesz bennünket arra, hogy válaszoljunk Isten hívására végtelenül szebb és egyszerűbb: azért követjük Krisztust, hogy Krisztust kövessük. Pont. Ennyi. Bármiféle más indok kutatása az Isten hívására adott válasz igazolására

helytelen és hiábavaló. Következésképp bizonyos értelemben véve igaz, hogy az Istennek szentelt élet alapvetően „pazarlás”, de abban az értelemben, ahogy a betániai Mária által felajánlott drága parfüm „pazarlás” (Jn 12,3–7). A betániai megkenés e jelenetére utalva a drága olaj pazarlása miatti szemrehányásról így ír II. János Pál pápa: „A drága kenet, melyet a tiszta szeretet aktusából — s ezért minden »haszonelvű« meg gondolástól függetlenül — kiöntenek, az ingyenesség túláradásának jele, miként ez egy olyan életben nyer kifejezést, amit odaadtak az Úr szerelméért, szolgálataért, s hogy személyének és misztikus Testének szenteljék magukat” (VC 104).

A megszentelt élet egyre erősebb jel egy olyan technikai társadalom közegében, amelynek arra hajlik a kultúrája, hogy a helyzeteket és az embereket „hasznosságuk” szerint becsülje meg. Ezt nevezhetjük Júdás-szindrómának, Júdás ugyanis a szegények indokát használta arra, hogy helytelenítse betániai Mária oly szép gesztusát. A megszentelt élet ez a drága parfüm, amit az Úr nem akart megvonni jegyesétől, az egyháztól: „Az az állapot tehát, amelyik az evangéliumi tanácsok vállalásán alapszik, nem alkotó eleme ugyan az egyház hierarchiájának, de elválaszthatatlanul hozzátartozik az élő és szent egyházhoz” (LG 44).

A megszentelt élet természete olyan síkra helyez minket, amely nem a hasznosságé és az adott szolgálaté, hanem a kiválasztásé és az ingyenességé. Egy számíthatásoktól elsötétült tekintet számára a megszentelt élet semmire sem jó. A szerzetesek által az egyháznak adott szolgálat, először és mindenekelőtt maga a felajánlásuk, amit egész életük során, mint Krisztus hívására adott választ élnek meg.

A házasságról való lemondás

Ha egy ilyen életállapotot nem értenek meg, és nem néznek vele szembe Isten országa tapasztalatának területén, akkor magának Krisztus hívásának eltorzulása előtt találjuk magunkat. Krisztus hívása nélkül pedig a megszentelt élet elveszíti értelmét és szépségét. A szegény, tiszta, és engedelmes Krisztus nem azért jött az emberek közé, hogy értékeket hozzon, legyenek is azok a legnemesebbek, hanem, hogy a Személyét hozza el, Ő aki az „Út az Igazság és az Élet” (Jn 14,6). Ha a megszentelt szüzesség nem a Jegyes Krisztus személyére összpontosít, akkor elveszíti a lelkét. Pszichológiai téren a házasságról való lemondás, identitásunk három mély aspektusát érinti: férfiasságot (vagy nőiességet), azt a szükségletet, hogy valaki elismerjen bennünket (egy társ), és a túlélés mély vágyát (egy utódban). Minden megszentelt életű hivatott arra, hogy szabadon és tudatosan válassza ezeket az alapvető lemondásokat, egy természetfeletti hívás miatt. Márpedig megélni valósan ezeket a lemondásokat alapvetően azt jelenti, hogy szembeszállunk a halállal. Ezért spirituális szempontból a megszentelt szüzességnek semmi értelme sincs, ha belülről nem az örök életbe, vagyis Krisztus Szeretetének győzelmébe vetett erős remény-

**A megszentelt
szüzesség**

ség motiválja, építi, mozgatja. Az örök életbe vetett hit és reménység nélkül, tehát a feltámadt Krisztusba vetett hit nélkül a megszentelt szüzesség abszurdum.

A megszentelt szüzesség csak azért élhető és termékeny, mert a Szentlélek karizmája, ami radikálisan az Ország „még nem ittléte” felé fordít minket. A szüzesség nem a múlt felé fordul, a jövő felé néz. A szeretet illata ez, mint a betániai parfüm, de annak a reménységnek is az illata, amely nem csal meg „mert Isten szeretete kiáradt szívünkbe a Szentlélek által” (Róm 5,5). A megszentelt szüzesség természetfeletti adomány, húsvéti és eszkatologikus hivatás, amelyet így is kell fogadnunk nap mint nap keresve a felülről való dolgokat (Kol 3,1–3).

Ennek az új évezrednek az elején — amire II. János Pál pápa meghív minket — azt is jelenti, hogy higgyük: Istenünk, aki Jézus Krisztusban nyilatkoztatta ki magát, egyeseket az emberek fiai közül arra a boldogságra hív, hogy csak Neki éljenek: akár remetékről, akár szüzekről, akár szerzetesekről vagy apácákról, akár az apostoli élet társaságairól vagy új közösségekről legyen szó, ahol virágzik a megszentelt élet. Arra a kérdésre, hogy „mire jó a megszentelt élet?” maga Krisztus válaszol egy másik kérdéssel, amelyet Avilai Teréznek tett fel, aki a korabeli szerzetesek csekély lelki szigora miatt kesergett: „Mi lenne a világgal, ha nem lennének szerzetesek?”

Versegi Beáta fordítása

A szerzetesélet ma az Egyesült Államokban

KERESZTY RÓKUS

Ciszterci szerzetes. Tanulmányait az ELTE könyvtár szakán végezte, 1956-ban külföldre távozott, hogy pappá szentelhesse. Rómában, Ausztriában élt, majd Amerikában telepedett le. A dallasi ciszterci gimnázium tanára, számos teológiai könyv szerzője.

A válság jellemzése

¹A *high school* az európai középiskolának felel meg.

A katolikus közösségek felbomlása

Az ötvenes években és a hatvanas évek elején az amerikai katolikus egyházban látszólag virágzott a szerzetesélet minden változata, a kontemplatív imádságra törekvő trappistáktól egészen a jezsuitáig. Hivatásban nem volt hiány. A dallasi jezsuita high schoolnak¹ a hatvanas évek elején végző osztályából tízen léptek a jezsuita rendbe; egytől egyig kiváló jellemek, jótehetségű ifjak. Ám a tizből egyetlenegy sem maradt meg a rendben. Ez a félelmetes exodus jellemzi a hatvanas évek végét és a hetvenes éveket. Nemcsak Dallasban, hanem országszerte, és nemcsak növendékek, hanem örök fogadalmas szerzetesek, apácák és fölszentelt papok is tömegesen hagyták el hivatásukat.

Megkísérlem a válság rövid összefoglalását. A II. Vatikáni zsinat az egyház megújulását célozta meg (és hosszú távon meggyőződés szerint meg is fogja valósítani). Ám ezt a megújulást a hatvanas években a szerzetesek igen nagy hányada alaposan félreértette. Mikor fölmagasztalta a házasság személyt kiteljesítő áldásait, a zsinat hangsúlyozta, hogy ezzel nem akarja a szerzetesi életformát alábecsülni. A *Lumen Gentium*, az egyházzól szóló dogmatikus irat külön fejezetet szentel a szerzeteséletnek. Ennek ellenére a katolikus köztudatban elharapózott a kétség és bizalmatlankodás: ha a házasság is életszentségre nevel, akkor mire jó a „természetellenes” evangéliumi tanácsok vállalása?

Azt gondolom, hogy a zsinati tanítás félremagyarázását nagyban elősegítette egy szociológiai tény: a katolikus „gettó” éppen a hatvanas években bomlott fel. Az addig a plébánia és a plébániai iskola körül csoportosuló, sokféle hátrányt szenvedő katolikus kisebbség meggazdagodott, integrálódott az amerikai társadalomba és kultúrába. A zsinat világ felé nyitását, a világ értékeinek kritikus elfogadását az „amerikai világ”-gal való kritikátlan azonosulásnak fogták fel. S bár az amerikai kultúra nagyra értékeli a vallást mint az egyén és a társadalom evilági boldogulásának hatékony eszközét (az amerikai vallásosság pozitív értékei közé tartozik a tevékeny felebaráti szeretet hangsúlyozása), lényegében értetlen azzal a hittal szemben, amely a földi életet mint az örök életre való felkészülést, a Krisztus keresztyében és feltámadásában való fokozatos részesedést fogja fel. Márpedig e hit nélkül a szerzeteséletnek nincsen értelme. Hiszen a házasságról, birtoklásról és egyéni karrierrel való lemondás csak akkor vonzó, ha valami nagyobb jóért teszem: hiszek abban, hogy a Krisztussal való eszkatologikus egyesülést, a Krisz-

tusban egymással létrejövő közösséget, vagyis az örök életet már itt a földön a hit által megízlelhetem. Ha mindebben egzisztenciálisan nem hiszek, akkor a szerzeteséletet vagy elhagyom, vagy megpróbálom radikálisan átalakítani úgy, hogy az eszkatológia reménye és a kereszthordozás elfogadása nélkül pusztán evilági, pszichológiai megfontolások alapján legyen értelme.

Azok közül, akik nem léptek ki, többen próbálkoztak a szerzetesközösségük radikális reformjával. Bár legtöbbször csak félig-meddig tudatos motívumok alapján, de annál elszántabban estek neki a szerzetesélet strukturális reformjának. Megtartották ugyan a cölibátus fogadalmát, de a Krisztussal való szeretetkapcsolat helyett az egymással való barátság és a világ, elsősorban a szegények szolgálatát és az ebben való személyes kiteljesülést hangsúlyozták. Hasonlóképpen megtartották a szegénység és engedelmesség fogadalmát, de ebbe belefért az is, hogy a szerzetesközösség feladta intézményeit, hiszen mindenkinek követnie kell az Istentől kapott egyéni hivatást. Legtöbbet az egyházi iskolák szentvedtek, mivel a bennük tanító szerzetesek és szerzetesnők többsége másra érzett hivatást, például plébániai munkára, szegényekkel való foglalkozásra, de olyan is volt, aki ügyvédi vagy orvosi pályát választott. Ha mindenki a saját „ihletettsége” alapján választ foglalkozást, akkor a közös élet előbb-utóbb lehetetlenné válik. Mindenki maga köt szerződést, önálló jövedelemmel rendelkezik, a szegénység csak annyit jelent, hogy előljárója engedélyével veszi fel a fizetést, ad belőle közös rendi célokra is és többé-kevésbé szerényen él. Ilyen életmód mellett a rendház előbb vagy utóbb egy közepes kényelmű hotellé alakul át, ahová a rendtagok leginkább csak hálni és étkezni járnak. De akadtak olyan közösségek is, amelyek „kísérletképpen” nagyobb, közös házaikat föladták, kettésével, hármásával lakást béreltek maguknak, és mint „nagykorú keresztények” engedélyt kaptak arra, hogy előljáró nélkül éljenek. *Egyszóval több szerzetesközösség azt tette meg önként, fokozatosan, saját jószántából, amit a kommunista kormányzat kényszerített ki Magyarországon: feloszlatták önmagukat. Az önmagukat szétszóró szerzetesek aztán a 80-as években válaszút elé kerültek: egyesek úgy gondolták: „ha ténylegesen világi életet élek, akkor miért maradjak névleg szerzetes? Sokkal becsületesebb dolog, ha felmentést kérek”. Mások viszont rádöbrentek arra, hogy a nagy kísérlet kudarcot vallott; meg kell próbálni az újraalapítást. Újrakezdték a közös életet, a rendszeres közös imádságot és a közös munka vállalását.*

Ma azok a szerzetesrendek vonzanak új hivatásokat, amelyek vagy nem estek a fent vázolt önfeloszlatás csapdájába, vagy tanulva az elkövetett hibákból, új életet kezdtek. Az újabb alapítások közül azok növekednek, ahol a világ szükségletei iránti nyitottság (például engesztelő imádság, a szegények, szellemi vagy testi fogyatékosok szolgálata, tanítás) szerencsésen ötvöződik a szerzetesélet lényeges alkotóelemeivel.

Kik és miért keresik ma a szerzeteséletet?

Úgy tűnik, hogy ma már túljutottunk a válság mélypontján. Többen és komolyabban érdeklődnek a szerzetesség iránt, de a belépők kora jóval magasabb mint negyven-ötven évvel ezelőtt. A jelentkezők átlagéletkora harminc-harmincöt év. De gyakori a negyven-ötvenéves férfi vagy nő is. Miért van koreltolódás? A mai kultúra és az olyan nehéz egyházi helyzet teszi az Istentől kapott hivatás felismerését és elfogadását, hogy gyakran csak élete közepén vagy végén (esetleg még akkor sem) sikerül a meghívottnak összeszednie a bátorságát.

Miért keresik ma is a szerzetesi hivatást? Nyilván azért, mert Isten hívja őket. *A kegyelem éppen ezt a természetfölöttivel szemben vak és közömbös kultúrát használja fel a hívás közvetítésére.* Miután egy fiatal kipróbálta a boldogságkeresés divatos útjait, egyre világosabban kénytelen szembenézni — mint József Attila egy más kultúrában — valaminek, vagy inkább Valakinek a hiányával. Ha gyermekkorában keresztény nevelést kapott, könnyebb a dolga: egyszerre csak visszaemlékszik: az Isten már hívta gyerekkorában is, de később ezt szívesen elfelejtette. Most azonban elindul, hogy megbizonyosodjék: tényleg azért olyan üres az élete, mert Isten önmaga számára akarja lefoglalni? Néhány körülményt, például az illetők nevét megváltoztatva, négy közösségemen kívüli hivatástörténetet vázolok fel.

Négy hivatástörténet

Jim szüleitől és az iskolában kiváló katolikus nevelést kapott. Osztálytársai, amikor ránéztek, azt gondolták, „ebből bizonyosan pap lesz”. Jim azonban hamar elfelejtette vallásos indításait, és a katolikus high school elvégzése után elindult, hogy megtalálja a boldogságot. Tudta, hogy sikeres emberek college-ba mennek, de fogalma sem volt, hogy mit tanuljon.² A kínai nyelv elég bizarrnak tűnt, és mivel a bölcsek szerint a kínai kapcsolat a jövő útja, végül is azt választotta. Egyik nőügy követte a másikat; a testi vágy egészen hatalmába kerítette a csinos fiatalembert. Egy nőt őszintén meg is szeretett. Már kitérítették az esküvő napját, de Jim az utolsó héten felbontotta az eljegyzést — maga sem tudta pontosan, miért. Csak homályosan érezte, hogy ez a házasság nem lehet az Isten akarata. E nagy megrázkódtatás után elhatározta, hogy új életet kezd: megfegyvelmezi a testét, megfékezi az életét fölperzselő szenvedélyt. Jógát tanult kiváló guruktól és maga is guru lett mások számára. Az üresség és a csömör mégsem akart elmúlni. Végül meggyónt, vezeklést vállalt és elment egy katolikus iskolába tanítónak. Rendbehozta az életét, beletemetkezett a munkába, több kiváló pappal megismerkedett. De nyugalmat még így sem talált. A gyerekkori hivatásélmény most újra és erőteljesen felszínre tört. Erre Jim módszeresen megvizsgált és végiglátogatott egy sor szerzetesrendet. Két év keresés után harmincöt éves korában lépett be abba a közösségbe, ahol az előjáróban Krisztus irgalmas szeretetével találkozott.

A másik történet egy olyan fiatalember sorsát mutatja be, aki katolikus hivatásélmény nélkül nőtt fel. Robert szigorú protestáns

²A college négyéves európai főiskolának felel meg. Csak ennek elvégzése után mehet valaki Amerikában a szó szoros értelmében vett egyetemre (*graduate studies*).

környezetbe született, nagyon keveset hallott Isten irgalmas szeretetéről, annál többet a pokol kénkőves lángjairól. „Fire and brimstone Christianity” (tűz és kénkő kereszténység) — így hívják Amerikában ezt a fajta kereszténységet. Robert érzékeny lelke föllázadt szülei vallása ellen. College-ba iratkozott, hogy filozófiát tanuljon. De itt sem talált igazságot és békét. Hallott egy kiváló zen buddhista mesterről, aki Franciaországban vietnámi buddhista közösséget vezet, és elfogad nyugati érdeklődőket is. Belépett. Mesterét nagyon megszerette. Két év alatt elsajátította a zen elmélkedés művészetét: megtanult csak a jelen valóságára koncentrálni, úgy enni, úgy járni, hogy jelen van önmagának, amikor eszik és amikor jár. Békére azonban Robert itt sem talált. Rájött, hogy gyermekkorában mégiscsak megszerette Krisztust, és Krisztus hiányzik neki a zen kolostorban. (Annak ellenére, hogy úgy érezte, mestere komolyabban követi azt a Krisztust, akit nem ismer, mint sok névleges keresztény.) Két év után Robert visszatért az Egyesült Államokba és beiratkozott egy katolikus egyetem teológiaprogramjára. Jelenleg vendégként él egy kármelita kolostorban és keresi, milyen szerzetesrendbe lépjen be. Két éve küszködik önmagával, de egyelőre még a katolikus hitet sem tudja egészen elfogadni.

Találunk azonban még a mai társadalomban is aránylag töretlen ívű hivatásfejlődést. John vallásos katolikus családban nevelkedett. Már kora gyerekkorától fogva annyira tudatában volt Isten valóságának, hogy szinte állandóan Isten jelenlétében élt. Soha Őt súlyos bűnnel meg nem bántotta. S mégis előbb át kellett esnie egy reménytelen szerelmen, két éves sikeres tanításon, mielőtt megadta magát. Egy szerzetespappal való beszélgetés szembesítette önmagával: az egész karrierje lényegében menekülési stratégia az őt hívó Isten elől. Mikor erre rájött, jelentkezett a szemináriumba. Mégpedig olyan újfajta intézménybe, ahol a lelkiéletet a szerzetesélet gyakorlataival fejlesztik ki.

Bill gyerekkorától papnak készült. Plébánosa sokat foglalkozott vele, nagy ígéretet látott az értelmes, vallásos kisgyerekekben. Minden terv szerint alakult: katolikus egyetemre ment, hogy ezzel is hivatására készüljön. Lányokkal való kapcsolataiban azt vette észre, hogy beszélgetésük mindig vallási témákba torkollik. Valahogyan jobban érdekelte a lány lelke, mint a teste. A *college* évek végén mégis habozni kezdett. Az egyetemen MBA szakot (*management of business administration*) választott. A diploma megszerzése után az üzleti életben helyezkedett el. Közben folytatta a templomba járást. Esténként hosszú órákat töltött az Oltáriszentség előtt. Egy napon egy szerzetespap megkérdezte: „Mondd, mit szeretnél leginkább tenni az életeddél?” A fiatalember maga is meglepődött a saját válaszában: „Az Eucharisziát szeretném szolgálni. Az Oltáriszentségben jelenlévő Krisztust adni az embereknek.” Ez a beszélgetés fordulópont lett Bill életében. Megértette,

A hivatás nehézségei

hogy már így is sok évet elpazarolt. Belépett abba a közösségbe, amelynek tagja rávilágított hivatása valóságára.

A fent vázolt négy fiatalember közül három már közel van a hívás végleges elfogadásához. Most vizsgáljuk meg részletesebben az elfogadás nehézségeit. A hitetlen, közömbös, még inkább az ellenséges szülői magatartás nyilván súlyos akadály. Nagy belső függetlenséggel kell annak rendelkeznie, aki sikeresen megjárja a hivatás útját a szülői ellenkezéssel szemben. Úgyszintén az elszabadult szenvedélyek megfékezése, a rendetlen, zilált életmód leküzdése legyőzhetetlen akadálynak bizonyulhat. Az illető például képtelen arra, hogy reggel rendszeresen fölkeljen, hogy a szerzetesi napirend rutinja szerint éljen.

Két kulturális akadály mintegy ozmózissal szinte mindenkit átjár ebben a társadalomban s ezért igen nehéz megküzdeni velük. Az egyik az az általános meggyőződés, hogy az életcélunk a boldogság, mégpedig minél előbb, itt és most, ebben az életben. Addig, amíg a szép liturgia, a meleg testvéri szeretet és a Krisztussal való találkozás érezhető boldogságot ad, a novícius boldog. Mihelyt azonban megízleli a mindennapos élet szárazságát, megzavarodik: „Hogyan szerethet az Isten, ha nem érzem? „Hogyan szerethetem én az Istent, ha csak nagy ürességet érzek, ha Rá gondolok?” Ilyenkor vagy a puszta hit minden érzelmet transzcendáló aktusa győz a lélekben és a fiatalember boldogságot talál a boldogtalanságban, vagy megfutamodik.

A másik nehézség összefügg az elsővel: „Nem tudom, hogyan fogok érezni tíz év múlva. Hogyan várhatja el bárki is, hogy végleg elkötelezzem magamat?” Az segít, ha a fiatal növendék megérti: az ember lényegesen több mint az érzelmek és a tudatfolyam összessége. Nemcsak tudat, öntudat is, olyan valaki, aki tudatában van annak, hogy állandóan változik, de énje megmarad, éppen mint változásainak alanya. Továbbá az ember képes arra, hogy a futó időt transzcendálja, akaratilakusával átfogja egész jövőjét és — Isten kegyelmével együttműködve — egész elővételezett valóját ajándékkul adhatja Istennek. Ha valaki ezt megérti, akkor várja az örök fogadalom napját, mert megérti, hogy az Isten egészen önmagát adja és egész önmagunkat kéri viszonzásul. Az ilyen lélek ebben találja meg boldogságát, azt a boldogságot, amely minden érezhető örömnél szilárdabb és mélyebb.

Irodalom:

Lásd a kiváló helyzetlemezést a szerzetek valóságáról A. Dilanni: *Elvilágiasodott szerzetek*, Mérleg 23, (87/4) 363–373, teljes fordítása az *America* 1987. március 14. számában megjelent írásnak.

Az induló hivatásnak Magyarországon is hasonló erővel kell megküzdenie mint az Egyesült Államokban. Másrészt mindenütt ugyanaz az Isten hív, ezért a hiteles hívás jele mindig, mindenütt, bár különböző formában, az a vágy, hogy önmagamat közvetlenül és teljes egészében az Istennek adjam át. A hivatásébresztés pedig nem propaganda, még csak nem is tanítási tevékenység: arra segít, hogy a meghívott szembesüljön az élete eseményeiben és a lelke mélyén működő isteni hívással.

A szerzetesi élet Európában

HERIBERT ARENS

„Aki a földet nem érinti,
nem érheti el az eget.”

Született 1942-ben. 1967-ben szentelték pappá. Münchenben doktorált homiletikából. A *Prediger und Katechet* folyóirat főszerkesztője. 1983–89 között és 1995-től 2001-ig a werli, később hannoveri székelyű észak-német ferences provincia tartományfőnöke.

„»Nemcsak kenyérrel él az ember.« Európát csak a kenyér izgatná? Európa célját az euró rögzíti? A monetáris szekularizációt követjük, vagy marad valami a spirituális kreativitásból? Olyan kérdés ez, amit Önöknek — szerzeteseknek — különösen, és nekünk keresztényeknek közösen — feltesznek.” Ezeket kérdezte az akkori német munkaügyi és népjóléti miniszter, Norbert Blüm a VDO százéves fennállásának jubileumán. Majd így folytatta: „A világon — bár sokan még nem érzik — a vallásos törekvések mély hulláma fut végig. Talán ezek a vágyak olyan válaszokat keresnek, amelyeket a nyugati civilizáció nagy vállalkozása — egyre messzebbre, egyre magasabbra, egyre gyorsabban — nem tudott megadni. A fundamentalizmus, az ezoterika egészen a keménykötésű üzletemberekig, akik ezt az új ígényt ajánlataikkal kielégítik, olyan előjelek, amelyek egy — nem az euróhoz kötő — lelkeség új lehetőségei felé mutatnak.” Lelkeséget kér a miniszter a szerzetesrendektől, a fundamentalizmus, a liberalizmus és a posztmodern tetszőlegesség el-lenszerét.

Mi a lelkeség?

Nincs köze az anyagiakhoz, a társadalmi valósághoz, az euróhoz? A miniszter kérdése a kapcsolatot keresi. A lelkeségnek mégis jó néhány olyan értelmezése létezik, amelyek inkább elszakítják a valóságtól, és eszkatologikus életmódként szembeállítják azt a valósággal. Ezt nevezném spiritualizálásnak. A *Keresztény szellemiség lexikona* (SZIT, Budapest, 1993) kifejti, hogy „lelkeség” új fogalom, még nincs pontosan körülírva. Többek között a következő definíciós kísérleteket említi meg: „megnyílás a mélységnek” (G. Stachel), „élet a Lélekből” (K. Rahner), „az egész élet integrálása egy hittől vezetett és átgondolt életformába” (Institut der Orden), „az a keresztény egzisztencia, amely Isten Lelkének ajándéka, és ezáltal az élet sokszínűségében bontakozik ki” (A. Rotzetter).

Ezekben a körülírásokban közös, hogy — magasabb, mélyebb — valóságot hoznak be világunkba, a dolgok értelmét keresi, amik anyagi szinten alig válaszolható meg. Arra is kísérletet tesznek, hogy ezt a valóságot a mindennapi élet formálásába is beépítsék — személyes, társadalmi és politikai szinten. Ezt értem én földközeli lelkeségen. „Aki a földet nem érinti, nem érheti el az eget” (vö. Elisabeth Moltmann Wendel, Zürich, 1997).

A földközeli lelkiséget keresve szeretnék néhány pillantást vetni Európára, a szerzetesi élet valóságára.

Miről beszélek, amikor Európáról szólok? Európa az egység felé tart, de nem egységes. Európa csak akkor lesz egységes, ha tagjainak különbözőségét észreveszi, komolyan veszi, elfogadja. Ha olyan egységről beszélek Európában, ahol ugyanazok a kérdések és ezért a válaszok is, akkor eleve elhibáztam a témát.

Hadd mutassam be néhány példán: „Háború előtt — háború után” — Németországban és más nyugat-európai országokban ezek a fogalmak azt jelentik: 1939 előtt és 1945 után. Horvátországban és Boszniában ugyanezek a szavak más számokat, más tapasztalatokat jelentenek: 1989 előtt és 1995 után, Koszovóban pedig 1999-et. Amit ezek az évszámok tartalmaznak, az ott minden pusztító következményével együtt szemléletesen látható, bennem viszont a „háború után” a sikeres újjáépítéssel, a kiengesztelődéssel, a jóléttel kapcsolódik össze. Európa a különböző országokban különböző szakaszban van a háború és a béke szempontjából.

„Tíz évvel a falak és a vasfüggöny leomlása után” — Németországban nemrég ünnepeltük ezt az eseményt, teljes örömmel, de mindazzal a fájdalommal, ami a falak leomlásával együtt járt: öröm az újra elnyert szabadság felett, öröm, hogy az embereknek nem kell többé hazájuk rácsai mögött élni, öröm az ország újraegyesítése miatt; de fájdalom, hogy a fejlődés nem megy olyan gyorsan végbe, mint azt az „arany nyugattól” remélték, fájdalom, hogy a határok megnyitásával nemcsak a nyugat vívmányai áramlottak be, hanem hanyatlása is, fájdalom, ha megérzi az ember, hogy két egymástól eltérő negyvenéves folyamatot egyetlen ünnepséggel nem lehet egységessé tenni. Ez minket, németeket foglalkoztat, másokat kevésbé.

„Tíz évvel a falak vagy a vasfüggöny leomlása után” — mást jelent Romániában, mást Írországban, mást Lengyelországban és mást Spanyolországban.

„Szekularizáció” — Európában szekularizált világban élünk. Sokrétű jelenség ez. A világ eloldódik Istentől, a hit dimenziója — és ezáltal Isten is — leválasztódik a társadalom, a gazdaság és a politika mindennapi történéseiről. Privatizálódik és kikerül a társadalmi közbeszédből. Az ember autonómmá válik evilági horizontjában, nincs szüksége, nem igényli Istent, de legalábbis az egyházat nem. A szekularizált társadalom nem figyel (többé) Istenre. Az élet értelmének elvesztése gyakran csak válsághelyzetekben kerül felszínre, ilyenkor pedig másoknál, nem a keresztény egyházaknál keresik a választ.

Európában a szekularizációnak különböző okai vannak, és az egyes országokban eltérő fázisban tart. Ha Kelet-Németországban kb. tízmillióan nincsenek megkeresztelve, annak döntő oka az ateista kommunizmus negyvenéves történelme, hasonlóan a volt keleti blokk többi országához. Másként történt a nyugati orszá-

gokban. Itt lappangó szekularizáció folyik, amelynek kiváltó oka a felvilágosodás, a vágyakat megfojtó jólét, a tudomány és a technológia robbanásszerű fejlődése, amely az emberi mindenhatóság álomképét táplálja — és nem utolsósorban a szabadságmozgalom, amelyben a felvilágosult ember kiszabadítja magát egy olyan egyház szorításából és gyámkodásából, amelyben még ma is léteznek manicheista, világmegvető tendenciák. A szekularizáció ennyiben pozitív, világ-igenlő folyamatként jelenik meg. A szekularizáció olyan jelenség, amelynek különböző okai vannak, de a hatása hasonló: Istent kitiltják a világból, az egyház pedig veszít befolyásából.

Jubileumi esztendő

Ilyen eltérő helyzetekből érkezve találkozunk megváltásunk jubileumi évének kezdetén, hogy elgondolkozzunk az európai szerzetesi élet földközeli lelkiségéről. A figyelmet a jubileum okára, Isten kétezer évvel ezelőtti, a Názáreti Jézusban való megtestesülésére szeretném irányítani.

A „descendit” és az „ascendit” között

„Értünk emberekért, a mi üdvösségünkért, leszállott a mennyből” — imádkozzuk a Credóban. A latin szövegben a „descendit” (leszáll) szó áll, azt követi: „et incarnatus est” (testté lett). A Jubileum erre a „descendit”-re vonatkozik, az „incarnatus est”-re. Isten e mozgásának nincs semmi köze „evilági ország”-hoz, a „nagyemlétségek”-hoz, a kiemelt helyekhez. A „descendit” iránya: lefelé történő mozgás („kenosis”) — társadalmi szempontból is: a pásztorokhoz, a szegényekhez, az utcanőkhöz, a vámosokhoz és a bűnösökhöz (a megaláztatáshoz, az elfogatáshoz, a megostorozáshoz és a kigúnyoláshoz vezető út, két lator között a keresztben. Nem a megaláztatásért vállalja ezt, hanem „értünk emberekért, a mi üdvösségünkért”. Mivel szegénnyé lett, egy lett közülünk. Mindaz, aki „legalul” van, maga mellett tudhatja.

Jézus útján van azonban egy második mozgás is, amelyet a Credo az „ascendit” szóban foglal össze. Fölment a mennybe. Az „ascendit” környezetében előforduló szavak: fölmagasztalás, Isten jobbján, dicsőség, glória, győzelem. Ez a mozgás ettől a világtól, az emberektől elfelé mutat. Krisztus e felmagasztalása a Szentlélek megígérésehez kapcsolódik, aki ismételten „leküldetik”. Az egyház kezdetén így ismét „leszállást” találunk. A felmagasztalás az egyház számára eszkatologikus, jövőbeli ígélet, nem jelenkori feladat.

Az egyház történelmében az első három évszázadot a „descendit-lelkiség” jellemezte. Nem utolsósorban a vértanúk nagy száma mutatja ezt. A konstantini fordulattal a 4. század kezdetén, a császárság és az egyház fokozatos összefonódásával változás áll be. Az egyház jobban érzi magát a megdicsőült Krisztus követésében, mint a megtestesült Krisztuséban. Hivatalviselőinek inkább a di-

**Megtérés a
megtestesülés
egyházához**

csőségből ad részt. Ezzel kialakul egyfajta egyházi távolságtartás az emberekkel szemben, ami máig megmutatkozik: az olyan címek, mint „főtisztelendő”, „őexcellenciája”, „őeminenciája”, „őszentsége” tanúskodnak arról, hogy az egyházi hivatal osztozik Krisztus felmagasztalásában. Még a diakónusok is — akiknek leginkább a megtestesülést kellene élénk tárniuk — a liturgikus ruhákban, kiemelt helyeken érzik magukat a legjobban. A templom-építészetet is ez a felmagasztalás-teológia jellemzi, és a klérust természetesen a szentélyben a Megdicsőült Úr oldalára helyezi. Európai társadalmaink legtöbbjében az egyház tisztviselője még mindig — vagy ismét — egy társadalmi „többlet” részese, mert a „kiemelt” réteghez tartozik.

Ennek a fejlődésnek a szerzetesi élet is részese. Még ha különböző módon szekularizálódott országokban élünk is, a szerzetbe történő belépés még mindig, illetve újra társadalmi privilégiumot hoz magával, amely a „descendit”-tel homlokegyenest ellenkezik.

Ha a 2000. jubileumi esztendő a bibliai értelemben „jóbel-év”, akkor helyesen a megtérés éveként kell megülnünk. Az egyház „ősbűne” számomra az egyház elfordulása egy „descendit-egyház”-tól egy „ascendit-egyház” felé. Az a megtérés, amely a 2000. évet „szent”, „gyógyító/megszentelő” évvé, az „üdvösség évévé” tehetné, az „ascendit-egyházról” való áttérés lenne egy „descendit-egyházhoz”, a megtestesülés egyházához, amely nem különül el az emberektől trónokon, liturgikus brokátruhákban, kórusokon, hanem küldetését inkább abban látja, hogy a megtestesülést, Istennek az emberekhez és minden teremtményhez való közelségét élje meg.

A szerzetek alapítása nem ritkán egyben megtérési mozgalom is volt a megtestesülés egyháza felé. Ilyen volt a ferences megújulási mozgalom a 13. században. Ferenc példája szemlélteti, hogyan lép ki valaki a rendi társadalomból, miközben a szegényekhez fordul. A 19. század sokféle kongregációja felel a kor társadalmi szükségletére, és áll a szegények mellé — legalábbis ami az alapítás karizmáját illeti. A teológia és a lelkipásztorkodás latin-amerikai megújulása a felszabadítás-teológia és -lelkipásztorkodás jegyében nemegyszer a különböző szerzetek megtestesülési lelki-ségének talaján nőtt.

A harmadik évezred küszöbén a államok és az egyházak közötti összefonódás felbomlóban van. Politikailag az egyház még ott érdekes, ahol tehermentesíti az államot szociális feladatvállalásában. Társadalmi szempontból az egyház fontossága már csak ott mutatkozik meg, ahol kompetens módon kapcsolódik be a társadalom életébe. Ezt a kompetenciát csak akkor ismerik el, ha nemcsak Isten „szakembereként” lép fel, hanem közel is áll az emberhez, gondjaihoz és boldogságához. Ahol az egyház hitelt érdemlően beszél az emberről, ott van meg az esélye, hogy hitelesen beszélhessen Istenről is. Pusztán a hivatal és a felszentelés

még nem ad súlyt szavának. Az Igének testté kell lennie! „Aki a földet nem érinti, nem érheti el az eget.” Ebben a sokak által felpanaszolt fejlődésben esélyt látok arra, hogy az egyház ismét visszataláljon az eredetéhez.

A szerzetek szerepe a megtestesülés egyházához való megtérésben

Ez a megtérési folyamat az egész egyház feladata és esélye, és ezért a szerzeteké is — talán különösen is az övék. Az evangéliumi tanácsok életformája természeténél fogva annak a közelében érzi jól magát, „aki Istennel való egyenlőségét nem tartotta olyan dolognak, amihez mint zsákmányhoz ragaszkodjék, hanem kiüresítette önmagát, engedelmes lett mindhalálig, mégpedig a kereszthalálig” (vö. Fil 2). Az a tér, amit értékrendjükből fakadóan a szemlélődésnek tartanak fenn, alkalmas arra, hogy a világot és Istent egyaránt szem előtt tartsák. „Rendalapítóink a vágy emberei voltak, egy más, jobb élet utáni vágy emberei. Ezek az emberek legalább a saját életüket vágyuk, belső víziójuk szerint akarják alakítani. Amennyiben így tesznek, az egyházat és a világot is alakítják.” Ezt az esélyt és feladatot különösen a szerzeteseknek kell meggondolniuk.

A szerzetesi élet kontemplatív dimenziója

E megtérés kezdete a szemlélődés. Tevékenységünknek nem szabad a cselekvők akcionizmusává csökevényesedniük. A keresztény, különösen a szerzetes, a szemlélődésből él — máskülönben nem keresztény, nem szerzetes! Talán éppen attól szenved sok helyi egyház vagy az egyház egésze és sok szerzetesközösség is, hogy az életükből kiveszett a szemlélődés.

A szemlélődés olyan tartás, amely minden érzékszervvel figyel és észlel. Ellentéte annak, amit „futó pillantásnak” nevezek. Az egész európai térséget veszélyeztetettnek tartom: a totális információ korában, amelyben a világ egyetlen globális faluvá lett (M. McLuhan), az információk tömege zúdul ránk. Olyan ütemben úzik egymást, hogy futólag egyszer ide, másszor oda pillantunk, a benyomásokat nem engedjük közel magunkhoz, nehogy megérintsenek. Így felejt el a modern ember a szemlélődő nézést.

A futó pillantás

A futó pillantás nem időzik el, nem néz, legfeljebb a felszínt veszi észre, máris továbbáll. Nem időzik el a földrengés-katasztrófa képeinél, mert már itt van a következő kép: Schumacher a piros Ferrariban. Nem időzik az etnikai tisztogatás bestiális képeinél, hanem továbblép a monacói hercegnő, Caroline újszülött gyermekéhez. Nem áll meg a teremtés csodáinál sem, a teremtményekből áradó szépségnél.

A futó pillantás a pillanattal vándorol. Rémülten vettem tudomásul az ősszel egy horvátországi és boszniai látogatás során, mennyire sebezhető vagyok e kísértéssel szemben. 1999-re elfelejtettem a horvát Krajnában végigvonult pusztító háborút — figyelmem továbblépett Boszniához, ahol a háborúnak 1995-ben

lett vége. A pillantásom onnan ismét továbbhaladt Ruandába, onnan Csecsenföldre, aztán Koszovóba, utána Kelet-Timorba, most ismét vissza Csecsenföldre. Ebben nincs tévedés — de a korábbi érintetteket mind szem elől tévesztettem, akik pedig még ma is áldozatok, és szükségük van szolidaritásomra.

A futó pillantás, amely nem néz elég hosszan oda, amely a megpillantottat nem engedi szóhoz jutni, átengedi a terepet „evilág uraságainak”, akik nyugodtan számíthatnak arra, mennyire felelősen az ember. Ahol hiányt szenved a szemlélődés, ott hiányzik az életért, az ember és a teremtés üdvösségéért folytatott küzdelem is — a politika pedig igen jól ki tudja használni ezt a hiányt.

A szemlélődés annak a művészete, hogy elég hosszan odafigyeljünk, szemünket ne csukjuk be, és „ne hunyjunk szemet”. Aki elég hosszan elidőzve figyel — fülel, tapint, szagol —, az közel engedi magához a dolgokat. Azok pedig megszólalnak, bejelentik igényüket.

Elmélyült tekintet

Egy Szent Ferenc hivatását csak a szemlélődő alapmagatartás felől lehet megérteni. Élete kereséssé vált. Kereste Istent, és ellentétekbe ütközött: egy olyan egyházba, amelynek nehezére esik az Evangélium életre váltása, egy olyan társadalomba, amely szó nélkül elfogadja a szegények vegetálásait ajtaja előtt. Ilyen körülmények között nem találta meg Isten arcát — hacsak nem a tövises koronázott Krisztusét. Mivel keresett, mert ebben a keresésben alaposan és kitartóan odafigyelt, meghallotta a keresztszavát: „Ferenc, menj, és építsd fel házamat, amely, mint látod, omladozik.” Csakugyan nincs semmi rendkívüli abban, hogy a keresztek megszólalnak: a szegények keresztszói, a jogfosztottak keresztszói, a meggyalázott és kirabolt teremtés keresztszói, a háborútól és népirástól sújtottak keresztszói. A futó pillantás ezeket nem látja. Aki szemlélődő módon, időzve és kitartóan odafigyel, az meglátja a kereszteket. Aki szemlélődő módon, elég hosszan figyel, az meghallja szavukat, igényüket, hívásukat, és megtalálja hivatását. A teremtés fényes eseményei és csodái szintén érthető nyelven beszélnek. A szemlélődő ember látva, hallva, tapintva, ízelve és szagolva tanulja meg ezt a nyelvet.

A szemlélődés különösen sajátja a szerzetesi életnek. Ha életformánk szabad időt és teret biztosít számunkra, akkor azt nem arra kapjuk, hogy a degenerált tévékultúra elnyomorítson, nem is azért, hogy buzgalmunkban gondolkodás nélkül a „gumijaink profilját lekoptassuk”, hanem, hogy a szemlélődés emberei legyünk — akik mindenben és mindenütt Isten kívánságát keresik.

A szemlélődésben ki-ki ott indul el, ahol akar — Istenre vagy a világra pillantva. A világban egyfajta dinamika rejlik, amely Isten felé tapogatózik. Istenben pedig olyan lendület, amely a világ felé hajtja. Aki elegendő ideig szemléli Istent, felfedezi, amit Szent Ágoston mond: „Isten vágya az ember.” Istent valami a világ és az ember felé hajtja: a teremtésben, a megtestesülésben, a Lélek

elküldésében. Ha Istenre tekintesz, magával visz a világ felé. Ha nyugodtan időzve szemléled a világot és az embereket, az eseményeket és az idők jeleit: olyan dinamikát hordoznak magukban, amely Isten után tapogatózik: telve vágygal, kérdezve, kételkedve, szenvedve, kiáltva vagy éppen szótlanul. „Magadnak teremtettél minket, és nyugtalan a szívünk, amíg nyugalomra nem talál benned”, mondja Szent Ágoston A szemlélődésben eget és földet érintesz. Csak szemlélődve találhat az egyház jó utat a következő évezredbe.

Összefoglalva: földközeli szemlélődésről beszéltünk, nem spiritualizálásról, amely aggódik, hogy Isten ne hagyja mennybéli országát, az eseményektől tisztos távolban széplelkű elméldésekkel foglalatostokodik, amelyek sem a földet nem érintik, sem az eget nem érik el. Ki legyen tehát a szemlélődés tudója, ha nem a szerzetes, akinek életformája a szemlélődés forrásaiból táplálkodik?

Várnai Jakab fordítása

ZOLTÁN GÁBOR

Most ez olyan

Részlet a *Szőlőt venni* című regényből.

Dánielt az indiánok érdekelték. Nem a szőlő, hanem a kukorica. Kamaszkorára mindent elolvastott, ami magyarul az amerikai őslakosokról elolvasható volt, és sok mindent angolul, németül is. Szüksége lett volna valakire, aki tanácsokkal látja el, aki segít eldönteni, hogy merre haladjon tovább: a tengernyi irodalomból mi az, ami nyugodtan figyelmen kívül hagyható, és mi az, amit viszont tilos mellőzni. Talán a rossz véletlen hozta úgy, nem lehet tudni, de akárkivel beszélgetett, minden szakemberről hamar kiderült, hogy nem sokkal járnak előbbre, mint ő, hogy van, amiben máris többet tud némelyiknél, de legalábbis frissebbek az információi.

Nem volt, akitől nyugodt szívvel megkérdezhetne volna, hogy egyáltalán érdemes-e még itthon olvasni, tanulni, vagy egyszerűen keljen útra, és aztán odaát, a tengerentúlon keresse meg a törzseket, férközzön a bizalmukba, és éljen közöttük, hogyha engedik. Dániel elég önálló volt: jómódú és sokat dolgozó szülők gyereke, nem lett volna gond elmenni tőlük, idegenek körében létezni.

Talán mégse a véletlennek kell betudni, hogy találkoztak: előbb vagy utóbb az olyan valakinek, mint Dániel, ha a szívóssága kitart, el kellett jutnia a bácsihoz. Mert a bácsi nem volt tudós, de mégis ismerték, számon tartották egyes szakemberek. Nem dolgozott a hírnevén, sőt, inkább azt szerette volna, ha több ember már nem szerez tudomást a létezéséről, mint amennyi addigra már óhatatlanul megtudta, hogy a világon van; de azért nem volt lehetetlen a nyomára bukkanni.

Akitől először a bácsi nevét hallotta Dániel, a néprajzos máris igyekezett lebeszélni őt arról, hogy megkeresse. Ez a tudós már elmúlt ötven, és arról ábrándozott, hogy tanítványok veszik körül, akik nemcsak az egyetemen járnak hozzá — kicsi, ám lelkes csapat —, hanem hetente fölmennek a lakására, a fogadóóráira, teával traktálja őket és válogatott, finom külföldi italokkal. A néprajzosnak is volt mestere, akinek a fogadóóráin, anno, kétféle könyv volt rendszeresítve: egy kommersz, a tanítványoknak, és egy nemes, amelyből kizárólag a mester maga hörgölgetett. Akkoriban jobb fajta égetett szeszekhez körülményes volt hozzájutni. A mester arcán mutatkozott meg, hogy milyen magas az a minőség, amely lepároltan, üvegbe zárva a rendelkezésére áll, az elváltozott arckifejésén, melyre — efelől nem lehetett kétségük — az a szó illett, hogy „átszellemült”. De mindig, minden körben van *egy*, aki a titkosszolgálatától jön, mindig van *egy* a mester mellett,

aki az ördög ügynöke; abban a tanítványi csoportban szintén akadt, aki egyszer csak azzal állt elő, hogy „nincs a tanár úr palackjában más konyak, mint a mienkben: szerintem ugyanazt szlopalja, amit mi, a zseniális bohóc!, és eljätssza, hogy neki mennyivel jobb”. Egy európai hírű tudós! És attól kezdve nem lehetett másra figyelni. Összehasonlító konyaktanná alakultak szent délutánjaik, és tény, hogy a magába feledkezett mester semmit se vett észre tanítványainak izgalmából. Pedig azok — a lejtőn nincs megállás — már azt lesték, hogy a folyadék, melyet oly ihletten és kiváltságosan magához vesz, vajon nem tea-e, ami egyáltalán nem lenne csoda: az ő korában kímélni kell az ereket! Olyan pasas ez, örökké akar élni. Ennek hatására a néprajzos már akkor eltervezte, hogy ha egyszer kialakul majd körülötte is az a bizonyos kör, bizony ő nem mér kétféle mércével, és — ha lesznek — ugyanazt issza, amit a tanítványai. Előre bevásárolt különféle jobb italokat a külföldi útjain, ott gyülekeztek a kamrában. Gyűlhetnek, háborítatlanul, mert a szorgos, a buzgó, a csillogó szemű tanítványok egyelőre nem jelentkeztek nála. Hogy miért nem, azt persze nem lehet tudni. Mindezt Dánielnek mesélte el, kissé kaptatosan és férfias bánattal a néprajzos; és jóllehet a fiú nem volt egyetemi hallgató (sőt, azt sem döntötte még el, hogy fog-e egyáltalán valaha egyetemre járni), érezte vele, hogy elfogadná, esetleg, első tanítványul. „Használhatod a könyvtáramat, természetesen szigorú feltételek mellett”, mondta neki.

Dániel nem vette igénybe sem a könyvtárát, sem az italait, és nem kért részt szerteágazó kapcsolataiból. Mert az az egy, akiről csak úgy hamarjában és melleleg lett említés téve, mint aki érdekes figura, és sok mindent tud, bár persze abszolút rendszerezetlen tudás az övé, úgyhogy csak kellő kritikával érdemes rá odafigyelni, de hát ő tényleg haverkodott bizonyos indián néptörödékekkel, és úgy látszik, azok megbíztak benne, ami nem csekélység, mert ismert okok folytán mostanra kiveszett belőlük az a közvetlenség, ami eredetileg jellemezte őket; az az egy lekötötte aztán Dániel érdeklődését.

„Nem biztos, hogy szóba áll majd veled. Szeszélyes. Kiszámíthatatlan.”

„Azért én megpróbálom.”

„Hát lehet, hogy csak az idődet vesztegeted. Tudod mit? Mondok neked más valakit. Normálisabbat.”

Eleinte nem látott mást Dánielben, csak egy komolytalan, gőzös fiút. Most, hogy kikotyogta, és már nem lehetett a bácsi nevét Dánieltől visszavenni, és sejthető volt, hogy a fiú elmegy hozzá, és tanulni fog tőle, a néprajzos kezdte észre venni benne a lehetséges tanítványt, sőt, a tehetséges embert, akiből *lesz valami*, és azon kapta magát, hogy irigyli ezt a fiút a bácsitól, irigyli még a kócoságot meg a gőzt is.

„Ne ahhoz menj először!”

Könyörgött.

„Megpróbálok.”

Hivatkozzon a spájzban sorakozó palackokra? a feketecímkés whiskyre, amely órá, a tanítványra vár, a szakéra, a grappára? A konyakra — *Martel!* —, amiről tudni kell, hogy zsenge, fiatal torkán úgy csúszna le, mint az olaj...? Fölösleges! A varázsszó elkésett, nem segítene már: legyintett. A néprajzos ráébredt, hogy szerepe Dániel történetében az útbaigazításra korlátozódik, és már ezt a felismerését sem oszthatja meg vele; a fiúban, sajna, nincs fogadókészség az ő strukturális meglátásaira.

A bácsi éppen kilépett a lakásajtón. Két szatyor volt nála... bizonyára akad, aki úgy mondaná: két *cekker*.

A sápadt, szőke fiú elnézést kért. — Zavarhatom egy kicsit?

— Zavar — mondta a bácsi, és elismerően mosolygott Dánielre, majdnem mintha dicsérné.

Dániel közölte, hogy őt az indiánok érdeklik.

A bácsi gondosan bezárta a lakásajtót, és elindult. A fiú a nyomában.

— Hallottam, hogy a bácsi velük élt, különféle törzsekkel. Évekig élt közöttük — mondta Dániel.

A bácsi járása. Ezt valahogy érzékeltetni kell. Itt van rá a hely. Milyen volt tehát? Azt mondják, erővel ment mindig, ami nem azt jelenti, hogy csörtetett. Inkább mint aki terheket visz, de nem roskad meg alattuk. Mint aki ugyanúgy elviselne lényegesen többet, nehezebbet. Mint aki korlátlan, vagy legalábbis nehezen kimeríthető készletekkel van ellátva, nemcsak erőből, elszántságból szintúgy. Hogy lehetne hó és jég, az se fogná vissza, és nem csúsznának meg a lábai, vagy lehetne akármi nagy meleg, az se tikkasztaná el, akkor se húzódná szobamélyre hűsölni: ha dolga van, végbe viszi. A bácsi viszonylag nagyokat lépett, bár nem különlegesen, föltűnően nagyokat. Szerette a kényelmes, csöndes cipőket. Dereka kötöttebb volt a rendesnél, nem könnyen hajolt, egész közel volt hozzá, hogy azt lehessen rá mondani, merev. Nyaka vékony és eléggé hosszú. Járás közben enyhén fölvetette a fejét. Pocakja nem volt, és a fenéke rendes, kicsi. Ide tartozik, hogy könnyen lehetett hozzá alkalmazkodni, az ember észre se vette, és már igazodott a lépése üteméhez, és lóbálta a karját ugyanúgy, mint a bácsi, és ezt ő, úgy látszik, nem szerette, ilyenkor előfordult, hogy hirtelen megtorpant, oldalt kilépett, és ha az ember nekiment, ő mérgesen odaszólt: „Mi van?!”

Ki nem állhatta, ha utánozzák.

Mindez egyébként nem igaz arra a napra, arra a sétájára, amelyiknél Dániel a nyomába szegődött. Mert a *szatyros találkozás* már a bácsi balesete után volt.

Elütötte egy autó. Pedig tisztában volt vele, hogy ilyesmi előfordulhat. Hogy néha elmerül a gondolataiban, és megfeledkezik a Budapesten oly fontos állandó, megfeszített figyelemről. Hogy

itt az emberre nem vigyáznak. Mondta, már jóval azelőtt, hogy elütötték: „Szeretem az autókat. Nem lehet tudni, hogy melyik gázol majd halálra.”

Közölték vele, hogy műteni kell. Nem egy kéjmámor, de ha megcsinálják a beavatkozást, van esélye, hogy rendbe jön a lába. Ha nem: örökre sánta lesz. Ezt a kérdést inkább rutinból tették csak föl neki, el se tudták volna képzelni, hogy az ő helyében valaki ne vetné alá magát a műtétnek. És hogy földerült az arca...!

„Sánta? Mindig vágytam rá, hogy sántítsak. Gyerekkoromban — már amikor egyáltalán tudtam járni — foglalkoztatott a gondolat, hogy megtanulom. Nem voltam képes eldönteni, hogy melyik lábamra. Hát ez most el lett döntve. A balra. És magam se dönthettem volna jobban. Sánta leszek a bal lábamra: tökéletes megoldás.” Alig várta, hogy begyógyuljon a seb, hogy valamennyire csillapuljon a fájdalom, és nekilátott: gyakorolta öregkori járását.

Így tehát Dániel egy sántító bácsi nyomában baktatott.

Nyár volt, heves meleg. A bácsi szalmakalapot viselt, amely alól a hajzata kunkori fürtökben bújt elő, és lengedezett.

Van, aki szerint viselt bajuszt. Legtöbben azt mondják, soha. Azt mondják: szerette, ha látják az arcát. (Már aki, ha látja — mert mutogatni éppen sose mutogatta magát.) De például a ráncai — azokat nem bánta, ha láthatóak az arca bőrén. Olyan sokáig, hosszú évtizedekig volt minden gyűrődéstől mentes, vadonat újszerű, sima a képe. Mintha nem is élt volna. „Tulajdonképpen én tényleg nem éltem. Ellentétben a legtöbb emberrel. Igen, hát így alakult: az életből valahogy nagyjából sikerült kimaradnom.” Bajusz tehát nem volt, maradjunk ebben. (Úgy fest a dolog, hogy nagyrészt azok emlékeznek rá bajszosan, akik maguk viselnek, vagy valaha viseltek ilyesmit.)

— Arra szeretném megkérni, hogy beszéljen nekem az amerikai őslakókról. Nincs semmi a világon, ami ennyire vonzana! Voltam szakembereknél, és egyik se tud nekem mondani semmi újat.

— Távol áll tőlem, hogy szakemberekhez akarjak hasonlítani. De ezzel én hasonlóan vagyok. Semmit se mondhatok magának. Mert semmi újat nem tudok.

— Csak amit tud, azt! És majd én mindig eldöntöm, hogy nekem van-e benne nóvum.

— Köszönöm szépen! — mondta a bácsi. — Majd eldönti, hogy szikkadt lócitrom, amit a fejemben tartok, vagy kutyagumi.

(Kerülgetni kellett ott is, abban az utcában a kutyaürüléket, és megvolt a szag hozzá, a párás meleg megérlette.)

— Nem az! — mondta Dániel. — Ebben én biztos vagyok.

— Miért? Nem mondtam semmit.

— Az én szituációmban minden „nóvum” aranyat ér — magyarázkodott Dániel, és nagy buzgalmában, ahogy igyekezett le nem maradni, egyik lábával kurtákat, másikkal hosszúkat lépett.

— Ilyet, hogy nóvum, miért kell mondani? — kérdezte a bácsi.

— Új — mondta Dániel.

Eredetileg nem fűzött nagy reményeket a bácsihoz, csak úgy megpróbálta, legföljebb veszít egy órát vagy kettőt; most már retteg, mi lesz, ha nem maradhat meg a közelében.

— Valami új.

— Ne sántítson! Én sántítok.

— Jó.

Nem volt könnyű egyenletesen lépni, azután. Minden lépésére figyelnie kellett Dánielnek. A lábát nézte, és igyekezett.

— Mondok valami újat, jó?

— Jó...

— Én nem vagyok egyetem. Én nem tartok felvételit. Nincs rá emberem, meg időm sincs, de legfőképpen kedvem nincs. Hallott maga a próbákról? Nálam, ha valami, hát próbák vannak. Miben különbözik a próba a felvételitől? Hogy nem lehet rá fölkészülni. Ilyen próba a nyelv. Aki a zoknira nekem azt mondja, hogy harisnya, a nadrágra, hogy pantalló, a szoknyára, hogy alj, arról tudom, hogy nekem nem jó.

— Köszönöm. Most már ezt legalább tudom. Be fogom tartani. Megígérem...

— A disznóra, hogy sertés! — kiabált a bácsi. Elragadta a düh. Nem tudta (vagy nem akarta) abbahagyni. — A vasárnapra, hogy vasárnapi nap! De hiába tartja be. Ha úgy van, hogy el kell rontania, el fogja rontani valahol máshol. (Ezeket mondta még a bácsi, immár halkulva, és csoszogott, mert annyi sikeres kikerülés után csak belelépett egy szarba, egy mustársárga tapadósba, azt próbálta lecsoszogni.)

Dániel fél lépéssel lemaradt. Lehet, hogy éppen az lett tudtára adva, hogy egy afféle gyors lebonyolítású vizsgán, vagy mondjuk így: próbán, megméretett és könnyűnek találtatott, elrontotta a dolgát azzal az egyetlen rossz szóval, hogy „nóvum”, ami igazából nem volt az ő szava, talán most ejtette ki a száján először, nem tudni, miért és honnan került elő olyan végzetesen, igen, végzetesen!, hogy elzárja útját ehhez az emberhez, aki alig néhány perc alatt meggyőzte, hogy tőle, csakis tőle lenne képes tanulni... Lehet, hogy le kéne maradnia. Ez van most már csak hátra, a búcsú. Lekopni.

De még hogy elköszönjön, ahhoz sem bírt hozzáfogni. Nem tudhatta, nincs-e a rendelkezésére álló köszönésekben valami hiba, amivel további rossz pontokat szerezhethet. (Még ha a bácsi vélhetőleg nem használná is ezt a kifejezést, hogy rosszpont.) (Eszerint táplált még valamicske reményt Dániel: még nem volt minden mindegy...)

Az izzadság a szemébe csorgott, meg füle mögött le a nyakán, meg a mellén, rá a hasára. Jobb lett volna este jönni a bácsihoz, esti hűvösben — akkor megfelelőbben szólt volna.

Ha nem talál rendes, jó búcsúszót, az lesz a leghelyesebb, ha csak szép csöndben lemarad a bácsi mellől, gondolta. Lekopik, mint talpról a szar. Látszólag nem nehéz, mindössze az kell, hogy egyszer az egyik lépés után nem teszi meg a másikat, és akkor az ember ott marad; áll, és nézi a távolodót. Utána bámul, és ha már nem látja, elindul, egy másik irányban.

Másrészt jelenthette a bácsi magyarázata azt, hogy ugyan mások nagy veszélyben lennének, egyik pillanatról a másikra eljátszhatnák a lehetőséget, hogy hozzá, az ő környezetébe juthatnak, de ez Dánielre nem vonatkozik, ő már túl van a próbán: észre se vette, és megtörtént a dolog. El lett fogadva. És ha így értelmezzük a beszélgetésüket, akkor az, hogy a fiúban, aki addig könnyen és sokat beszélt, nem voltak gátlásai, a bácsi elkezdte azt a rombolást, amely — mint némelyek állítják — minden tanulási folyamat, egyáltalán: minden mélyebb kapcsolat kezdete, és ez a pár mondat egyenesen annak bizonyosága, hogy azon nyomban hozzálátott a neveléséhez. (Mellesleg a „nevelés” szót aligha hagyná szó nélkül a bácsi: *A régi görögök találták ki. Évezredek ballasztjaink egyike a nevelés.* De még ellenében is, hozzá hűtlenül is, ezt lehet leginkább ide illeszteni.)

A bácsi nekilátott.

Mint a kertész vagy a szőlősgazda, amikor kibontja csomagolásából az oltványokat, és megtapogatja: ezeket fogja a földjébe tenni.

És Dániel ettől kezdve bizalmatlan volt minden szóval szemben. Amiket addig aggálytalanul kimondott, gyanússá váltak előtte, kétes értékűvé. Igencsak szófukar lesz az ember, ha ilyen helyzetbe kerül; ez történt Dániellel.

(Sem ez előtt, sem utóbb nem hozta szóba, nem magyarázta a próbákat a bácsi.)

Egyszer csak megállt.

A szemébe nézett Dánielnek.

Mogorván azt kérdezte tőle: — Ért maga a dinnyékhez?

— Nem.

— Az baj — mondta a bácsi. — Mert én se. És most épp a piacra megyek: dinnyét venni.

Ide tartoznak a következők.

Először, hogy a bácsi hangja határozottan barátságtalan volt, mondhatni *szigorú*. Megrőtta Dánielt, amiért nem készült a dinnyék tárgyából.

Másodszor, hogy mielőtt megszólalt, látszott a szemén, hogy *örül*. Örül a fiúnak. Örül a látásának, annak, hogy ez a fiatal ember egyszer csak megjelent, hogy itt van, hogy része lett az életének.

Harmadszor, hogy később sokszor alakult ugyanilyen módon, vagy még durvábban a beszélgetésük: a bácsi rendszeresen letolta Dánielt. (Persze a többieket úgyszintén. Bár valahogyan *kiváltsága* lett ez Dánielnek, gyakran és zordul kikapni a bácsi haragját.)

Negyedszer, hogy soha nem volt alkalom, hogy miután meg-

látta őt, akár reggel, fölkelés után, akár valami többnapos távollét után, és azelőtt, hogy feddő szavakat szórt volna rá, ne *villant* volna meg a tekintete, ne lobbant volna föl arcán az öröm.

Ötödször, hogy sose lehetett tudni, szándékosan intézi-e így a dolgot a bácsi, vagy akaratlanul tör ki belőle a harag ugyanúgy, mint a *boldogság*, valahányszor eléje kerül Dániel.

Hatodszor, hogy annyi dinnyét vásároltak, amennyit *ketten* még valahogy haza tudtak cipelni, és ez a mennyiség épp elegendő volt a családnak. (Beleértve Dánielt, aki akkor evett velük először.) Ha tehát nem jön, nem keveredik az útjába aznap délelőtt a fiú, akkor kevesebb dinnyét van módjában megvenni, hazavinni... Mi lett volna akkor?, tűnődhetünk, beérik feleannyi dinnyével? A bácsi megkér valakit, hogy segítsen, a piacon egy idegent? Vagy előre tudta, hogy jön majd a Dániel nevű, és eleve számított rá aznap?

Hetedszer, hogy nem jegyezte meg senki, senki az ebéd résztvevői közül, hogy milyenek voltak a dinnyék. Hogy *görög-e* vagy sárga, és főleg, hogy kellőképpen édes-e, vagy pimpós, lőrinces, netán ízetlen, vagyis tök. Erről nem beszéltek. Talán nem emlékeztek már.

Nyolcadszor, hogy Dániel ott maradt, a családdal. És lehet, hogy a bácsi időnként elmondott neki ezt-azt indiánokkal kapcsolatos élményeiből, de bizonyos, hogy a fiú *nem csapolta meg* rendszeresen a tudását, hogy aztán feltöltődve elinduljon a tengerentúlra. Évekig ott maradt, csinálta, amit a többiek, föltámadt érdeklődése a bor iránt, és sok mindent megtanult a szőlőről; pedig eredetileg egész más növények kultúrája vonzotta. Például a kuroicáé.

Dánielnek mondta egyszer, hogy tudni kell: nincs abban semmi magasztos, hogy távol tartjuk magunktól a kellemetlenségeket, a kellemetlen embereket. Ha olyanok lennénk, mondjuk, mint az igazi szentek, akkor nem a magunk kényelmét néznénk, és elfogadnánk azokat, akik rosszabbak a leprásnál. Mert a leprásnak csak a teste fertőz, és amúgy lehet kedves, okos, szellemes, lehet kiművelt társalgó, és lehet tapintatos, tudhat hallgatni, amikor fontos a hallgatás. Rosszabb, akinek a *viselkedése* gyógyíthatatlanul romlott. Akinek a romlott szokásai azzal fenyegetnek, hogy a mi szokásainkat szintén megrontják. Akinek a tekintete zavaros, meg a gondolatai zavarosak, aki a képünkbe ásít. Mivel se az Isten hatalmával nem rendelkezünk, hogy a megváltoztathatatlant megváltoztassuk, se nem vagyunk igazi szentek, akik magukról, a maguk békéjéről képesek lemondani — annak reménye nélkül, hogy áldozatuk bármi eredményre vezetne, nem szórjuk a gyöngyeinket disznók elé — miközben tudjuk, hogy szórhatnánk.

A három hal

1. Vezeklés

Összemosva város és idő.
Istenünk, Dunánk, és a hazánk.
Itt e templom. És itt vagyunk mi is.
Hogy egybetartsuk mindahány falát.

Halak: zöld kőbe rögzült mind a három.
Most itt állnak, élnek oltár-alakban.
A színük élet, formájuk teremtés —
Elmozdulnak, ha minden mozdulatlan.

Akár egy szóból is lehet imádság.
A csönd felé elhallgatásból út.
Kik értünk napjaikkal élnek,
tartsa csönd, imádságba borult.

2. Magány

Hol rejtett módon, föld alatt is élve,
hol úgy, mint most, hogy négy kolostor áll.
Halak: zöld kőbe rögzült mind a három.
Átúszva történelmen és hazán.

Honnan volt az erő, amely emelt
sziklából kőfalat, vagyis az embert;
és tartja most is, múltba és jelenben,
kit sorsra áldott, sorsra megvert?

Egy szerzetes magánya nem lemondás.
Felépiül szépségében és szenvedésben.
Más élet, álom, nappal, éjszaka.
Vajon mi kéne, hogy egészen értsem?

Ez úgy magány, ahogy a fák, folyók,
virágok és termék magányosak.
Választott tartás, megtartott erő —
történjen bármi, ez szilárd marad.

*Templom, mely titkon bent épül tovább —
apró kövek a szikla-szép falakban.
Eltelt idő, s akár a víz, olyan:
tovább folyik, de tükre változatlan.*

3. Imádság

*Ura embernek, szónak, hallgatásnak!
Hazának és Dunának egy Ura!
Engedd, hogy mindig így maradjon,
s lehessen itt az egyik temploma.*

*Özsébnek éjjel látomása volt,
s e látomásból lett aztán a rend.
Törvényszerű, bár szinte villanásnyi —
mi megtörtént, véletlen nem lehet.*

*Véletlenből nem válna századok,
és hit se, hogy a rendet összetartsa.
Több korszakon és fájdalomon keresztül,
élten s halálon át is megmaradva.*

*Halak: zöld kőbe rögzült mind a három.
Együtt jelkép, külön-külön jelentés.
Együtt az új, az eljövő jele,
külön magány, imádság és vezeklés.*

*Bezárhatták, e templom élni fog.
Rombolhatták, de máig áll az oltár.
Falak között fehér ruhás barátok,
falon túl is fehér, mi lesz, s mi volt már.*

A Gellért-legendák

Tatán született 1931-ben. A győri bencés, majd a tatai piarista gimnáziumba járt. 1950–54 között a Piarista Rend teológiai főiskoláján tanult, 1953–57 között magyar-latin-német szakot végzett az ELTE-n. 1957–84-ig az Országos Széchényi Könyvtárban dolgozott. 1984 óta az MTA Fragmenta Codicum Kutatócsoportjának vezetője. Az MTA levelező tagja. A Pázmány Péter Katolikus Egyetem professzora. Legutóbbi írását 2000. 2. számunkban közzeltük.

Szent Gellért, az első magyarországi vértanú legendája két szerkesztésben maradt ránk. A két szöveg keletkezési ideje egymáshoz, valamint krónikáinkhoz, okleveleinkhez való viszonya máig vitatott. A kisebb legenda legrégebb kézírata a 13. század végéről maradt fenn, a Biblioteca Nazionale Marciana őrzi Velencében. A szöveg tehát még ez előtt keletkezett. A nagyobb legenda csak a 15. századból maradt ránk. Ennél azonban nyilvánvalóan korábbi. Említi a szöveg Nagy Lajos király anyjának Erzsébet királynőnek 1381-ben bekövetkezett halálát, tehát ez után nyerte el végső formáját. Mégis több olyan korai adatot tartalmaz, amelyek a 14. században már nem lehettek ismeretesek. A két legenda-változatban természetesen sok az azonos adat, esemény, de vannak egymástól eltérőek is. Egyik sem lehetett a másik közvetlen forrása. A kutatás abban egyetért, hogy mindkettő egy elveszett őslegendából merített.

A történettudomány és a filológia elsősorban a krónikák által közölt adatok történeti helyességét vizsgálta. Mint irodalmi művekkel alig foglalkoztak a legendákkal, pedig Csóka Lajos szerint a nagyobbik legenda „regényes” alkotás. Hans Robert Jauss megállapítása szerint a középkori írásművekben két alapvető írói törekvés figyelhető meg: egyrészt eleget kívántak tenni az olvasói elvárásoknak abban az értelemben, hogy a mű megfelelően általános ismereteiknek, arra épüljön, amit az olvasók-hallgatók a műfajtól elvárnak. Jelenti ez a műfajnak megfelelő szokványos szerkesztési sémák, fordulatok, hasonlatok, toposzok alkalmazását. Másrészt azonban a szerzők arra is ügyeltek, hogy művük megfeleljen az olvasók újdonságvágyának, legyenek benne olyan elemek is, amelyek meglepetést okoznak.

A másik fontos kiindulópontot, amit minden középkori írásmű vagy képzőművészeti alkotás értelmezésénél figyelembe kell venni, a megbízó szerepe. Joachim Bumke átfogó vizsgálódásai ahhoz az eredményhez vezettek, hogy tulajdonképpen nincsen a középkorban műalkotás mecénás nélkül. Hivatásos, független írói réteg ekkor még nem lévén, egy mű megírásához szükséges anyagi és személyi feltételeket csak egy egyházi vagy világi megbízás tudta biztosítani. Egy intézmény (püspökség, káptalan, kolostor, udvari kancellária) működéséhez, az itt folyó oktatáshoz szükséges kódexek előállítását általában csak másolási feladat volt. Ennek voltak hivatalos, félhivatalos függelmi keretei. Egy új mű megírására vonatkozó megbízás kiválasztott személynek szólt, a megbízás kiterjedt a mű általános felfogására, tendenciájára, de még például a liturgikus szerkönyvek illusztrációjának képi programjára is. Így például pontosan kimutatható, hogy Oroszlán

Heinrich braunschweigi herceg által a helmarshauseni bencés apátságánál megrendelt *Evangelistarium* képei hogyan juttatták kifejezésre a megrendelő uralkodói ambícióit, amelyek a császári trónra is irányultak.

Abban egyetértenek a történészek, hogy a feltételezett ősgen-
da felhasználta a természetesen királyi megrendelésre készült ma-
gyar krónika egy korai, csak kikövetkeztethető változatát. Bizonyos az is, hogy lehettek Gellért életére vonatkozó feljegyzések, amelyek a Szent László uralkodása alatt történt szenttéavatást készítették elő. Az *Annales Posoniensis* 1083-ban említi István, Imre és Gellért szenttéavatását. Ez az aktus nemcsak a három személy, hanem a fiatal magyar királyság felértékelését is szolgálta a keresztény Európa számára.

Természetes, hogy a később elkészült ősgen-
maradt legenda-változatok, akár Pannonhalmán, akár a kancelláriában, akár másutt készültek, figyelembe vették a szent életének a magyar államiság történetébe való beágyazottságát, amelyben megnyilvánult a mindenkori királyi intenció is: István király és Gellért kapcsolatát, a térítés és az egyházszerzés munkáját, István halála utáni trónviszályt, a pogány restaurációs kísérletet és annak hatástalanságát, valamint Gellért mártíriumát. Ezek mindkét legendában szerepelnek. Bizonyára a szenttéavatás előkészítésével függ össze a legendáknak egy olyan momentuma, ami — mint erre Gerics József rámutatott — aligha felel meg Gellértnek a két ellenkirállyal, Péterrel és Aba Sámuellel szemben tanúsított egykori magatartásával. Péter ugyanis az István-kori magyar püspöki karral szembeállt, kettejüket le is váltotta. A püspökök egysegesen zsarnokinak nyilvánították Péter uralkodását, tagjai a ménfői csatában is Aba seregében harcoltak. Alig hihető, hogy Gellért ekkor Pétert támogatta volna, amikor Péter türelmetlen társadalom- és gazdaságpolitikájával szinte előkészítette a későbbi lázadást. Gellért *Deliberatio* című művében a meg nem nevezett magyar király túlkapásait elítélő részek, amelyeket már magyarul is olvashatunk, feltehetőleg Péter uralmát bélyegzik meg. Péter ellenfele, Aba ellen azonban a Pétert támogató Henrik császár pápai anathémát eszközölte ki. Így egy legenda üdvtörténeti koncepciója nem engedhette meg, hogy Gellértet ne úgy mutassa be, mint aki kezdettől fogva a pápai kiközösítéssel sújtott Aba következő ellenfele volt.

Nem kell ezen megütköznünk. A középkori egyházi és profán historiográfia egyáltalán nem mentes a falsificatióktól. 1989-ben a Monumenta Germaniae Historica nemzetközi kongresszust rendezett *Hamisítások a középkorban* címmel. Az öt vastag kötetben kiadott előadások különböző példákat bemutatva foglalkoztak a témával. A Monumenta igazgatójának, Horst Fuhrman előadásának címe különösen summázta az eredményt: *A hamisítónak mégis igaz van*. Az előadás rámutatott, hogy a középkori „hamisítók” álta-

lában egy tényszerűségnek fölérendelt, utólag beigazolódtott „helyesebb valóság” tudatában írták műveiket. A hagiográfiai műveknek igazolniuk kellett például az üdvtörténet alapvető „igazságát”: az evilággal, a sátánnal és az ő szolgálatába szegődött bűnösökkel szemben áll a túlvilág, Isten és az igazak, az ő szentjei. A keresztény üdv-fogalom össze van kapcsolva annak evilági érvényesülésével. Ez itt a földön csak részlegesen, a szentekben valósul meg, az egész emberiség részére maradéktalanul majd csak az utolsó ítéletkor. A középkori legenda üdvtörténeti koncepciója szerint a szent élete a túlvilágra való irányultságot tükrözi, tettei az antik és pogány-germán életírásokkal, hősi énekekkel szemben nem az evilági megbecsülést (üdvöt) hozó államférfiúi, hadvezéri, katonai hőstettek, hanem az ezeket semmibe vevő, a transzcendentális üdvösséget megcélzó morális teljesítmények. A legendának tehát kapcsolódnia kell az evilági feladatokhoz. Annál is inkább, mert minden történeti szituáció, az egyház mindenkor konkrét üdvtörténeti feladatához igazodva kapja meg a helyes interpretációját. Minden kornak megvan a maga szent-típusa. Gellért ebben a vonatkozásban megfelel a korai Karoling uralkodókkal együttműködő, a kontinentális germán törzsek térítését végző, püspökségeket szervező Szent Bonifácnak, aki ugyancsak mártírhalt.

A legenda számára a konkrét adatok annyiban fontosak, amennyiben az istenkeresés allegóriáját, tipológiáját nyújtják. E minták legfőbb tárházát a Biblia jelentette, amit a középkori olvasók sokkal jobban ismertek, mint a mai kor embere. *Expressis verbis* nem is kellett utalni a megfelelő bibliai vonatkozásokra. Ez is hozzátartozott a legenda műfajával szemben támasztott olvasói elvárásokhoz: az evilági történések mindig a történelemben megvalósuló isteni akarat jelei. Minden csak példa, mint ahogyan Jézus is példabeszédeiben evilági történésekben érzékeltette az üdvösségre vezető út követelményét és lehetőségeit.

A Gellért-legendában is számos rejtett utalást találunk szentírási eseményekre, fordulatokra. Ezeket már Madzsar Imre, a kritikai szövegkiadás gondozója, sorra kimutatta. A legendáknak a bencés rendtörténeti forrásokkal, elsősorban a *Regulával* való intertextuális kapcsolataival Csóka Lajos foglalkozott.

Végül Jelenits István két tanulmányában néhány profán irodalmi és hagiográfiai toposz alkalmazását vizsgálta meg legendáinkban. Bennünket a továbbiakban Jelenitsnek az az észrevétele foglalkoztat, amit a kisebb legenda azon bevezető soraihoz fűzött, amelyek Gellért gyermekkorára vonatkoznak: *...gyermekkorában öltötte magára a szerzetesi élet ruháját és az ősszüelő balra vívő útját elkerülve az Isten szerint teremtett új ember ösvényére lépett.* (Szabó Flóris fordítása. A többi legenda-idézetet is az ő fordításában közöljük.)

Az idézetnek számunkra fontos második része latinul így szól:

sinistramque primi parentis viam declinans, novi hominis secundum Deum creati callem incedens.

Ez az idézett szakasz lehet, hogy az őselegendában is megvolt, a nagyobb legendában azonban nem szerepel. Ezzel szemben a nagyobb legenda, amelyre a továbbiakban csak mint legendára hivatkozunk, ezt a kettős útra vonatkozó allegóriát több lépcsőben az elbeszélés első részének epikai szerkezeti elemeként alkalmazta, és ezzel egy évszázadokra visszamenő irodalmi és ikonográfiai hagyományhoz, a *homo viator in bivio* toposzhoz kapcsolta Gellért „regényes történetét”.

Szentünk élete tudvalévőleg nem első elképzelése szerint alakult. Szülei szerzetesnek adták, ez az életút tehát adatott számára, majd zarándoknak készült, végül hittérítő vértanú lett. Ehhez a legendaíró egy tipológiai előtörténetet konstruált az apa útkeresésével. Apja jómódú velencei patrícius, mint házasember is istenfélő életet élt, a házaspárnak sokáig nem született gyermeke, majd mint Ábrahámot, Isten végül is öregkorukban fiúgyermekkel ajándékozza meg őket. Az apa ezután másik, a gyermek születésekor még ismeretlen életutat választ, kereszteshadjáraton vesz részt és a Szentföldön hal meg. Erre csak a 11. század végén kerülhetett volna sor. A legenda ugyan nem említi, hogy az apa harci cselekmények során halt volna meg, de a keresztes-ideológia szerint az ott meghalt keresztes vitéz magától értetődően vértanúnak számított. Így ebben a vonatkozásban is előképévé válhatott Gellért sorsának. Az apa előképi értelmezését még az is aláhúzza, hogy eredetileg őt nevezték Gellértnek, szentünk a keresztségben a György nevet kapta, csak apja halála után, anyja kérésére vette fel a Gellért nevet.

Gellértnek mint bencés szerzetesnek az állapotának megfelelő *vita communis* példaszerű megélésében kellett volna megtalálnia a szentséghez vezető utat. A legenda hangsúlyozza is, hogy a közös élet kötelezettségeit és a közösségtől ráruházott tisztégeket maradéktalanul teljesítette. Bizonyára későbbi betoldás a legendába a bolognai egyetem-járás, hiszen a Gellért korabeli monasztikus életideálhoz ez nem tartozott hozzá, és a bolognai egyetem pedig még nem is létezett a 10. században.

A velencei San Giorgio Maggiore szerzetese, majd priorja azonban nem ebben a szüleitől kezdeményezett életformában akart élni, hanem elindult egy másik úton, ami az üdvkeresés szempontjából elvileg ugyan nem nevezhető tévútnak, de mégsem az az út volt, ami az ő saját üdvösségére (szentségére) vezető útja lett. Gellért a Szentföldre akart zarándokolni. Hogy ennek az elképzelésnek a legenda szerzője mégis valamiféle pejoratív, vagy legalábbis elégtelen, a Gondviselés által helytelenített jelleget tulajdonított, az az elbeszélés folyamán világossá válik. Gellért, mikor erre az útra lép, ugyan még nem tudhatta, hogy Isten más életformát

szánt neki, de mindenesetre nehezen ismeri fel a Gondviselés útmutatását.

Az első jel, a vihar, ami más, idegen partokra veti az utazót, egyaránt antik és biblia motívum. Gellért az eseményt nem előjelként, hanem egyszerű természeti csapásként fogja fel, bár egykori tanulóútarsa, Rasina apát figyelmezteti őt arra, hogy ez Isten akaratát volt. Az apát a kolostorába vetődött Gellértet szabályos testvéri korholásban részesíti, amelynek során Gellért *erubescens* (elpirulva) válaszol. A dialógus retorikai felépítését Rónay György elemezte. Számunkra itt az a rész fontos, ami a kettős út közötti választás előtt álló ember magatartását példázza:

Rasina: *Az emberi akarat a döntés súlya alatt sokfelé ingadozik.*

Gellért: *...szívem valóban meg van osztva.*

Rasina: *Ha meg van osztva, akkor beteg.*

A megosztott szív (*cor divisum*) a Szentírásban Ozeás prófétánál fordul elő, mint ezt már Madzsar Imre kimutatta, még pedig nagyon fenyegető szöveggörnyezetben: *Szívéük megosztott, de most majd megbűnhődnek* (Oz 10,2). Jeromos három helyen is foglalkozik e bibliai hellyel hasonló értelmezésben, egyszer az eretnekek tipikus magatartásaként jellemzi. Más szerzők (Julianus Aeclaneus, Salimbene de Adam, Thomas de Chobham) is elítélik a megosztott szívűeket. Ezt a szigorú bírálatot a legenda szöveggörnyezete talán nem engedi meg. Inkább Thomas de Celano Szent Ferenc-életrajzának e terminussal kapcsolatos szavait idézhetjük: *Quid corpus faciet si cor divisum habuerit?* (Mit tegyen a test, ha szíve megosztott?)

Gellért ugyan e korholás után enged Rasina apát rábeszélésnek, elmegy vele Magyarországra, de csak a teste, mert eredeti szándékáról azért nem mond le. Szíve továbbra is megosztott marad. Magyarországon először Mór pécsi püspökhöz kerül, akinél éppen Anasztáz váradi apát vendégeskedik. (A személyek és nevek hitelessége, amivel történészeink sokat foglalkoztak, most nem érdekel minket.) Rasina bemutatja Gellértet a magyar egyházi méltóságoknak, akik előtt Gellért még mindig makacsul ragaszkodik saját elképzeléséhez: *A Duna felé vettem utamat, és azt gondoltam, hogy a ti segítségetekkel oda (a Szentföldre) juthatok.* A jelenet és Gellért szavai világosan mutatják, hogy a kijelentésnek a legenda eseményszövéseben külön helyértéke lehet, hiszen az egykori olvasó is nagyon jól tudta, hogy a dalmát tengerpartról nem Pécsen keresztül visz az út Jeruzsálembe. A szerző egy második fokon is hangsúlyozni akarta, hogy Gellért még mindig nem ismer fel a számára rendelt életutat. Anasztáz hazatérve Váradra magával viszi az olasz vendéget. Az epizód végeztével a legenda szerzője ismét megerősíti: *Gellért maga azonban továbbra is Jeruzsálembe készült.*

Hamarosan sor kerül Gellért dezorientációjának harmadik tanúságára. Mór és Anasztáz be akarják mutatni Gellértet a király-

nak. Felviszik Székesfehérvárra, ahol Szent István a *boldogságos Szűz évenkénti ünnepét*, ami bizonyára Nagyboldogasszony napja volt, mindig megüli. Gellért Istvánnak is mint zarándok mutatkozik be, aki Jeruzsálembé igyekszik. Mikor azonban István kijelenti, hogy Gellértet nem engedi továbbmenni és Marosvár püspöki székét neki adományozza, Gellért lelkében beáll a fordulat: *A történetek után szíve szaggatása megszűnt, szándékának szála megszakadt, és amit tenni régtől fogva elhatározott, ebben a pillanatban félretette.*

Szabó Flóris fordítása nem egészen pontos. Az eredeti szöveg első részét (*quo facto scissum est cor eius*) Jelenits így adja vissza: *S mivel így történt, megtörött a szíve.* A *cor scissum* ismét bibliai helyre utal (Jo 2,13, vö. a latin kritikai kiadás megjegyzése), ahol a próféta bűnbánatra szólít fel ezekkel a szavakkal: *Scindite cor vestra, et non vestimenta vestra* (Szíveteket szaggassátok meg, ne ruháitokat). Ez tehát világosan arra utal, hogy Gellért ráébredt előző szándékának hibás, helytelen voltára, vagyis ettől kezdve azonosul azzal az életúttal, amit nem saját akarata, hanem a Gondviselés jelölt ki számára azon sorozatos külső események és bölcs tanácsok, rábeszélések által, amelyek erre az út-korrekcióra akarták őt rábírn.

A *homo viator in bivio* metaforája, amire Jelenits István a kisebb legenda bevezetője kapcsán felfigyelt, és amire a nagyobb legenda első részének a fentiekben bemutatott epikai szerkezete épült, a 14. században már mind a vallásos, mind a profán irodalomban sokrétű alkalmazást nyert, azaz a legenda itt egy régi és gazdag irodalmi hagyományra támaszkodott. Madzsar Imre a kisebb legenda kritikai kiadásának jegyzeteiben két általa ismert, korábbi szövegre hivatkozott, az 1130-ban meghalt Johannes Théoranne-i püspök és a 10. századi Theodorich Metz-i püspök legendájára. Mindkettő Pythagorast említve utal a válaszütra, melynél a bemutatott szentek nem a rossz irányba vivő, könnyen járható baloldali utat, hanem a jobboldali, jó irányba vivő, de nehezebb utat választották.

Jelenits óvatosan jegyezte meg, hogy a két idézetben lévő egybeeséssel nem sokra megyünk, hiszen semmi sem bizonyítja, hogy a kisebb legenda szerzője ezt a két másik legendát ismerte volna. Nem is kellett neki ismernie, hiszen már az őslégenda keletkezési idején, de méginkább a nagyobb legenda egybeszerkesztése idején a kettős út, a *bivium* metafora már közismert toposz volt. A *bivium*-témával a kora középkori keresztény irodalom legnagyobb forráskiadványában, a Migne-féle *Patrologia Latina*ban ötvenhárom szerző nyolcvanöt alkalommal foglalkozik üdvtörténeti vagy morális-aszkétikai értelemben. Lehetetlen ezeket most ismeretnünk. Csak néhány korai adatot neveznénk meg. Hivatkozik erre a metaforára már Jeromos, Ágoston, valamint a 6-7. század fordulóján működő Isidorus Hispalensis első középkori enciklopédiájában, az *Etymologiarum libri*ben:

A samosi Pythagoras az Y betűt elsőként formálta az emberi élet példájára. A betű alsó szára az első gyermekkort jelenti, ez még bizonytalan és nem hajlott sem a bűnök, sem az erények felé. A még hátralévő kettős út azonban az ifjúság idején veszi kezdetét, ennek az útnak jobb ága meredek, de a boldogságra visz, a bal ág könnyű, de a romlásba és pusztulásba vezet. Erről Persius is szólt.

Az *Etimológiák* könyve maga is tankönyvnek számított a középkori oktatásban, de Isidorus ezeket a mondatokat szó szerint szerepelteti a 4. századi Donatus grammatikájából, ami annyit jelent, hogy ezt minden írni-olvasni tudó embernek ismernie kellett.

Amint az idézetből kiviláglik, a kettős útnak mint az emberi élet metaforájának megvoltak a pogány antik előzményei is. Már Hesiodos megkülönböztette a rövid, sima utat, amely kényelmes, de rosszfelé vezet, és a hosszú, meredek utat, amely az erények útja. Átvette ezt Szokratész is, aki oly nagy hatást gyakorolt a korai keresztény gondolkodásra. A 12-13. század folyamán a kettős útnak ez a sokféle hagyományból összetevődő szimbolikája megjelenik a népszerű világi irodalomban is, elsősorban az Artusmondakörrel összefüggő epikai művekben. Ezek a lovagi tökéletességre vezető életúttal foglalkoznak. Az Artus-regényekben a protagonista gyorsan elér a tökéletességnek egy egyszerű, az etikett előírásait teljesíteni tudó fokára. Hamarosan kiderül azonban, hogy ez nem párosul magasabb erkölcsi kvalifikációval. A történet hőségének újból útra kell kelnie, váratlan események (*adventus, aventiure*) során kell bizonyítania, hogy elérte a tökéletesség magasabb fokát.

A keresztényi kettős út elképzeléseknek két kiindulópontja volt. A Genesis könyvének exegetái az emberiség történetét úgy értelmezték, mint a Paradicsomból kiűzött ember örök visszatérésre való törekvését, ami az üdvözülésben teljesedhet be. Ennek előképe Ábrahám és Mózes útja az Ígéret Földjére. Szent Pál is így értelmezi a Zsidókhhoz írt levélben Ábrahám útját (Zsid 11,8). Az út-metaforának újszövetségi alapja János evangéliumának az a helye (Jn 14,6), ahol Jézus magát útnak nevezi: *Ego sum via, veritas et vita*. A hármasság felsorolás utolsó tagja nyitja meg az út-metafora üdvtörténeti távlatát. Szent Ágoston kommentárja szerint Jézus emberségéből származólag az út, és Istenségéből származólag az élet, az Örök Haza (*Deus Christus Patria est, quo imus, homo Christus via est, qua imus: ad illum imus, per illum imus*). Ágoston azután a *De civitate Dei*-ben ezt az út-metaforát az egész egyházra alkalmazta, de ott már előtűnik a kettős út képzete is: Isten országa halad az örök dicsőség felé, és az evilági ország (*civitas terrena*) az örök kárhozat felé. A számos későbbi szöveg bemutatása helyett csak Aquinói Szent Tamás *Summájából* idézünk: (Secunda secundae, quaestio 24, art. 4): *Ex hoc enim dicimus esse viatores quod in Deum tendimus, qui est ultimus finis nostrae beatitudinis*. (Ezért

mondhatjuk, hogy úton-járók vagyunk, minthogy Isten felé igyekszünk, aki boldogságunk végső célja.)

A kettős út keresztény értelmezésének kiindulópontja Mt 7,13, ahol Krisztus arról beszél, hogy a szűk kapun át vezető keskeny út (*arta via*) vezet az életre, míg a tágas kapu és széles út (*spatiosa via*) a pusztulásba visz.

A keresztényi kettős út értelmezésének van egy másik bibliai forrása is, amit az aszketikus irodalom ugyancsak felhasznált. Ez Mária és Márta magatartásának krisztusi megítéléséből indul ki. Márta életútja a *vita activa*, Máriáé a *vita passiva*, egyik sem elítélendő, de Jézus szavait idézve: *Mária a jobbik részt választotta*. Ennek a bibliai helynek is számos kommentárja van az egyházatyáknál és a későbbi teológusoknál. Ezek közül csak Berthold de Regensburgra hivatkozunk, akinek megjegyzése akár Gellért esetére is vonatkozhatna. Berthold szerint a rövid és fáradságos út a vértanúság útja, a hosszabb, de kényelmes út a többi keresztényé, ez is vezethet persze az üdvösségre. Nos tudjuk, Gellértet a Gondviselés a vértanúság útja felé terelte, amit ő eleinte nem tudhatott, de élete végén maga jövendölte meg mártír-halálát.

Gellért a mártírok koronáját az igazságnak kérlelhetetlen, következetes hirdetése által érdemelte ki. Erre is világosan utal a legenda a három lépcsőben beiktatott útkorrekciós javaslatok során. Gellért mindhárom alkalommal, amikor Rasina apát, majd Mór és Anasztáz, végül Szent István őt útjának megváltoztatására akarja rábírní, egy-egy nagyszerű prédikációt mond, ami a rábeszélést kezdeményezőket igazolja: Ezt a kiváló prédikátort Isten a magyarok megtérítésére szánta. Ezzel a legenda szerkesztője nyilvánvalóvá teszi, hogy Gellért életútjának megváltoztatására irányuló isteni figyelmeztetések megfelelnek azoknak a képességeknek, amelyeket Istentől ajándékba kapott és magában tovább fejlesztett. Ez a felismerés nyitja meg előtte a maga szentségére vezető utat.

A keretben lévő verssorok:

Arbitrii dextrum ramum pete, sperne sinistrum,
 nam dexter celum tibi pandit, levus abyssum
 Dum sedem mentis vexant fastasmata carnis,
 ad celum tendens suspirat christicole mens.

Magyarul:

A szándék (döntés) jobb ágára törekedj, vedd meg a balt,
 a jobb ugyanis az eget nyitja meg számodra, a bal a poklot.
 Míg a test kísértései gyötrik az értelem székhelyét,
 az ég felé tartva áhitozik Krisztus követőjének elméje.

GÖMÖRI GYÖRGY

Itélet előtt

*Szegényes, rőt, távoli táj.
Isten lassan belép a képbe.
Csupán érezzük: közelít,
megrendülten állunk elébe,
Nem azt kérjük, hogy igazságos
legyen hozzánk, csupán kegyelmes.
Tudtuk, hogy megméretünk egyszer —
nem hittük, hogy ennyire csontig.
Kialudt szívvel, száraz aggyal
lelkünk reszketőn borong itt.*

Angol biológus mondja

*Milyen rejtélyes a sejtek rendje —
több tudomány fér a kisujjad hegyébe,
mint amennyit a két legjobb egyetem
kigondol egy évben.*

A szerzetesélet mai értelme

TÓZSÉR ENDRE

2001 januárjában háromhetes konferencián vettek részt a piarista rend hivatásgondozói Rómában. A rendnek huszonöt tartományát képviselték. A tizennyolc nemzetből érkezett harminckét résztvevő közül hattal készítettem interjút, az ő válaszaikból készült az alábbi összeállítás.

Megéri-e ma, és ha igen miért, szerzetesnek lenni?

Juan Jaime Escobar (Kolumbia, szül. 1961-ben), iskolaigazgató, házfőnök: Igen. Amikor a Constantinus utáni korban a vértanúság lehetősége gyakorlatilag megszűnt, a szerzetesélet jelent meg, mint a keresztény hit radikális megélésnek kockázatok között vállalt formája. Krisztus követése az evangéliumi tanácsok útján a feltétel nélküli önátadás vágyából születik: teljesen Istenre hagyatkozom, és Isten országáért kész vagyok áldozatot is hozni. A rákövetkező századok sajnos sokat enyhítettek e kezdeti radikalizmuson. Tagadhatatlan ugyanis, hogy bizonyos történelmi korszakokban nem az evangélium *sine glossa* megélésnek vágya vonzotta a fiatalok tömegeit, hanem a kényelmes életvitel, a hírnév, a társadalmi elismertség és a kiváltságok, amelyeket a szerzetesélet nyújthatott. A mai újliberális és fogyasztói társadalomban azonban — amely a föld majdnem minden zugába már behatolt, s amelyben az élet értelme a jólétben, a társadalmi jól szituáltságban, világi sikerekben fogalmazódik meg — a szerzetesélet már nem egy társadalmi karrier választása. Újra visszatért — és ez jó hír! — a Krisztus melletti kizárólagos döntéshez, amelyet egyedül Krisztusban és belőle kiindulva lehet felfogni, és amely csak mély hitben nyeri el értelmét. A mai világnak nagy szüksége van Isten élő tanúira, akik életük radikalitásával és az életükről való lemondással hirdetik Jézus abszolútságát, hiszen Ő az első és egyetlen, aki az emberi életnek megadja a teljes értelmét.

José Carlos Fernández (Brazília, szül. 1963-ban), a hivatásgondozás felelőse: A szerzetesélet alapvető feladata kezdettől fogva az volt, hogy Isten átalakító jelenlétének jele és ikonja legyen az emberek között. Számptalan férfi és nő kívánt szorosban Krisztus nyomában járni, ezért elhagyták mindenüket, hogy ezt a prófétai életmódot válasszák, amely új ég és új föld hirdetője. Manapság talán még inkább szükség van erre az életformára: szerzetesek és szerzetesnők arra hivatottak, hogy tanúi legyenek egy új értékrendnek. Amikor

mindenki *birtokolni* akar, és a materializmus elemberteleníti a társadalmat, a szerzetesélet — szegénységi fogadalmával — a *létezés és a személy* elsődlegességét hirdeti a birtoklással szemben, és ezt egyfajta ellenkultúrát jelentő bátorsággal fejezi ki az egyszerű emberek melletti elkötelezettségével. Az elterjedt *narcizmussal* szemben, amelyben az egyén csak önmaga körül forog és önmagában fuldoklik, a szerzetesélet — a tisztasági fogadalom révén — az élet alapvető értelmét hirdeti: az életet ajándékként kaptuk, és arra való, hogy továbbajándékozzuk egy senkit ki nem záró és mérték nélküli szeretetben. Ez a szeretet fejeződik ki sajátos módon a szegények szolgálatában. Az *individualizmussal* és a személy belső fragmentációjával szemben a szerzetesélet — engedelmisségi fogadalmán keresztül — azt hirdeti, hogy egyedül úgy élhetünk hitelesen, ha Isten akaratát keressük. Az Atya hívásának való teljes odaadottság a személy lényegi struktúrájához tartozik. Az *emberek közötti kapcsolatok* elembertelenedésével a hatalomért való szüntelen harccal szemben a szerzetesélet — a testvéri, közösségi életen keresztül — gyökereken más jellegű kapcsolatokat hirdet, ezek pedig a szerzetesek közötti testvéri kapcsolatban, az egymással való szolidaritásban, a kicsinyek szolgálatában fejeződik ki. — Ezért a szerzeteséletnek már *önmagában* értelme van, anélkül hogy különleges címekre vagy kiváltságokra szüksége lenne. Jézus Istene, az emberiség Atyja ma is jelen van az eleven, prófétai jelek által. E megjelenítésre vagyunk mi, szerzetesek hivatva.

Milyen motívumok, tapasztalatok, intuíciók ösztönözhetnek egy mai fiatalat arra, hogy a szerzeteséletet válassza?

Juan Jaime Escobar: Azt hiszem, több egymáshoz kapcsolódó, egymásba torkolló valóságot kell említenem: Először is alaposan ismernie kell önmagát. Ezt általánosan úgy mondanám: szükség van egy erőteljes *antropológiai problémafelvetésre*. A mai társadalom egyik sajátos vonása a felszíniesség: nem szembesíti a fiatalokat az emberiség ősi kérdéseivel, hanem elaltatja a neki gyártott javak tömkelegével. Az a fiatal, aki tudatosan tervezi létét, aki dönt arról, hogy milyen ember szeretne lenni, aki hajlandó feltenni a *saját* életére és egész életére vonatkozó kérdést, az képes megnyílni a szerzetesi hivatás felé is. Szükséges, hogy legyen *Krisztusról valóságos tapasztalata*. A keresztény hitről szóló elméleti ismeretek elsajátítása még nem Jézus megtapasztalása. Ez annál sokkal több! Megtapasztalom a megváltást, vagyis tudom, hogy nyomorúságom miatt elveszett ember lennék, de Isten Krisztus által, pusztán kegyelemből új életet ajándékoz nekem. Ha valaki nem tapasztalta meg Jézust, fel sem vetődik a keresztény hivatás alapvető kérdése: Mit kell tennem Jézusért? Érte, aki szeretett és megváltott engem. Kell, hogy legyen valamilyen tapasztalata a *szolgálatról*. Az újliberális társadalom megrövidítette a fiataloknak az adásra való természetes hajlamát és képességét. A fogyasztás világában — amelyben az élet célja úgy jelentkezik, mint önmagamnak a szolgálata — nincs helye a másinak, a testvéremnek és még kevésbé a kellemetlen testvérnek, aki

keresztülhúzza számításaimat és megzavarja kényelmemet. Ezért fontosak a szolgálat-tapasztalatok. Amikor egy fiatal segíthet, szolgálhat, részt vehet valamilyen karitatív akcióban, megtapasztalja, hogy szükség van rá, hogy tud másoknak adni, és hogy ő maga is végtelenül gazdagodik, amikor olyanokon segíthet, akik nem tudják viszonzni. Itt kezdődhet el lelkében a töprengés: hogyan adhatná oda *önmagát, teljes lényét* mások szolgálatára. Fontos, hogy legyen tapasztalata a *közösségről*. Fontos a helyi közösség, amely megadja a fiatalnak azt a lehetőséget, hogy egy csoportban élje meg a hitét, hogy megossza másokkal Jézus-tapasztalatát és életének eseményeit; fontos a szerzetesi közösség, amely tanúságot tesz a fiatal előtt az Istennek szentelt életről, egy sajátos küldetésről és karizmáról. Fontos az egyháznak mint közösségnek a megtapasztalása, amikor is a fiatal tudatosíthatja önmagában, hogy ő is Krisztus tanítványaihoz tartozik. Egyedül az intenzív közösségi tapasztalatok nyomán teszi fel a kérdést, mi értelme van a hit testvéri közösségben való megélésnek, és fedezi fel a csoport szükségességét a megszentelt élethez és a sajátos küldetés vállalásához. Ha a fiataloknak része lehet ilyen tapasztalatokban, ébrednek majd hivatások, mégpedig olyan ritmusban, amelyben a Szentlélek adja.

José Carlos Fernández: Az első tapasztalat, amely a szerzetesélet felé vonz egy fiatal, ha azt mondhatja: Nézzétek, mennyire szeretik egymást! Azt hiszem, szerzetesközösségeink testvéri élete az első és alapvető vonzó tényező azon fiatalok szemében, akik ismernek minket. Erősen megragadja a fiatalokat, ha életünket örömmel és lelkesen éljük. A hivatás „fertőzés útján” terjed. Valaki megfertőzi vele a másikat: épp ezért, ha azt látják, hogy önfeledt örömben, reménnyel, lelkesen éljük hivatásunkat, előbb-utóbb ez meghívás lesz számukra: ő is ilyen boldogan kíván élni. Természetesen a munkánk is nagy vonzerőt jelenthet. Nevelve evangelizálni a gyerekeket és a fiatalokat: életünk gyönyörű vonása. Amikor egy fiatalember olyan piaristával vagy közösséggel találkozik, amely teljes önátadással éli ezt a szolgálatot, elsősorban a legkisebekkel és az elhagyottakkal, maga Jézus az, aki megszólítja a fiatalat. Szolgálatunknak mindig van vonzereje, és mindig képes vonzani nagylelkű fiatalokat. A hivatást sokszor az imádságon át és az imádságban lehet átadni. Épp ezért kell megnyitni közösségeinket a fiatalok előtt, hogy együtt imádkozhassanak velünk: ezáltal is lehetőséget kínálunk fel, hogy „megfertőződjenek” hivatásunkkal. Alapvetőnek tartom, hogy hozzunk létre befogadó piarista közösségeket, ahol együtt lakhatnak velünk egy bizonyos ideig a fiatalok: az ingyenesség, az el- és befogadás, a családi légkör, a fiatalember életének emberi részletei iránti figyelmesség, a misén és az étkezésben való közös részvétel stb., elindíthat a szívében egy olyan nyugtalansági folyamatot, amely választ, megnyugvást keres. Végül a hivatását kereső fiatalat tudnunk kell felkészülten, időnket odaszánva kísérni fejlődésében.

A szerzetesnek prófétai jelnek kell lennie. Viszont egy relativista társadalomban, amely képtelennek tűnik jelek felismerésére, hogyan tud a mai szerzetes prófétai jel lenni?

Juan Jaime Escobar: A szerzetesélet, ha a maga radikalitásában él, nem azonos ezzel a világgal, nem ennek a világnak az értékeit és érdekeit képviseli. Épp ezért az a hivatása, hogy erősen zavaró tényező legyen, olyasmi, ami kényelmetlen, esetleg bosszantó, de legalább is elgondolkodásra késztető. Ha ma megvetés, gúny tárgya vagyunk, ha közömbösek irántunk (amely nem más, mint egyfajta támadási forma), ez világos jele annak az ellenszenvnek, amellyel a világ viseltetik a szerzetesség iránt, és ezért annak a bizonyossága, hogy egy másfajta életforma jelei vagyunk. Küldetésünk ma az, hogy képesek legyünk elviselni ezt a fegyverek nélküli üldözést, és akkor kétségtelenül előidézzük majd a fiatalokban a kérdést: hát mit csinálnak ezek az emberek, akik annyira másképp élnek, és akiket mégis annyira boldognak látunk?

José Carlos Fernández: Úgy gondolom, a következőképpen lehetünk jelek: A fiatalnak talán szöveget üthet a fejébe, ha valamit ingyen kap, hiszen a társadalom, amely körülvesz bennünket éppen az ellenkezőjét hirdeti. Élni, dolgozni ingyenesen, szeretetből, semmit nem várva: a nagylelkű fiatalok szívét ez megérinti, és Isten ingyenes szeretetének jelévé lesz. A másik út, amely segíthet bennünket, hogy jelek lehessünk: a képességünk a szerzeteséletnek egy új nyelvezetét beszélni. Az új nyelvezet nem egyedül a szavakat érinti, hanem elsősorban azokat az egzisztenciális életmegnyilvánulásainkat, amelyekkel átadhatjuk szerzetességünk friss és élő tartalmát. Ezt az új nyelvezetet fel kell fedoznünk, ki kell találnunk, hogy kifejezhessük például a tisztaság fogadalmának az értelmét. Közösségi életünknek is új nyelvezetre van szüksége. Azok a szerzetesrendek, amelyek képesek arra, hogy elinduljanak ezen az úton, amelyek bele mernek vágni az új nyelvezet keresésének kalandjába, már önmagukban profetikusak: sok fiatalnak jelentenek reményt, hogy a jövő szentje nem a maga szentségét ápolgató egyén lesz, hanem a szentség útját bátran együtt járó közösségé.

Jesús Lacarra (szül. 1932-ben), spanyol, a hivatásigazgató felelőse a Fülöp-szigeteken: Azt hiszem, az a legnagyobb jel, ha egyszerű életet élünk, és szívvel-lélekkel végezzük a küldetésünket. Ha egy szegény negyedben élünk, luxuscikkek nélkül, ha nincs semmi olyan holmink, amit a szegények nem tudnak megvenni maguknak, kivételek persze azok a dolgok, amelyek a munkánkhoz kellenek.

Victor Gil (Spanyolország, szül. 1963-ban), növendéknevelő, tanár: Ma az a feladata a szerzetesnek, hogy az árral szemben ússzon, és vitatott, nem könnyen érthető személy legyen. Vállalnia kell ezt a sorsot, világosan ismerve saját identitását és küldetését. Mi, piaristák világosabb jelek lehetnénk, ha — Kalazanciushoz hasonlóan — a kicsinyeket és a szegényeket részesítenénk előnyben. Azt viszont,

helyi szinten kell átgondolni, hogy ezt miként kell megvalósítani az egyes országokban.

Sok világit ismerünk, akik teljes szívvel, minden erejükkel a gyerekek, a fiatalok nevelésére és tanítására szentelik az életüket. Miért döntöttél úgy, hogy szerzetes nevelő, és nem családos nevelő leszel?

Juan Jaime Escobar: Egyetlen alapvető ok miatt: hogy teljesen, egészen és kizárólagosan a gyerekeké és Krisztusé legyek. A szerzetesélet egy abszolút radikalitás melletti döntés. Ez nem azt jelenti, hogy a világi hívő nem élhet radikálisan, de azt kell mondanom, hogy nagy mértékben azért tud úgy élni, mert a szerzetestől kap rá ösztönzést és bátorítást. A szerzetes arra „vetemedik”, hogy az örökre mellett döntsön, és ez mélyen megérinti a világi hívő szívét: tisztaság örökre (és nemcsak az élet egy szakaszára), szegénység örökre (és nemcsak addig, amíg nem merülnek fel problémák), engedelmesség örökre (és nemcsak addig, míg nem ellenkezik más érdekekkel), szolgálat örökre (és nemcsak egy nyárra, néhány évre vagy csak a nyugdíjig). A szerzetes a *teljesen* és az *örökre* tanúja. Az iskolában tanuló diákok tudják, hogy kiváló tanáraik, hitoktatóik vannak, akik kísérik őket, de érzik, hogy én viszont az övék vagyok, és semmi mással nem törődöm az életemben, csak egyedül velük, és hogy teljesen mindegy hány év telik el, én mindig ott leszek értük. Tehát mivel szeretni akarom a gyerekeket teljesen és örökre, ezért nem választhatok olyan életet, amelyben helye van más szeretetnek, és amelyből egy napon visszavonulhatok.

José Carlos Fernández: Hivatásomat nem munkaként vagy foglalkozásként (nevelő) határozom meg, hanem mint az Istenhez való tartozás tapasztalatát. Ez a lényeg: *kihez akarok tartozni?* És csak utána fedezem fel hivatásom konkrét elemeit: a szolgálatot, a karizmát, a közösség történelmét... Számomra csodálatos dolog, hogy vannak házas, családos emberek, akik szívvel-lélekkel a nevelésnek szentelik életüket. Bárcsak lennének még többen! Nem kezdek el kételkedni a saját hivatásomban, mert mások ugyanazt végzik, mint én, csak házas emberekként. Hivatásom egy olyan szeretet megtapasztalásán alapszik, amelyben minden érdemem nélkül részesültem, és ezt akarom én is továbbadni, teljesen ingyenesen. Nem azért vagyok piarista, hogy több időt tudjak a tanításra és nevelésre szánni, mint egy világi, hanem azért, mert megtaláltam a legszebb, leghitelesebb és legjobb módját annak, ahogyan *én* Jézust követhetem, és ezt a piarista rendben találtam meg, amely sokkal több, mint egy oktatással foglalkozó nemzetközi nagyvállalat!

David Powers (Egyesült Államok, szül. 1955-ben), tartományfőnök: Én sok évig világi tanár voltam, mielőtt beléptem a piarista rendbe. Éreztem, hiányzik valami a fiatalokkal való munkámból. Mások szerint jó tanár voltam, nagy sikerem volt a gyerekek között, de sok időt töltöttem otthon, az osztálytermen kívül. Egyedül éltem és szükségét éreztem, hogy közösségben élhessek olyanokkal, akik osztoznak a nevelés és az ifjúság iránti szeretetemen. Világi tanár-

ként csak részben volt teljes az életem. Tudtam, hogy a szerzeteséletben találom meg azt, ami hiányzik. Papként és szerzetesként most már más a kapcsolatom a fiatalokkal, mint korábban. A szerzetesség, a papság sakramentális jelleget adott a munkámnak, és növekedett bennem a tanácsadás kegyelme, amely világi tanár koromban is jelen volt, de nem ilyen nagy mértékben. Nem akartam, hogy teljesen felemésszen a foglalkozásom, a tanítás, és egy idő után ráébredtem, hogy ez a személyiségemnek fontos, de csak egyik fontos alkotóeleme. A szerzetesélet segít abban, hogy a egészségesen, teljes személyként és ne robotként éljek. Kiegészíti nevelői életformámat. Mind jobban beteljesítő és életet adó önmagam számára és azoknak, akiket szolgálok. Boldogság számomra, hogy Isten olyan személlyé tett, aki tud szeretni, hogy elárasztott kegyelmével, hogy Lelkének szentélye lehetek, az evangélium tanúja és szolgálója. Fontos tudnom, hogy vannak segítőtársaim, amikor lenn vagyok, és én is segíteni tudok másokat, amikor rászorulnak.

Victor Gil: Azért lettem szerzetes, mert Isten erre és nem a világi hívó életformájára hívott. E két hivatás kiegészíti és gazdagítja egymást. Szerzetesként tudok valami fontosat nyújtani a házas embernek, ő pedig engem tud nagyon gazdagítani. Azt kell mindenkinek felismernie, hogy Isten mit akar vele, és aztán nekünk, szerzeteseknek és világiaknak együtt kell szolgálnunk a gyerekek nevelését és evangelizálását.

Személyes és szabad döntéssel választottad a szerzeteséletet. Miként vélekedsz a boldogságodról és önmegvalósításodról?

Juan Jaime Escobar: Noha a szerzetesélet lemondásokkal jár, mégis a végső értelme a boldogság. Senki sem lesz azért szerzetes, hogy kínozza magát, hanem azért, mert boldog akar lenni. Szerintem a legnagyobb ellentanúságtétel a szomorúság. Azért vagyok szerzetes, mert ez az egyetlen hely a világon, ahol magamat teljesnek érzem, ahol én magam lehetek, a legnagyobb szabadságban. Tanulhattam volna sokkal többet, jól kereső szakember, híres zongoraművész, egyetemi tanár lehettem volna, sőt nagy egyházi karriert is befuthattam volna, de mindezek a lehetőségek számomra csak értéktelen hiábavalóság. Amikor tanulmányaim sötét óráiban más lehetőségeken, más életformán morfondíroztam, egyik sem töltött el azzal a lelkesedéssel, örömmel és teljességgel, amelyet a piarista szerzetesélet kínál. Ma már semmi más nem lennék, csak piarista. Ha újrászületnék, újra piarista lennék. A szerzeteséletet a teljes önmegvalósítás helyének tartom, ahol emberként, keresztényként, szolgálatban és egy közösség ölén az ember megtalálja igazi önmagát. Azt hiszem, a szerzeteséleten kívül kevés olyan életforma van, amelyben az emberi életnek ezt a négy aspektusát ennyire intenzíven meg lehetne élni. A szerzetesek életének azt kell hirdetni, hogy nem elégedhetünk meg egy picinyke boldogsággal, hanem mindnyájan a teljes és abszolút boldogságra hívatunk.

Víctor Gil: Nem irigylem mások boldogságát: ha újra kellene kezdenem az életemet, ugyanígy döntenék. Nyilvánvaló, hogy vannak nehézségek, amelyek próbára teszik a hivatásomat, de tudom azt is, hogy ezek segítenek érettebbé válni és megerősödni. Hálás vagyok az Úrnak, hogy megajándékozott ezzel a hivatással.

Jesús Lacarra: Az én boldogságom Krisztus. Önmagam megvalósítása számomra azt jelenti, hogy megteszem azt, amit Krisztus kér tőlem. És én ebben teljesen boldog vagyok.

Daniel María González (Spanyolország, szül. 1940-ben), házfőnök, tanár: Kalazanci Szent Józsefhez hasonlóan csak annyit tudok mondani: megtaláltam a legjobb módját annak, hogyan szolgálhatom Istent, életemet a piarista rendben a gyerekek és a fiatalok szolgálatára szentelvén. Már negyven év telt el az első fogadalomtétel óta, és örömmel mondhatom: Isten segítségével nem hagytam el ezt az utat semmiért a világon.

A SZAVAK PIRAMISA Török Endre: Ki a szabad?

„Ez az ember, akire gondolk, a többtől egyáltalán semmiben sem különbözik és nem emelkedik ki. Nincs külön neve. Az, ahogy Csuang-ce mondta, a nevezetes névtelenség állapota. Ez egyszerűen lenni. Normálisnak lenni. Mialatt a többi csak részlegesen van itt, ez az ember teljes egészében. Miért? Mert normális. Mert az értelemben van az alapállás centruma.” — írja egy magyar filozófus, akit szavaival egyetemben Török Endre egyik 1988-as tanulmányában minden túlzástól mentesen helyez vissza a magyar szellemi élet tényezői közé. Török Endre legújabb kötetét olvasva a *gondolkodásban visszaszerzett egészség* szellemi tapasztalataival találkozhatunk. Ritka élmény egy inséges korban.

Török Endre életműve akár egy szópiramis: első szintje *alapjaiban és lényegileg eleget tesz a modern tudományeszmény igényeinek*, de mindvégig megőrződik attól, hogy összetévessze a részlegest a teljessel. A 19. századi orosz irodalomról, Tolsztojról, vagy az orosz vallásbölcseletről írott könyvei, tanulmányai mind-mind számolnak koruk tudományos követelményeivel, ugyanakkor túlmutatnak önmagukon, az életmű későbbi eseményei felé, ahol az átmenet, a további készülés közel húsz évében Török Endre kialakítja saját beszédmódját, megpróbálja a lehetőségeken belül meghatározni szótára szavainak jelentését. „Tematizálódik” a meditáció és az esszé műfaja közötti tartalmi és formai feszültség. Török Endre nyelvkeresése második időszakának radikális, de következetes irányváltása vertikális természetű. Figyelmének iránya változik meg: a már teljesített *teremtő-tudat* szakmai elvárásait folyamatosan elhagyja (tanulmány, majd esszé), hogy a *teremtő-tudat* kívülről általánosságoknak tűnő egyediségeinek fogalmi kidolgozása irányába köteleződjön el. A második, az elsőre szervesen ráépülő szint az esszé és a meditáció kettős útjának megjelenítése, ami igyekezett kifelé és befelé is megfelelni a kinn és benn sajátos természetű igényeknek. A szópiramisnak ebben a második rétegében megfogalmazódó esszék, meditációk (esszémeditáció?) összefoglalása az 1998-ban megjelent *Szemfényvesztések kora* című kötet.

A harmadik időszak, a harmadik réteg nyitókönete, a nemrég megjelent *Ki a szabad?* című, 146 oldalas meditáció. A szerző által alkalma-

zott műfaji meghatározás szükségessége az életműben szervesen alakuló folyamat következménye: nem tanulmány, nem esszé, nem esszé és meditáció, hanem meditáció. A szerző elhagyva a megtalált egyensúly helyét, befelé-fölfelé indul. Újrakezd a *teremtő-tudat radikálisan teremtő begyakorlásának* irányába. Nem abszolút kezdet ez, hanem inkább az ebben a gondolkodói irányban már megfogalmazódott eredmények számbavétele azzal az igénnyel, hogy az első korszak teremtő választásait, a második időszak műfaji és tartalmi döntéseit, a meditáció begyakorlásában összegyűjtse és ezen gondolati eredményeknek irányt adva lehetőséget adjon az elnémulásnak, a csöndnek, a hallgatásnak.

Ki a szabad? János evangéliumában a mindannyiunk teremtő-tudatával együtt járó egzisztenciális alaphelyzet értelmezését találjuk: „Bizony, bizony mondom néked, a mikor ifjabb valál, felővezéd magadat, és oda mégy vala, a hová akarád; mikor pedig megöregszel, kinyújtod a te kezedet és más övez fel téged, és oda visz, a hová nem akarod.” (Jn 21,18) Nem biztos, hogy a teremtő akarata lesz meg, de az valószínű, hogy ebben a teremtő önértelmezésben a *gondolkodásnak nem csak előzményei, de következményei is vannak*. Ha nem tekintünk el attól a tényről, hogy Török Endre legújabb kötetének 146 oldalából 101 oldal már szerepelt a *Szemfényvesztések kora* című kötetében, akkor láthatjuk, mennyire indokolt az a változhatatlan körülményesség, amivel az ismertetés tárgyául választott kötethez közelítünk. A kötet nem áll önmagában: hozzá szervesen kapcsolódó szövegelőzményei vannak.

A *Ki a szabad?* című kötet meditáció, amit „ebben az esetben úgy tekintem, mint a személy kísérletét arra, hogy meglássa magában a közös emberi lényegét (Isten arcát)”. A kísérlet ezek szerint itt már nem esszé, hanem: „a világ megszólítása e közös emberi lényeg szerint”. A megszólítás kétélű kísérlet, aminek jogosságát csak annak sikerültsége igazolhatja; mert a „műfaj sok veszélyt is rejt magában: mesterkéltséget, üres okosságot, lélek és szellem helyett stílust, hamis párhuzamokat és ellentéteket égi és földi között, s nem utolsósorban az alázat gögjét” (145. old.). Aki az imént idézett szavakat leírta, túl van a „szavak vízőzönén” — nem naiv, vagy szentimentális húrokat penget. Egyre kevesebb szóval szólít, egyre kevesebb erőt használ. Török Endre következetesen halad a

magá választotta elnémulás felé. „Nyugtalanító a tudat, hogy még nem mondtuk el azt, ami lényeges, ami a döntő, még nem találtuk meg azt, ami ránk vár.” Így a könyv mottójaként idézett Karl Jaspers szöveg.

A könyv első hét fejezete (a *Szemfényvesztések kora* című kötetben már megjelent, még korábban cikkek formájában publikált írások) meditatív összegzése az életmű eddigi, idevonatkozó belátásainak. Összegzés, de ugyanakkor előzmény is. Erre a hét fejezetre épül az utolsó három szöveg, melyeket 1995, 1998 és 2000-ben publikált a szerző. Mindvégig tömör, dísztelen mondatok, kerülhetetlen logika, következetes gondolatmenet.

A szerelem mélyén a halál leigázásának metafizikai sóvárgása él. Mégis, a szerelem, amíg szerelem, egy szűk jelenben erősebb lehet az időnél, amennyiben a tudat fölé megy, vagyis mindazt, ami tudat, és mindazt ami test, a lelki energia irányítja. A szerelem önlelte tragikumának van odavetve, de legalább egy magas érintettség szédületében. Teljes mivoltában úgy élhetjük meg, hogy átadjuk magunkat a földiben az égnek. A szerelem így nem szűnik meg a másik halálával, képes megőrizni azt, még ha tragikus, éteri vágyódással is. A mániákus és a reflektáló ember szenved a lelkétől, mert hiányzik belőlük a ráhagyatkozás a kegyelemre. A lélek embere, aki a Lélekre hallgat. A másik emberért van és nem ellene, nem magamagában hanyódik. Hatalma: erő, értelme: bölcsesség, lelke: a másokban életre keltett eltökéltség a hitben. Tudásunk még nem látta be, hogy a világ oszthatatlan. Egzisztenciális, lelki és történelmi otthontalanságunk a tudás kelepcejében vár ránk, ahol a boldog ölés illúziójához gyárthatunk elméleteket. A különbözőség gyűlölete az ölés egyik indoka. Menekülés csak a lélek erejében lehetséges, a lélekében, aki felismeri a valódi tudást, azt, hogy nincsen egyedül.

Eddig a *Szemfényvesztések korából* visszamelt összegzés, eddig a hét fejezet, az első 101 oldal. „Bűneit az ember még akkor sem tudja végképp levetni, ha művei által szabadulni szeretne tőlük, sőt talán ekkor hordja leginkább bűnösségét, mert a képmutatásban nem ismer határt.” — nyilatkozta majd Török Endre a kötet végén szereplő interjú legvégén. A *Ki a szabad?* című kötet utolsó három fejezete: öt év szavai (1995–2000) „az ember törvénye”, „a személy méltósága” és „a vezeklés ideje” felé. Hogy megnevezhesse azt, „amit újra meg kell találni”. A szópíramis csúcán kevés a szó — végképp letisztult mondatok a végső, örökkön kicsi dolgokról. A gondolatmenet ismét csak röviden: Az önpusztító teremtésben az ember ön-

célnak állítja magát, hogy aztán a szabadság káprázata eltakarja előle önnön esendőségét. Az életnek a lélek kisémmizését követő lefokozása társul a tudományosság rögeszméjével, miszerint: a tudomány vallása végül is ki fogja vezetni az embert léte labirintusából. Kettős kimenetű a kísérlet: félelem és ellenállás, vagy alázat és bizalommal teli odaadás lesz a menekülés útja. A létesítmények a félelem és ellenállás világában intézményesülnek és az intézmények uralmának káprázatával kecsegtetnek. A gyávaság aztán konformizmust, vagy totalitarizmust teremt, ahol az egyenlő végre feladhatja létének felelősségével együtt járó szabadságát. A történelem, mint szürkeruhás hivatalnok, idegenséggel egy nála is szövevényesebb titoknak falaz: a világgazdaság inkognitójának. Menekülés azért mégiscsak lesz, mert el fogjuk érni a szenvedés túrési határát, ahol az élet majd ismét élni akar. A személy méltósága a tét, hogy ne tegyük egymást egymás rabszolgájává. Minden diktatúra a halál diktatúrája, aminek ellentéte az élet szolgálata. Az önmagára nem legyintő ember tudomással bír saját egyetemes függőségéről. Nem esik a transznacionális üzlet hatalma alá, nem lesz független az erkölcstől. Az isteni képmás „a föld megszentelésére van teremtve, de a szerzésre összpontosított külső világban a bűnösség hálójában vergődik, ideológiák nélkül is a gyűlölet kíséretében”. A zsarnokság azért uralkodhat, mert az individualizmus személytelen, társadalmilag porózus elv, szemben az individualitás képmás voltával, élethez kötelező személyességével. Azáltal kell individuumból személlyé válni, hogy felfedezzük isteni lényegünket, ami értelem és cél, „ha nem is minden kétség nélkül”. Mindezt azért, hogy helyrehozhassuk az általunk megfertőzött teremtést, hiszen „éppen ez a tűrhetetlenség fogja rávenni majd az embert, hogy szellemi lényként terjeszkedjék az érvényes életet adó szabadság irányába”.

Török Endre következetesen halad a maga választotta elnémulás felé. A bölcsélet bensősége nem a szavak vízözönében keletkezik, formálódik. A bölcsesség szeretete bensőséges tartalmaknál időz. A piramis alján sok a szó, közepén kevesebb, a tetején pedig alig. A kései, tékozló remény már nem a földet lakja — a piramis tetején nem a szó hangzik, nem a világ világol. „De csak a szellemi személy tudja, hogy szabadsága akkor valóságos, ha képes kitörni a világi hatalmasságok szolgaságából. Ebben rejlik a méltósága.” A *Gondolkodásban visszaszerzett egészség*, majd az elnémulás, aztán a hallgatás, majd a csend. (Kairosz, Budapest, 2000)

LÁZÁR KOVÁCS ÁKOS

LÍRAI BOLYONGÁSOK

Sömjén János versei

Néhány esztendeje arra készültünk az Írószövetségben, hogy bemutatjuk a Kanadában élő költő: Sömjén János akkor megjelent *Lírai bolyongások* című verseskötetét. A baráti találkozó akkor elmaradt: a költőt súlyos betegség ragadta magával, verseskönyvének bemutatóján ezért emlékét idéztük fel. Itt Budapesten nem sokat tudtunk róla, holott Kanadában, ahová a közelmúlt magyar történelmének jól ismert viszonyosságai miatt került, az emigráció ismert alakja volt. Talán nem is költőként, minthogy verseit csak szűkebb családi és baráti körben ismerték, első kötete nyolcvanhat éves korában került az olvasók elé, inkább a kanadai magyar közélet, társadalmi élet rokonszenves alakjaként.

Ifjúságában a budapesti Piarista Gimnázium növendéke volt, megjárta a második világháborút, később a menekülést választotta, Kanadában telepedett le, ahol aztán sikeres ember lett, igaz, az irodalomtól kissé távoli világban, mint-hogy közjegyzőként dolgozott. Valójában „vasárnapi költő” volt, az írás vágya időnként buzgótt fel benne, leginkább idős korában, midőn talán több időt tudott szentelni a költészetnek és a műfordításnak. A ritka megszólalás mindenestre igen szigorú igényességgel párosult: Sömjén János válogatott versei között nem lehet felületesen megoldott verset, de még egy igénytelenül papírra vetett sort sem találni. Minden bizonnyal jóval több verset olvasott és ismert, mint ahányat írt (ellentétben a versírók legnagyobb részével), és minden írásában biztos verskultúráról tett tanúbizonyságot. Ennek a verskultúrának a Nyugat költészete volt a forrása, mindenekelőtt talán Kosztolányi költészete, akinek több versét is igen szépen tolmácsolta angolul.

Sömjén János tematikus módon rendezte el kötetében verseit, külön gyűjtve össze a szerelmi dalokat, a tréfás és játékos verseket, az „öregkor verseit” és a műfordításokat. Számomra az „öszikék” jelentették az igazi olvasói élményt: az elégikus visszatekintések egy hosszú és mozgalmas élet állomásaira, vagy éppen az ironikus, de mondhatnám így is, a fogalmat Arany János-i értelemben használva, a humoros költői bölcselkedések, amelyek valójában egy sorsával és az idős korrall megbékélt ember életérzését fejezik ki. Külön meg kell említeni az angolul, németül és franciául írott

verseket, néhány Horatius-átültetést, illetve magyar költők (Vörösmarty Mihály, Petőfi Sándor, Arany János, Vajda János, Ady Endre, Kosztolányi Dezső) angol, francia és német műfordításait. (*Hungarian Studies Association of Canada, Toronto*)

POMOGÁTS BÉLA

KISS GY. CSABA: NYUGATON INNEN — KELETEN TÚL

Európa lelkileg sérült népei főleg Kelet-Közép-Európában laknak. A német, orosz és a török birodalom sokat tett a történelem folyamán, hogy az ellenük (a legerősebbek ellen) forduló önvédelmi indulataikat lehetőleg egymás ellen éljék ki a lengyelek, csehek, szlovákok, románok, szerbek, horvátok — és a magyarok. Az egymás ellen, egymásból-élés olyan történelmi valóságot teremtett, mint amilyen ez a mai: a nagy nyugati nemzetek Európáját az említett kis nemzeteknek csupán egyike-másika közelítette meg értékölfogásban.

A korszerű európaiságnak a reális nemzeti önismeret, erényeinknek és hibáinknak a kölcsönös el- és beismerése az előfeltétele. Hogy a közép-európai térségeken nagy összefogásra van szükség, erre Teleki László után a kései Kossuth, majd Ady, Szabó Dezső és Németh László is rájött. Ezért Kiss Gy. Csaba voltaképpen az ő nyomdokaikon jár, amikor művelődéstörténeti kutatásait az említett területen élő kis nemzetek értékölfogásának párhuzamaira és ellentéteire összpontosítja.

Vannak a poliglottságuk alapján többszempontú vizsgálódásra eleve fölkelet emberek, akik már a gyermekkoruktól elsajátíthatják az általuk később vizsgált kultúrákat. Kiss Gy. Csabát nem valamiféle predestináció indította a lengyel, a cseh, a szlovák, a horvát és a szerb nyelv tanulására. Annál kevésbé, mert ezeknél az elsajátíthatóság szempontjából a francia vagy a német sem állt távolabb tőle. Szerinte a kultúrznob igényeink kielégítésénél sokkal lényegesebb művelődési feladataink vannak: szomszédaink nyelvének, kultúrájának megismerése, megbecsülése, hogy biztonságosabban, emberségesebben és tartalmasabban élhessünk.

Vajon a Kádár-rezsim tudományos kádereinek nem ugyanez volt-e a feladata? Csupán lát-

szólag. Mert a rendszer kötelező nemzetközi-sége mindenekelőtt a nemzeti önismeret kiteljesedését akadályozta, azután pedig a szocialista tábor népeinek a szovjet diktátum szerinti igazodás lehetőtlenné tette az emberi agy képesség szerinti használatát. Kiss Gy. Csaba a pályakezdés óta, tehát már a hetvenes évektől — tiltakozások és előadások által — a szemléltetéstől dolgozott. Így aztán értelemeszerűen lett a lakitelki találkozó egyik szervezője. Jól tudta, hogy ostoba módon magyarellenes az, aki a magyarság érdekeit a szomszédok jogos érdekeitől elszigetelten vagy azokkal szemben képviseli. Az Európába való integrálódást is fölgyorsíthatja a fölzárkózók egyetértése, szemben az érdekeket szembe fordító rivalizálással.

Az említett okokból kifolyólag a tudós attitűdje dominál Kiss Gy. Csaba tudományos szemléletében. Szellemi-erkölcsi beállítottságát nem teszi elfogulttá az a körülmény, hogy sokkal alaposabban ismeri saját nemzeti kultúráját, mint a szomszédaiét. A hajdani Hungáriát, s annak értékhierarchiáját előítéletek nélkül vizsgálja. Tudományos feladatként ugyanis azt vállalja, hogy valóságát az akkori nemzetközi kisebbségek élményvilága felől közelítse meg. Szerinte ugyanis eljárt az idő az önző egyszerűsítések fölött, midőn az állam polgárainak lelkületét kizárólag az államalkotó nemzet kormánypolitikája, alkotmánya és törvényei szert vették tudomásul.

Szerzőnk vizsgálódásai mögött egy nyíltan ki nem mondott, de érezhetően folyamatosan jelen levő kultúrpolitikai megfontolás munkál. Ha nem tisztázzuk, hogyan fogták föl a Kárpát-medence népei a magyaroktól való függésüket a múltban, nem érthetjük meg; mi az, amit ténylegesen fölhalmoztak a szívükben a régi elnyomottságuk hosszú évei: tehát mi az a lelki realitás, amit populista diktátorok a saját hatalmuk szilárdítása érdekében kedvük szerint manipulálhatnak, torzíthatnak.

Más szóval: kimondatlanul is nemzeti önkritikát gyakorol Kiss Gy. Csaba azzal, hogy vádaskodás, a vizsgálendő anyag tendenciózus összeválogatása helyett kultúrtörténeti toposzokból indul ki, vagyis művelődés komparatistikai tevékenységében az érdeklő: milyen összetevői (tartalmi azonosságai és eltérései) vannak a mindegyik szomszédos nemzetünknel meglevő szimbólumoknak, honalapítási mítoszoknak, himnuszoknak, nemzetmozgósító verseknek, nemzeti előítéleteknek, nemzethalál-képzeteknek, haza-fölfogásoknak, magyarsággépeiknek, a magyar-szlovák nemzeti szimbiózis eltérő értelmezéseinek.

Tanulmányait (amelyek egy része előadás-ként készült) nem ítéletmondással fejezi be. Ha véleményt kell mondania, szívesebben idéz mást. Nem mintha a magabiztosság hiányozna magatartásából, hanem azért, mert szerinte a tények önmagukban is beszélnek.

A Hungária kisebbségeinek nyomorúsága, eszményvilága többé-kevésbé hasonló volt a miénkhez — sugallja Kiss Gy. Csaba. Részben érthető tehát: miért olyan ellenségesek olykor velünk. De talán végre tudomásul vesszük, hogy a magyaroknak az elmúlt nyolcvan évben alaposan elment a kedvük a nemzeti szupremációjuk erőltetésétől. (*Felsőmagyarország Kiadó, Miskolc, 2000*)

VAJDA GÁBOR

PAUL DE MAN: AZ OLVASÁS ALLEGÓRIÁI; ESZTÉTIKAI IDEOLÓGIA

Paul de Man nagyjelentőségű műveinek fogadtatását az európai irodalomtudományban — főleg persze német nyelvterületen — a hermeneutikához való viszonyítása („integrálhatóságának” kérdése) határozza meg elsősorban. Magyarországon a dekonstrukció és a hermeneutika térnyerésében, közismert okok miatt, nem mutatkozik jelentős fáziskülönbség. Ennek velejárója, hogy irodalomtudományunknak egyre több területen megújuló diskurzusaiban sokkal bizonytalanabb, kétsége-sebb, hogy melyik metodológiát hova lehet vagy nem lehet „integrálni”. Ez a szituáltság kedvezőnek tűnik azok számára, akik a kettő között nem látnak minden ponton áthidalhatatlan szakadékokat.

Paul de Man kötetének magyar nyelvű megjelenésekor — legyünk optimisták — lassan konszenzus kezd kialakulni a jelentés és az olvasás végső egymásra találásának lehetetlensége, a szöveg változékonysága és az értelmezés lezárhatatlansága tekintetében. A hermeneutika többnyire az általa visszanyert történetiségből adódó előfelvetések tisztázatlanságát kéri számon a dekonstrukciótól, míg ez utóbbi — meglepően oktanul — stabilizált jelentések működtetését vagy keresését veti ellenlábas szemére. Hogy Paul de Man életműve — a yale-iek közül kiemelkedő mértékben — a hermeneutikai érdeklődés előterébe került, az többek között felfogásának fokozottabb (bár nyilván csak részleges) átfordíthatóságából következhet. Persze nem a vitapozíciók teljes egységesítése jöhet szóba, inkább egyfajta színe-visszaja kapcsolat válhat olykor felismerhetővé. A jelentés történeti nyitottságának reflektálását például Paul de Man munkái mintegy retorikai alakzatoknak te-

kintik: „a történelem retorikájának meg kellene előznie retorika, az irodalom, vagy az irodalomkritika történetét. A retorika önmagában azonban nem történeti, hanem ismeretelméleti diszciplína.” (A *metafora ismeretelmélete*) De hogy ez az „ismeretelméleti” aspektus nem játszható így ki a „történeti” aspektussal szemben, sőt, hogy a hasonló „gnoszeológia” nem a nyelvhez, hanem minden igyekezete ellenére a nyelvet használó szubjektum rekreálásához vezet, az a hermeneuta számára aligha kétséges. Mégis, ugyanez a kiindulás nem okvetlenül tagadja, inkább serkentheti a hermeneutikus inger-tenció elmélyülését a „jelölők jelentéstani játéka” felé. Alighanem ilyen tanulságok vonhatók le Paul de Man Jauss-kritikájából is, mely joggal mutatott rá az esztétikai tapasztalat történeti explikálásának bizonyos „klasszicizálódására”, mely főleg a német szerző romantika-interpretációjában érhető tetten.

Ugyanakkor az „esztétikai ideológiára” (mármint a gyönyörködés elvének totalizáló „önkényére”) vonatkozó bíráló, amennyiben egy általa képviselt „ideológiátlan” poétika és ekként hatalommentes diskurzus illúziójában kíván fellépni, aligha elfogadható. Tarthatatlanságát mi sem jelzi jobban, mint hogy vádja önmagára is visszafordítható. Például a gyönyörrelvű „uralomvággyal” tévesen szembesített ironikus-allegorikus olvasatnak, valamint az allegóriának a „boldogtalan tudathoz” kötése — a szó de Man-féle értelmében — legalább annyira „ideologikusnak” nevezhető. Ugyancsak megalapozatlan a „haszonelvnek” és a gyönyörölnék olyan szembesítése, mely ki-zárna a „jéghideg és meddő” allegória szépségbe fordítható aspektusát. Ellenkezőleg: Jauss érvelése itt sokkal meggyőzőbb, amikor rámutat, hogy az allegorézis éppen azon élvezet előtt nyit fel újabb lehetőséget, melyet — Hegelre és Walter Benjaminra ideologisztikusan hivatkozva — vitapartnerre „esztétikainak” minősítve zárna ki a poétika területéről. Paul de Man egyes kiélezett téziseihez képest persze jóval árnyaltabban fogalmaz értekezései legnagyobb részében. „Az ideológiai és a kritikai gondolkodás függenek egymástól, és a szétválasztásukra irányuló minden törekvés az ideológiából pusztá tévedést, a kritikai gondolkodásból pedig idealizmust kreál.” — látja be a *Fenomenalitás és materialitás Kantnál* című tanulmány kezdete, az allegória és szimbólum egymásból-érthetőségéhez hasonló viszonyítás-sal. A vége viszont újra csak dogmatikusan foglal állást, miszerint „a betű prózai materialitása” nem „fordítható át” az esztétikai ítélőerő fenomenális ismeretévé. A szerző egy-

részr mintha elfelejtené saját árnyalt fejtegetéseit arról, hogy a jel materialitása (a figura figuralitása) maga is a nyelv fenomenalitásának „lerombolásaként” jöhet létre. Másrészt a betű materialitását az „ideológia” valóban nem képes „átfordítani” fenomenalitássá, de éppen az átfordíthatóság ilyen felvetése az, ami velejéig ideologikus — a nyelvtől idegen — gesztus. Ha a „fenomenalitás” valamilyen adott, független „materialitás” ellenpólusának mutatkozik, akkor ez mindkét fogalom abszolútizálását jelenti. E pillanatokban igen-csak háttérbe szorul létmódjuknak az a megértéseményben feltáruló kölcsönössége, melyet másutt például a „vésés” explikálása kiválóan érvényesít. Gyanítható, hasonló szétválasztás következményeként csúsznak be Paul de Man írásaiba a fentebb említett, látenszen szubjektivisták tézisek. Így törnek elő nagy számban szótárának olyan szentimentális jajszavai, mint „megfosztás”, „arctalanítás”, „kudarc”, „torzítás” stb., melyek minden produktivitásuk mellett sem tudnak teljesen elszakadni attól, hogy önmaguk idealizált ellenképét tételezzék (hiszen csak így lehetnek képesek „materializálni”), s épp akkor, amikor e tételezés legradikálisabb tagadásának hitében élnek. A *Kant materializmusa* című tanulmány következő mondatát, mindezen túlmenően, mintha nem is *A romantika retorikája* szerzője írta volna: „A félrevezetett és a romantikus ábrázolásmód (sic!) fogalma által eltorzított (sic!) képzeletet azonban e (kanti) szöveg félreolvasásának veszélye (sic!) fenyegeti.”

Mindezzel kapcsolatban most csak Heidegger megértés-kategóriájára (Verstehen) utalnék, mellyel — és az innen kiinduló hermeneutikai gondolkodással — de Man érvelése nem vet számot, s ennek következtében „materialitás”-kategóriája nem mindig mentesül egyfajta objektivitás-implikációtól. Hadd emlékeztessünk a *Lét és idő* sokat idézett soraira: „A lét azonban csak annak a létezőnek a megértésében »van« amelynek létehez valamiféle létmegértés tartozik. Előfordulhat tehát, hogy a lét nincs megragadva, az azonban nem, hogy teljességgel megértetlen legyen.” Ehhez képest Paul de Man „ismeretelmélete” — amennyiben a fentebbi „ideológiakritika” körében marad — minden retoricitása mellett a „betű” objektivitását tételező szubjektivistá visszalépésnek tekinthető. S ehhez képest másodlagos, hogy tagadja az ilyen „átfordítás” hermeneutikailag egyébként rég nem aktuális problémáját, irreleváns lehetőségét. Ugyanis aki erről a lehetőségről vagy annak hiányáról beszél egyáltalán, az már nem a nyelvből megszö-

lalónak tételezi magát. Paul de Man Kant-interpretációi szintén azon a horizonton belül maradnak, melyen Heidegger Kant-értelmezése már túllépett. Szerencsére az „esztétikai” szféra elleni hasonló támadásai, bármennyire is elmélete „alapjaként” jelentkeznek, valójában alig szimplifikálják sokhelyütt bravúros poétikai észrevételeinek összetettségét — ez is széles körű hatásának egyik magyarázata lehet.

Aligha lehet túlértékelni azokat a kiadói vállalkozásokat, melyek eredményeképp elsősorban a romantika-kutatás megújítójának számító szerző néhány alapvető, megkerülhetetlen fontosságú (idegen nyelveken másféle összeállításban is publikált) műve magyarul is olvasható — az *Esztétikai ideológia* Katona Gábor, *Az olvasás allegóriái* Fogarasi György szakavatott fordításában, az előbbi Bókay Antal kitűnő tanulmányával. Rövid észrevételeim természetesen még csak nem is érinthetik a két könyv számos nagy horderejű megállapítását, interpretációs eljárásának sajátosságait — az olvasás önmagát transzformáló képességétől-létmódjától (melyet aligha szerencsés a totalitásvágyat támadó vagy éppen azt ügyetlenül leplező „olvashatatlanságként” reklámozni) a metafora intencionális struktúráján át a romantikát illető, új távlatot nyitó meglátásokig. Inkább csak a hazai fogadtatás néhány jellegzetes vonását figyelembe véve kívántak felvillantani olyan szempontokat, melyek a hosszas ismeretlenség után érthető lelkesültség idején, az afirmatív hivatkozások halmaza közben figyelmeztethetnek a reflexív hozzáállás szükségességére is. Úgy vélem továbbá, Paul de Man munkásságának jelentőségét inkább csak kiemeli, ha recepciója Magyarországon sem elsősorban a megértés és az élvezet elhatárolása jegyében alakul, hanem a szöveg differenciáinak hatványozódására és a párbeszéd interferenciáinak bontakozására figyelő módszerek párbeszédét segíti elő. (*Ictus Kiadó és JATE Irodalomelmélet Csoport, Szeged, 1999; Janus/Osiris, Budapest, 2000*)

EISEMANN GYÖRGY

TÖRÖK ENDRE: KI A SZABAD?

Török Endre kötete jelzésértékű meglepetés. Meglepetés, mert noha a *Szemfényvesztések kora* megjelenése óta nyilvánvaló — illetve tanítványai és ismerői előtt eleddig is ismert volt — a neves professzor mélyen meditatív gondolkodása, manapság ritka, hogy egy kiváló irodalomtörténész hiteles és tartalmas elmélkedésekkel szóljon olvasóihoz. S éppen emiatt mondható e

kicsiny könyv jelzésértékűnek is, hiszen Török Endre szövegei nem akármilyen igénnyel és erővel teszik ezt. Bemutatják, hogy az irodalommal foglalkozó tudós nem csak értelmezni kívánja az orosz mesterek műveit, de korának sajátos egzisztenciális helyzetére is alkalmazza azokat. Így amikor a *Ki a szabad?* lapjain markáns véleménnyel, kritikus hangvételű bírálatokkal találkozunk, szem előtt kell tartanunk Tolsztojnak vagy az orosz vallásbölcselet nagyjainak írásait is, melyek az európai hagyományt meghatározó — főként Szent Agoston szövegei által közvetített — keresztény boldogság- és szabadságfogalmat tekintik kiindulópontjuknak.

A szabadságot úgy kívánja e könyvecske meghatározni, hogy minduntalan szembehelyezi azokkal a világban tényszerűen előforduló formákkal és fogalmakkal, amelyek hasonló nevet viselnek. Ezek a közkezen forgó szabadság-felfogások eredendően a felvilágosodás korában elindult öntörvényű ember meghatározásából származnak, illetve fajultak el. Ennek az ezredfordulón immár politikai hangsúllyal is megterhelt alakja — mint arra Török Endre lép-telen-nyomon rávilágít — csak a „mindent szabad” vezéreszméjében képes az önelvűség mértékét megragadni. Az úgynevezett posztmodern kor az általa vélt teljes szabadságban látja kárpótolhatónak az embert, aki már részlegességét felismerte, de nincs szüksége a transzcendenciára. Török Endre részben igenli is az embernek ezt az alapvető hiány-létből fakadó elgondolását, de igyekszik az általa valódinak tartott szabadság fogalmát abból a páli szakaszból felépíteni, amely szerint „mindent szabad, de nem minden használ”. A posztmodern kornak ezzel olyan pozitív meghatározását adja, amely kiáll a részlegesség mellett, de amely ugyanakkor a határaival tisztában levő, s éppen ezért a határain túli létezőre — legyen az Isten vagy akár bármely embertársa — is folyton rákérdező ember útját javasolja.

Jellemző hozzáállásról tanúskodik e kötet akkor is, amikor — már címében is jelezve — a szabadságról nem mint elvont kategóriáról elmélkedik. A „ki a szabad?” kérdése minden esetben az (adott) ember szabadságát — az ember mozgás- és életerét — firtatja, nem pedig az elvre kíváncsi, amely mintegy meghatározza őt. Török Endre meditációiban rendre kiemeli, hogy személyes viszonylatok során alakul az, amit szabadságnak nevezünk, éppen ezért könyve is csak akkor érthető meg igazán, ha az olvasó a meditáció dialogikus formájára figyelmeztetvén hajlandó az írásokkal párbeszédbe elegyedni. (*Kairosz, Budapest, 2000*)

BEDNANICS GÁBOR

MOLNÁR ATTILA KÁROLY: EDMUND BURKE

Kontler László *Az állam rejtelmek. Brit konzervativizmus és a politika kora újkori nyelvei* című munkája 1997-es megjelenését követően újabb értékes monográfiával gazdagodott nemrégiben a brit konzervativizmus honi irodalma. Molnár Attila Károly Michael Oakeshottról szóló tanulmánya után ezúttal Edmund Burke, a konzervativizmus „alapító atyja”, a *Töprengések a francia forradalomról* szerzője gondolkodását vette górcső alá. (Hozzá kell tenni, a bevezetésben az eszmetörténeti hűség kedvéért rögzíti, Burke, mint 18. századi gondolkodó jellemzésére a konzervatív (vagy liberális) jelző használatát értelmetlennek tartja. Mint ismeretes, a konzervatív szó politikai címkéként csupán 1816-ban, csaknem két évtizeddel Burke halála után jelent meg az angol publicisztikában, a kontinensen pedig még később.)

Molnár munkájának erőnye sokrétűsége. A burke-i életművet történeti beágyazottságában, eszme- és kortörténeti keretben tárja az olvasó elé. Politikai filozófiája mellett esztétikáját, a nyelv konstitutív jellegéről vallott nézeteit, képi világát is behatóan elemzi (ugyanakkor elutasítja azokat az újkeletű törekvéseket, amelyek politikaelméletét esztétikája alapján kívánják átértelmezni), és bepillantást enged politikai gazdaságtana alapelemeibe, valamint az „elv-pártokon” alapuló kormányzással és a képviselői elvvel kapcsolatos haladó nézeteibe is. Másrészt, jóllehet Burke gondolkodásának folyamatossága mellett tör lándzsát, nem igyekszik sz mérmenesen elkendőzni a burke-i politikai filozófia azon elemeit, amelyek nehezen illeszthetők a konzervatív Burke-képbe: nevezetesen az egyik kései művében, a *Thoughts and Details on Scarcity*-ben (Gondolatok és töredékek a szűkölködésről) a szegénykérdéssel és ezzel összefüggésben a gazdaságba való esetleges kormányzati beavatkozással kapcsolatban kifejtett libertárius *laissez faire* álláspontját, vagy azt a tényt, hogy pályája elején, különösen a — befejezetlen és csak halála után megjelenő — *Tracts on Popery Laus* (Értekezések a pápista törvényekről) című írásában a politikai társadalom alapjaként az egyenlőséget, céljaként pedig a tulajdon és a többi természetes jog biztosítását jelölte meg. Végül Molnár — feltehetőleg a konzervativizmus rendszer-nem-alkotó jellegét tisztelendő — láthatólag nem kívánja Burke gondolatait egy absztrakt fogalmi séma szerint elemezni.

A szakirodalom megosztott abban a kérdésben, hogy Burke konzervatív utilitarista vagy

inkább a természetjogi hagyomány letéteményese volt-e? Molnár az utóbbi — Russell Kirk, Leo Strauss, Peter J. Stanlis és Francis P. Canavan nevével fémjelzett — értelmezést fogadja el helyesként.

Molnár interpretációja szerint Burke, noha a kortárs természetjogi gondolkodók nyelvezetét — természeti állapot, szerződés, természetes jogok, az állam mesterséges jellege — használta az Arisztotelész, Marcus Tullius Cicero, Aquinói Szent Tamás, Francisco Suarez, Richard Hooker féle „klasszikus” természetjogi hagyomány talaján állt, amely inkább a kötelességekre, mintsem a jogokra helyezte a hangsúlyt. Burke hitt egy felsőbb, transzcendens valóságban, Arthur O. Lovejoy kifejezésével élve a „lét nagy láncolatában”. Molnár szerint Burke alapjában véve a világ katolikus, tomista képből indult ki, ami részben ír katolikus gyökereivel magyarázható, s a protestáns gondolkodáshoz közelebb álló ágostoni filozófiára — így a *civitas terrena* koncepciójára — inkább csak az ezen világrendet fenyegető katakizma, a francia forradalom kritikai elemzésekor támaszkodott.

A természeti törvényt eszerint Burke olyan erkölcsi imperatívusként gondolta el, amely *in foro conscientiae* és *in foro externo* egyaránt kötelező, és úgy vélte, „a dolgok természetes működése (...) mindent a maga helyére tesz”. A politikai társadalmat is e kozmikus rendben helyezte el, és Arisztotelészhez hasonlóan organikus képződményként, az embert pedig *zoon politikon*ként (társadalmi létre hivatott élőlényként) gondolta el. A modern természetjog híveivel szemben szkeptikus volt az egyén intellektuális képességeivel kapcsolatban, és hevesen bírálta az arra építő racionalizmust. A természeti törvény forrásának ezért a „kollektív értelmet”, a nemzedékek során felhalmozott s a társadalom egésze által hordozott közös tudást, bölcsességet tette meg (vö. „nem lehetséges egy ember számára, hogy mindezen [az emberi élethez szükséges partikuláris] dolgok ismeretére szert tegyen csak a saját értelmének használata révén (...) szükséges a számára, hogy társadalomban éljen úgy, hogy egyik ember segítse a másikat, és a különböző emberek különböző módon alkalmazzák az értelmüket,” — Aquinói Szent Tamás). Abban viszont eltért Aquinói Szent Tamástól, hogy a tökéletlen, gyarló embert (amit nem a hittel, hanem inkább a szokással (amit, akárcsak Arisztotelész, az ember „második természetének” tekintett), az előítélettel, a hagyománnyal kívánta kiegészíteni (Századvég, Budapest, 2000).

TATTAY SZILÁRD

SOMMAIRE

IMRE KOCSIS: L'Esprit de Dieu vous habite

Le sens de la vie religieuse aujourd'hui

- ATHANÁZ OROSZ: Les messagers orientaux de la lumière de la résurrection
 BALÁZS BARSÍ: Baptême et vie monastique
 MÁRIA PUSKELY: Que signifie être religieux ou religieuse, aujourd'hui
 RÓKUS KERESZTY: La vie monastique aux États-Unis
 HERIBERT ARENS: Au seuil du 3e millénaire
 ANDRÁS VIZKELETY: Les légendes de St Gérard

INHALT

IMRE KOCSIS: Gottes Geist wohnt in euch

Der Sinn des Ordenslebens heute

- ATHANÁZ OROSZ: Die orientalen Boten des Lichtes der Auferstehung
 BALÁZS BARSÍ: Taufe und Ordensleben
 MÁRIA PUSKELY: Was bedeutet heute Ordensmann oder Ordensfrau zu sein?
 RÓKUS KERESZTY: Ordensleben heute in den Vereinigten Staaten
 HERIBERT ARENS: An der Schwelle des dritten Jahrtausend
 ANDRÁS VIZKELETY: Die Gerhard-Legenden

CONTENTS

IMRE KOCSIS: The Spirit of God is living in you

The meaning of religious life today

- ATHANÁZ OROSZ: The Eastern messengers of the light of resurrection
 BALÁZS BARSÍ: Baptism and religious life
 MÁRIA PUSKELY: What does it mean to be a religious today?
 RÓKUS KERESZTY: Religious life in the USA
 HERIBERT ARENS: On the threshold of the third millenium
 ANDRÁS VIZKELETY: The legends of St Gérard

Főszerkesztő és felelős kiadó: LUKÁCS LÁSZLÓ

Szerkesztőség: KÁLMÁN ZOLTÁNNÉ, SZŐRÉNYI LÁSZLÓ, SZÜTS ZOLTÁN

Szerkesztőbizottság: HORKAY HÖRCHER FERENC, KALÁSZ MÁRTON, KENYERES ZOLTÁN, KISS SZEMÁN RÓBERT, NAGY ENDRE, POMOGÁTS BÉLA, RÓRAY LÁSZLÓ

Indexszám: 25 921 HU ISSN 0042-6024; Nyomás: Veszprémi Nyomda Rt.; Felelős vezető: Erdős András vezérigazgató

Lapunk megjelenését

a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma

Nemzeti Kulturális Alapprogramja

és a Soros Alapítvány támogatja

Szerkesztőség és Kiadóhivatal: Budapest, V., Kossuth Lajos u. 1. III. lh. II. em. Telefon: 317-7246; telefax: 317-7682. Postacím: 1364 Budapest, Pf. 48. Internet cím: <http://communio.hcbc.hu/vigilia> /E-mail cím: vigilia@hcbc.hu. Előfizetés, egyházi és templomi árusítás: Vigilia Kiadóhivatala. Terjeszti a Magyar Posta Rt., a HÍRKER Rt., a Magyar Lapterjesztő Rt. és alternatív terjesztők. A Vigilia csekkszámala száma: OTP. VII. ker. 11707024—20373432. Előfizetési díj: 1 évre 1500, — Ft, fél évre 750, — Ft, negyed évre 375, — Ft egy szám ára 136, — Ft. Előfizethető külföldön a KKV-nál (H-1389 Budapest, POB 149.). Ára: 45, — USD vagy ennek megfelelő más pénznem/év. SZERKESZTŐSÉGI FOGADÓÓRA: KEDD, CSÜTÖRTÖK 10—14 ÓRA. KÉZIRATOKAT NEM ŐRZÜNK MEG ÉS NEM KÜLDÜNK VISSZA.

Ára: 136 Ft

VIGILIA

SZEMLE

SŐMJÉN JÁNOS	Lírai bolyongások
KISS GY. CSABA	Nyugaton innen – Keleten túl
PAUL DE MAN	Az olvasás allegóriái; Esztétikai ideológia
TÖRÖK ENDRE	Ki a szabad?
MOLNÁR ATTILA KÁROLY	Edmund Burke

A SZEMLÉKET ÍRTÁK Bednаницs Gábor, Eisemann György,
Pomogáts Béla, Tattay Szilárd és Vajda Gábor

KÖVETKEZŐ SZÁMAINKBÓL

- Anyanyelvünk Európa
- Keresztény századok – a 18. század
- Márai Sándor kiadatlan leveleiből
- Az állam és az egyházak viszonyáról
- Kereszténység és kultúra

ISSN 004260242-4

9 770042 602425